

The background is a dark, textured collage of vintage items. A blue denim jacket is prominent in the upper half. In the lower half, there's a silver and black vintage camera with two lenses. To the left of the camera is a cassette tape with a white label that has red text, possibly 'U RAVSI' and 'LOVAC'. Various other small objects, like a watch and some papers, are scattered throughout the composition.

Pulski dir: mjesta memorije grada

In giro per Pola: i luoghi di memoria della città

GRAD PULA
CITTÀ DI POLA

ISTARSKA ŽUPANIJA
ISTRICA

PROJEKT JE REALIZIRAN UZ PODRŠKU

Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Odjela za ekonomiju i turizam
“dr. Mijo Mirković”, Studentskog centra Sveučilišta Jurja Dobrile
u Puli, Grada Pule, Županije Istarske, Zajednice talijana Pula i
bara Circolo, Metisa d.d., Hotela Amfiteatar, Rock caffea,
Skandal Expressa, Caffè bara Mimoza, Caffè bara Foška,
Caffè bara Green, Zagrebačke pivovare, Jamnice, inCider,
Red bulla te udruga Metamedij i Seasplash.

MEDIJSKI POKROVITELJI

Radio Pula, Kulturistra i Glas Istre

Pulski đir: mjest memorije grada

In giro per Pola: i luoghi di memoria della città

Popratna edicija uz izložbu u
Zajednica Talijana Pula
– Comunità degli Italiani di Pola
16. lipnja – 17. srpnja 2012.

Pula, 2012.

VLASTITA NAKLADA

Boris Bogunović

MENTORICA PROJEKTA

mr. sc. Tanja Kocković Zaborski

UREDNIČKI ODBOR

mr.sc. Tanja Kocković Zaborski, Boris
Bogunović, Nataša Piljan, Sandra Svitich

PRIJEVOD

Ina Kihli, Andreas Kancelar

LEKTORICE

Nataša Piljan, Sandra Svitich

PRIPREMA I OBLIKOVANJE IZLOŽBE

Ina Kihli, Vanja Valić, Marina Puh, Toni
Flego, Andreas Kancelar, Marino Jurcan

OBLIKOVANJE EDICIJE

Oleg Šuran

TISAK

Denona, Zagreb

NAKLADA

400 komada

MJESTO I GODINA IZDAVANJA

Pula, 2012.

TERENSKO ISTRAŽIVANJE**I PRIKUPLJANJE GRAĐE**

Studenti Diplomskog
interdisciplinarnog studija
Kultura i turizam Odjela za
Ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković"
Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
Zvezdana Ahmedi, Marina Bajlo,
Paulo Batel, Martina Bilek, Slavenka
Blašković-Janko, Boris Bogunović,
Manuela Brodar, Marija Feher, Toni
Flego, Andreas Kancelar, Ina Kihli,
Gorana Jovanović, Marino Jurcan,
Mariela Marić, Iva Peteh, Nataša Pi-
ljan, Simona Prpić, Marina Puh, Sandra
Svitich, Maja Škrinjar, Marija Štoko-
vić, Vanja Valić, Adriano Vranić.

CIP – Katalogizacija u publikaciji

Sveučilišna knjižnica u Puli

UDK 908(497.5 Pula)(083.824)

PULSKI ĐIR: mjesta memorije grada =
In giro per Pola: i luoghi di memoria della
città / Izložba, Zajednica Talijana Pula,
Comunità degli Italiani di Pola, 16. lipnja–
17. srpnja 2012. ; <mentorica projekta
Tanja Kocković Zaborski ; terensko
istraživanje i prikupljanje građe Zvezdana
Ahmedi ... et al. ; prijevod Ina Kihli ... et
al.> . - Pula : B. Bogunović, 2012.
Summary ; Riassunto.

ISBN 978-953-57220-0-7

Zahvala

Prije svega izražavamo zahvalnost na podršci i doprinosu svima koji su, na bilo kakav način, pridonijeli cjelokupnom projektu istraživanja, izložbi i ovoj ediciji. ¶ Naročito smo zahvalni svim ljudima koji su bili voljni podijeliti s nama svoja iskustva i preuzeti ulogu kazivača i prisjetiti se te prepričati neka od sjećanja, a kroz to podijeliti svoju osobnu memoriju te svima koji su nam ustupili osobne fotografije ili predmete kako bi mogli predstaviti pojedina razdoblja pulske povijesti. ¶ Osim toga iskreno zahvaljujemo svim autorima koji su se odazvali na poziv za pisanje tekstova i odvojili svoje vrijeme i trud kako bi obogatili ovu ediciju osobnim pristupom ovoj temi. ¶ Zahvaljujemo se na potpori pri organizaciji izložbe i tiskanju popratne edicije sljedećim institucijama: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam “Dr. Mijo Mirković”, Studentski Centar Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Sveučilišna knjižnica u Puli, Županija Istarska / Regione istriana, Grad Pula / Città di Pola. ¶ Posebno se zahvaljujemo Zajednici Talijana Pule - Comunità degli Italiani di Pola kao i Sanji i Sandru Francula iz Circola na omogućavanju prostora za izložbu i prezentaciju istraživanja, kao i svim savjetima i potpori. ¶ Zahvaljujemo se i svim ostalim sponzorima i donatorima koji su doprinijeli pripremi i održavanju izložbe i prezentacije projekta: METIS d.o.o., Hotel Amfiteatar, Zagrebačka pivovara, Jamnica, Red bull, Skandal Express, Rock caffe, Caffe bar Mimoza, Caffe bar Foška, Caffe bar Green. Posebno cijenimo iskazano razumijevanje i suradnju udruga Metamedij i Seasplash. Odgovornost za sve što je navedeno ili je propušteno navesti ostaje na autorima istraživanja, a analiza i stavovi izrečeni u ovoj publikaciji predstavljaju samo osobna stajališta i ne odražavaju nužno mišljenja svih koji su sudjelovali ili podržali ovaj projekt u najboljoj vjeri.

Uvodna riječ

prof. dr. sc. Robert Matijašić, Rektor Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Društveni, studentski i istraživački aktivizam koji već nekoliko godina pokazuju nastavnici i studenti interdisciplinarnog studija „Kultura i turizam“ našega Sveučilišta, najbolja je potvrda opravdanosti i uspješnosti ovoga studija sa stanovišta kako kulturoloških tema, tako i ekonomskih principa. S jedne strane kultura mora biti održiva, a s druge strane i ekonomija mora biti korisna za društvo u cjelini. I ovaj primjer, koji su studenti kolegija “Muzejske zbirke” pripremili na temu istraživanja i prikazivanja dijela pulskih identiteta, izložbom o društvenom životu mladih u proteklim desetljećima dokaz je interakcije mnogih čimbenika današnjeg sveučilišnog života: studenata, nastavnika, uprave i društvenog okruženja. ¶ “Pulski đir” je povijesno – muzejsko – antropološka tema o prošlosti i sadašnjosti, o tome kako se i prošlost može koristiti u sadašnjosti, kako i sadašnjost postaje prošlost. A izložba naposljetku pokazuje i da studenti mogu poduzeti ambiciozne projekte na njima dostupan način, koje bi kasnije valjalo proširiti i produbiti. Možda će i ova izložba stoga biti ne samo rezultat rada studenata koji su u njenom stvaranju sudjelovali, nego nekome i poticaj za daljnji rad u tom smjeru i u sličnim smjerovima.

7 Uvodna riječ

*dr. sc. Robert Matijašić,
Rektor Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli*

14 Uvod

mr. sc. Tanja Kocković Zaborski

17 Pulski đir kroz vrijeme

*ur. Nataša Piljan, Sandra Svitich,
Boris Bogunović*

36 Pulski đir kroz *Peticu*

*ur. Iva Peteh, Simona Prpić,
Adriano Vranić*

▼ OSOBNI POGLED

46 Subotom u tri, nedjeljom u dva

Miroslav Bertoša

51 Pula od 1960. do 1970.

Laura Jurcan

52 Što se istovremeno zbivalo u Puli?

Rifat Mahmutović - Rico

54 Miroslav Mandić - Manda

Boris Domagoj Biletić

57 Čovjek je (...) skulptura

Valter Smoković

59 Riders on the Storm

Robert Pauletta

62 Trideseti rođendan oaze pulskog rocka

Anita Pamić

64 Ostvaren dječjački san

Mirko Mocko

Re: Pulski djir	Branko Bratković	66
Od festivala do udruge i natrag	Edgar Buršić	67
Bijeg od stvarnosti	Igor Šaponja	74
Razgovori o alternativnoj (glazbenoj) sceni Pule	Marino Jurcan	80
Frmano vrime	Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen	83
Pulski đir	Amir Alagić	86
Kino Istra: Shizo u vrtlogu svesti	Zoran Angeleski	90
Katarina – zabranjena proizvodnja na obali	Emil Jurcan	98
Osvrt na temu	Boris Bogunović	103
Politika đira	Boris Koroman	108

Sažetak	114
----------------	------------

Popis predmeta	124
-----------------------	------------

Popis fotografija	125
--------------------------	------------

Kako je nastao “Pulski đir”?

mr. sc. Tanja Kocković Zaborski

Predgovor ►

Nekoliko je odgovora na to pitanje. Prvi razlog usko je vezan uz kolegij “Muzejske zbirke i zaštita” unutar kojeg smo krenuli tražiti odgovor na pitanje na koji je način moguće obraditi/stvoriti/dokumentirati zbirku suvremene kulture. U mnoštvu tema željela sam odabrati onu koja će biti zanimljiva i bliska studentima, odnosno grupi koja stvara izložbu i posjetiteljima, odnosno osobama kojima je izložba namijenjena. ¶ Jedan od segmenata studentskog života su, svakako, izlasci. O toj univerzalnoj temi mogu govoriti pripadnici raznih generacija. “Gdje izlaziš?”, “Koju glazbu slušaš?”, pitanja su koja određuju pojedince prema pripadnosti pojedinim skupinama. Rokeri, punkeri, šminkeri i danas imaju svoja mjesta izlazaka. O raznim supkulturama u Puli je već dosta napisano. U ovom projektu se nismo željeli ograničavati na takve podjele. Etnografskim metodama željeli smo istražiti grad, mjesta okupljanja, mjesta memorije Pule. Sjećanja poznatih i nepoznatih sudionika glazbenih i kulturnih događanja Pule vrijedno smo bilježili. Na taj način su zapisane mnoge neispričane priče, emocije i sjećanja generacija od 1950-ih godina, pa sve do danas. ¶ Time smo već dotakli i drugi razlog, a vezan je uz identitet grada. Često se u razgovorima može čuti da se osjećaj grada izgubio. Ovim projektom želimo pokazati da se možda samo “skriva o ispod površine”. ¶ Ovo je intimna priča o gradu, o urbanoj Puli, o pulskom điru koji se katkad kroz povijest mijenjao, a katkad je ostao isti. Ovo je priča o mladim ljudima, o puležanima i doseljenicima, koji su imali

svoje rituale i mjesta gdje su tražili i pronalazili zabavu. Posebice se tu ističu pojedina mjesta koja su većini naših ispitanika bila od velike važnosti, kao što je bio, primjerice, Korzo, “pravi pulski dnevni boravak” kako je istaknuo jedan od naših sugovornika. ¶ Mjesta izlazaka promatrali smo kroz antropološku prizmu kao mjesta koja su dio “lokalnog i urbanog generacijskog identiteta određene skupine ljudi” (Čapo, Gulin Zrnić, 2011:54). ¶ S obzirom da su pojedina mjesta izlazaka u Puli imala dugi kontinuitet, možemo čak ustvrditi da su postala povijesna mjesta. Ono što smo zapisali nije službena povijest Pule, ovo je fragmentarna povijest ispričana kroz kazivanja naših prijatelja i poznanika, profesora ali i članova obitelji. Prebirući po privatnim arhivima u potrazi za fotografijama potaknuli smo mnoge da se prisjete pomalo zaboravljenih do-

4

gađaja koje možda do sada nisu imali prilike ispričati. No, nismo se samo bavili prošlošću, zanimala nas je i sadašnjost. Zabilježili smo kako se danas mladi zabavljaju, gdje izlaze, što slušaju i kako se oblače. ¶ Svatko od nas posebno je vezan za određene dijelove grada (mjesta) u kojem je odrastao, krenuo u školu, gdje se prvi puta poljubio... Takvi lokaliteti su za tu osobu puni značenja koja ga potiču da im se vrati ili barem da ih se prisjeti. Putem izložbe i kataloga željeli smo upravo ukazati na tu činjenicu “nekim novim klincima” koji danas užurbano prolaze Gradom. ¶ Bez obzira gdje se danas fizički nalazili, osjećaj i sjećanja, odnosno povezanost s ljudima u određenom trenutku i na određenom mjestu

neće nestati. Mjesta izlazaka, mjesta gdje se neposredno komunicira (gledajući ovdje kroz određeni vremenski period) dio su *značenjskog* bogatstva određene lokacije na koju treba ukazati. Svakodnevna komunikacija između građana i prostora rezultira značenjem određenog prostora. Iz tog razloga je nastao ovaj projekt – kako bi se glasovi pojedinaca čuli, kako bi se zabilježile njihove priče i njihova sjećanja, kako bi se zapisali njihovi osjećaji, kako bi se postavila pitanja, otvorile nove teme, kako bi se povela rasprava o gradu. ¶ I na kraju, željela bih istaknuti da je ovaj projekt svojevrstan nastavak multimedijalne izložbe “(Ne) poznata Pula” koju sam radila sa studentima treće godine preddiplomskog studija Kultura i turizam u svibnju 2010. godine. To je bila izložba o staroj tramvajskoj ruti i pomalo zaboravljenim austrougarskim vilama te mogućoj valorizaciji i stvaranju nove kulturno turističke rute Pule. To je bila potraga za “austrougarskim” identitetom Pule koji je u sjeni “antičkog” identiteta koji se nudi turistima. ¶ Potragu za različitim segmentima identiteta Pule nastavila sam i kroz ovu izložbu, stoga mi dopustite na kraju i jedan intimni razlog, a povezan je uz potragu za identitetom grada i identitetom njegovih stanovnika. Na taj način otkrivam grad kao slagalicu sudbina u raznim vremenskim periodima i trudim se upoznati ga. To je za mene, kao nekog tko je došao u Pulu, od velike važnosti.

LITERATURA

- ▶ Čapo, J., Gulin Zrnić, V. 2011. “Oprostornjavanje antropološkog diskursa. Od metodološkog problema do epistemološkog zaokreta”. U Mjesto, nemjesto. Interdisciplinarna promišljanja prostora i kulture. J. Čapo, V. Gulin Zrnić, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Biblioteka Nova etnografija, 9-65.
- ▶ Gulin Zrnić, V. 2009. Kvartovska spika. Značenja grada i urbani lokalizmi u Novom Zagrebu. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk.

Pulski đir kroz vrijeme

ur. Nataša Piljan, Sandra Svitich, Boris Bogunović

1950-ih godina 20. stoljeća popularno je okupljalište mladih bio Korzo. Pojam izlaska u ono se vrijeme odnosio na odlaske u kino ili slastičarnu čiji je vlasnik bio Idrizi Idrizi, gdje su se obično konzumirale popularne krempite i šampite. Ondašnji je izlazak subotom započinjao u popodnevnim satima na Korzu, odakle bi se kasnije zaputili u kino. Na tom su mjestu, prema iskazima, postojala tri reda; prvi, onaj do zida, bio je rezerviran za one najmlađe; u srednjem redu prevladavali su srednjoškolci, dok je red do ceste bio rezerviran za one starije. Djevojke iz srednjega reda imale su običaj “pikirati” starije dečke, kao i oni njih, dok bi se oni najmlađi, zvani “fažolići”, kriomice smijali. “Zaljubljivali bi se drugi i treći redovi. To mi je bilo prvo iskustvo. Kada sam ostarjela malo, prešla sam u srednji red i onda sam ja škicala druge dečke, mjerili smo koliko te puta netko pogleda.” < L.V., 1942 | Ukoliko bi neki sretnik uspio sebi pronaći žensko društvo, ruta šetnje bi se protekla sve do Lungomarea i natrag. Zbog gimnazijskih profesora koji su subotom navečer “dežurali” na Korzu te zabranjivali mladim gimnazijalcima izlazak poslije 20 h, mnogi su se mladići i djevojke odricali odlazaka u kino kada je projekcija filma trajala do nekoliko minuta poslije 20 h. Naime, ukoliko bi ih profesori zatekli na Korzu nakon doglednog vremena, kažnjavali bi ih lošom ocjenom iz vladanja ili prijavom školskom ravnatelju, što bi za posljedicu imalo i nedobivanje pozivnice na školske čajanke. Tako bi najčešće na čajankama bili samo “štreberi”, dakle, uzorni učenici s najboljim ocjenama i vladanjem. U ono su se vrijeme održavale i jutarnje matinee u kinu Zagreb, i to od 10 h. Među rado gledanim filmovima bili su *Zameo ih vjetar* (među djevojkama) te filmovi o kaubojima i Indijancima. “Uvijek smo se međusobno pitali: ‘I? Je li bilo puno mrtvih?’ Jer, ako je bilo puno mrtvih, tada smo znali da je film

◀ 1950-e

5 6

dobar.” < M. B., 1938 | ♣ Veliku ulogu u socijalnom životu mladih u Puli odigralo je i kazalište. U osmome razredu osnovne škole, učenici su se morali pretplatiti na jutarnju matineju kazališta. “Morali smo ići na te predstave nedjeljom; na tu matineju i za to smo imali knjižice. Opet je to bila fešta, bilo je gledanja iz galerija; za nas je to bio jedan veliki doživljaj. Bilo je lijepo jer je bilo puno kulture i znali smo sve predstave i glumce.” < L.V., 1942 | Često se odlazilo na zabave koje su se održavale nedjeljom popodne u mjesnim zajednicama, tzv. blokovima. Najpoznatiji su bili Blok 13, Blok Nino Valconi iza Arene te Blok Kaštanjer. Blok 13 nalazio se u današnjoj ulici Bartolomeo dei Vitrei, koji je kasnije bio i prostor glazbene škole OKUD Istra. Blok Nino Valconi svakako je bio najpopularniji među djevojkama, koje su tada “ludile” za tamošnjim pjevačem, stanovitim mornarom Bojanom Kodrićem. Blokovi su većinom bili posjećeni od strane vojnih lica, dočasnika i, kao takva, nisu baš bila na dobrom glasu jer je često znalo doći do fizičkih obračuna, a znalo se i zapucati iz vatrenog oružja. U Domu JNA (današnji Dom hrvatskih branitelja) nalazila se Lovačka sala. Međutim, tamo pulski mladići nisu imali pristup jer su ti plesnjaci bili rezervirani za vojna lica, koja su većinom bili došljaci. No, djevojke su itekako bile dobrodošle. Plesnjaci su se održavali i nedjeljom poslijepodne od 15 h do 19 h u Circolu, gdje je

svirala živa glazba, a poznati su bili pjevač Fanizzi s Verude (staklar koji je radio u Prvomajskoj ulici) te Scubla, “dečko iz grada”. Za vrijeme ljetne sezone, izlazilo se na ljetnu zabavu *Fischerhute* u Ribarsku kolibu, gdje se ujedno nalazio i prvi *jukebox* na terasi, na vrhu objekta, odakle su se često mogli čuti poznati stihovi pjesme Ive Robića, *Ta tvoja ruka mala*. Na takve se zabave odlazilo pješice, a krajem 50-ih uveden je prijevoz kombijem iz grada. Na današnjim kupalištima Valkane i Stoja, od kojih je Stoja tada bila samo za Puljane, plesalo se predvečer na tzv. rotondama. Mnogi se sjećaju *Filmskog festivala*, posebice okupljanja na terasi hotela Riviera, gdje su nakon filmskih projekcija dolazili glumci, primjerice, tada vrlo popularni Bata Živojinović ili Irena Kolesar. ¶ Što se tiče mode, djevojke su se u ono vrijeme posebno pripremale za izlaske. Nosile su se balerinke, najlon čarape na crtu, suknje na *rodu*¹ uštrkane s podsuknjom: “Suknju sam štrkala dva dana pred izlazak.” < S. B., 1940 | Nosile su se i dolčevite, široki pojasevi na lastik. „Robu smo dobivali iz Italije jer su svi Puljani išli u Trst i tamo kupovali. Tada su se nosile haljine na tanke štrikice gore, dekoltirane, strukovi uski, uski, a dole široko, široko. Muški su nosili košulje i rifle. Košulje su uvijek bile u hlačama i kajiš je bio obavezan, kao u američkoj modi. Onda su bile popularne špicaste cipele koje smo zvali šimike, ne sjećam se zašto.” < L. V., 1942 | Kad se govori o frizurama, u modi su bile one po uzoru na tada popularne glumice, poput Gine Lollobrigide, Sophie Loren, Vivien Leigh, Ester Williams, Audrey Hepburn itd. Djevojke su s velikim zanimanjem pratile festival *Sanremo* te su se pokušavale oblačiti po uzoru na tada popularne pjevačice. “Televizor se gledao kolektivno, na određenim mjestima u gradu te, kada se održavao *Sanremo*, bez daha smo upijale svaki detalj i nakon toga tjednima prepričavale viđeno.” < S. B., 1940 | I mladići su pronalazili uzore u filmskim glumcima i pokušavali su izgledati i ponašati se kao Gregory Peck, Gary Cooper i Clark Gable. Frizura se pravila po uzoru na Yula Brynnera, a zalizan izgled postizao se uz pomoć ulja, budući da gel tada nije bio dostupan. ¶ Djevojke su tada pile uglavnom narančatu, kruškovac i liker od jaja, dok su mladići pili Vermouth, i to na decilitre (najčešće 1 dcl). Malo se tko sjeća točnog iznosa koji im je bio potreban za jedan izlazak, no to nisu bile velike svote: “Novca ionako nismo imali.” < L. B., 1942 | § ► Korzo ostaje glavno mjesto okupljanja mladeži i tijekom 1960-ih godina, i to svakog dana poslije nastave; od ponedjeljka do petka do 20:30 h, dok bi vikendom za većinu izlazak trajao najviše do 22:30 h. Tu se okupljala cijela ekipa, šetalo se između drvoreda, od zgrade današnje FINA-e sve do Slavoluka Sergijevaca. U Puli su još uvijek bila otvo-

1
dijalektalni
izraz za ruotu,
tal. ruota- kotač

◀ 1960-e

rena četiri kina: kino Istra, Zagreb, Partizan te Beograd, koja su svakodnevno bila puna posjetitelja. Prikazivali su se razni kaubojski filmovi, špageti-vesterni te domaći filmovi, primjerice *Marš na Drinu* ili *Breza*. ¶ Godine 1964, na inicijativu Socijalističke omladine Uljanika, otvoren je klub Uljanik, s ciljem stvaranja mjesta namijenjenog mlađim uzrastima, i to uz živu *rock* glazbu, kakva se svirala u to vrijeme u svijetu. “Što se tiče muzike, meni je Uljanik najviše odgovarao jer je muzika bila in. Svirali su *Kameleoni* iz Slovenije, pa su Buco i Dadić bili s ovim... *Hush*. Dečki su bili super, svirali su, znali su svoj posao i držali su nas uvijek tu sa svim najmodernijim hitovima u ono vrijeme.” < B. B., 1949 | Cijene

7

ulaznica i pića bile su prilagođene mladeži, ujedno i među najnižima u gradu. Mladi su ovdje odlazili na plesnjake, koji su se održavali preko zime, vikendima, dok su se ljeti odvijali utorkom, četvrtkom, subotom i nedjeljom, a uživali su u *live* svirkama lokalnih *rock* bendova. Klub je subotom radio od 20 h do ponoći, a nedjeljom od 20 h do 23 h. “Ulaz se naplaćivao, ali nisu bile toliko stroge kontrole. Znale su nam doći po tri cure i žicati da im naplatimo samo dvije karte jer nisu imale dovoljno novaca i često smo im tako izlazili u susret. Ipak, znalo se prodati i do 2000 karata po večeri.” < A. M., 1953 | Mladićima su u Uljaniku bili najvažniji kontakti s djevojkama pa su, tako, upravo djevojke bile i najčešći razlog njihovih svađa, pa čak i prestanka odlaska u Uljanik. “Jednom prilikom plesao sam s nekom djevojkom u Uljaniku, no ona je imala dečka. Drugi dan sjedio sam u slastičarnici s prijateljem, kad je prišao dečko od te djevojke i po-

zvao me van 'da mi nešto kaže'. Pokušao me odvući u auto s njegovim prijatelji-
ma. Uspio sam se izvući i tako izbjeći nevolju, no nakon toga i još nekoliko ne-
ugodnih iskustava, prestao sam ići u Uljanik." < I. K., 1951 | O svađama oko
djevojaka svjedoči i bivši redar iz Uljanika: "Najviše su se svađali oko cura.
Onda, ako bi baš napravili nered, izbacili bi ih van, ali nismo se mi previše pet-
ljali u njihova prepucavanja, još da bez veze pokupimo batine." < A. M., 1933 | ♣
Šezdesetih se izlazilo i u Circolo na čijoj se terasi održavao ples. Često su se tu
mogle čuti pjesme *Beatlesa*, te taktovi poznatog hita *La Paloma*. Ples je u Circolo
trajao do 23 h. ♣ Dom JNA bilo je još jedno odredište mladih, u čijem su se po-
drumu održavali plesnjaci, uglavnom petkom od 20 h do 22 h. Pravilo vraćanja
kući u 22 h osobito se odnosilo na pripadnice nježnijeg spola. Ovdje su mladi
uživali plešući plesove poput *cha cha cha*, *rock and rolla*, *tanga* i *twista*. ♣ Svakako
tu treba spomenuti i MAFAF (Međuklupski festival autorskog filma) "Jednom
godišnje bila je jedna revija, iza zgrade Tehnike bila je jedna gostiona Karlo,
imala je u dvorištu jedan prostor. U tom unutrašnjem dvorištu prikazivali bi se
filmovi ljeti. Nakon tih par godina se preselilo na Kaštel. Nakon što bi završile
projekcije na Kaštelu oko pola noći, onda bi se išlo u Dom braće Ribar i tu bi se
prikazivali filmovi koji nisu ušli u službenu selekciju i to je bilo totalno neoba-
vezno. Svi su dolazili, strašan moving..." < M. P., 1950 | ♣ Na ples se odlazilo i u
srednjim školama, gdje su se u dvoranama organizirale čajanke. Sjećanje na
čajanke ni dan danas nije izbljednulo među starijim generacijama. "Što se tiče
Tehničke škole, prostor je bio kao jedna učinioca, gdje su se dijelile marende. To
je bio čuveni disko, jer su dolazili svi redom iz svih škola, gimnazija, medicin-
ska. Ipak tu nije dolazio bilo tko, nego nekakva krema, neki ljudi koji su slušali

npr. Radio Luxemburg.” < M. P., 1950 | Čajanke su se održavale subotom uvečer, a slušale bi se ploče koje bi se donosile iz Trsta. Trajale su od 17 h do ponoći, a obično je bilo pedesetak ljudi. “I tako je to je trajalo 2 – 3 godine, pa su ukinuli, počelo je na drugim mjestima, pa su se premjestili. To je bilo na granici čuda kako se to moglo u ono vrijeme, valjda je bio neki direktor koji je to dozvolio.” < M. P., 1950 | ¶ Pulske slastičarnice bile su popularne i tijekom 60-ih godina, osobito Kod Mađara koji je, kako kažu, tada imao najbolje kolače. Kod Žute škole se 1969. otvara prvi kiosk koji je prodavao *hot dog* i zbog toga postaje novom atrakcijom među mladima. ¶ Kada se govori o modi 1960-ih godina 20. stoljeća treba spomenuti tzv. *hippie* trend. Djevojke su nosile gležnjače, dugi crni pleteni kaput, cvjetne košulje i duge haljine. ¶ Generacije šezdesetih nisu konzumirale toliko alkohol koliko su pušili cigarete. Od popularnih su se pića u ono vrijeme pili pivo i konjak, dok se kupovanje cigareta prakticiralo na koma-de. Od pića se pio *aero konjak*, *musolini*, *kruškovac*, *Pašareta*, *Cockta*. ¶ Mnogi pripadnici starije generacije slažu se oko jednoga: “Bilo je čudo od slobode koja je bila tih par godina... mogao si spavati bilo gdje, hodati u bilo koje doba noći, bilo je pitomo...” < M. P., 1950 | ¶ § Korzo i dalje ostaje najpopularnije i najatraktivnije okupljalište svih generacija i početna točka pulskog večernjeg života. I dalje se tamo redovito odlazi nakon nastave te vikendom prije izlaska u neki disko klub. Vikendom su izlasci započinjali oko 18 h okupljanjem na Korzu, prije popularnog odlaska u kino. Dogovori o izlasku sklapali su se telefonski, ali najčešće bi se samo pojavilo na Korzu jer su svi iz navike znali kad se ide vani i gdje ih se točno može naći. Svako je društvo imalo svoje stablo oko kojeg su se skupljali i družili. “Korzo je bio medij, svi mladi Pule su se nalazili između sedam i devet sati navečer, a oko sedam i po je bila špica, tu su se svi skupljali... bilo je prekrasno. Oko osam je maksimum, i onda polako smanjivanja i razlaz. To je bio fenomen u Puli. Korzo je bio pravi, u duhu tolerancije, suživota, zajednice... Ispred Jadrana su šminker, ispred kina Zagreb su narkomani, ispod Jadrana su sportaši.” < M. S., 1953 | Zapamćena je ostala jedna umjetnička akcija na Korzu s ciljem prekidanja protoka ljudi. Ta je akcija izazvala brojne špekulacije: “Napravljen je kao ring od dasaka i konopaca kod srednje trafike tako da ljudi više nisu mogli prolaziti... Unutar tog ograđenog prostora bile su naslikane stope i neki znakovi i strelice... I pojavile su se priče o tome da je to neki jogin pripremio koji dolazi i koji će tu napraviti performans, i još različitih izmišljenih priča i sve je to trajalo cijelu večer.” < M. S., 1953 | ¶ Vikendom bi se, nakon Korza, oko 20 h najčešće zaputilo u pravcu Uljanika. Tamo osim pulskih grupa,

1970-ih godina gostuju i grupe iz Rijeke, Kopra, iz zemalja bivše Jugoslavije, ali i inozemstva. U to je vrijeme po prvi puta otvorena terasa, čime je Uljanik postao i diskoteka na otvorenom. Na terasi su se disko večeri svakodnevno održavale od 1. svibnja pa sve do 15. rujna. ♣ Izlasci su bili obilježeni i živim svirkama na terasama raznih hotela, poput hotela Brioni, Pula i dr. Među poznatijima je bila i terasa Verudela. U hotelu Riviera također se organiziralo plesnjake, no uglavnom za osobe “dubljeg džepa”. Ozbiljniji ljudi (tridesetogodišnjaci i četrdesetogodišnjaci) odlazili su, pak, zimi subotom na ples u hotel Brioni, inače poznat i po raskošnim novogodišnjim proslavama. Kasnije je, krajem 1970-ih, u hotelu otvoren i disko klub, gdje se mogao popiti prvi *Tuborg* u boci, čak i *Coca-Cola* u bočici. ♣ Sviralo se i u Patinaggiu. “Prije je to bilo otvoreno igralište s malim tribinama, onda, kada su to natkrili, onda tamo su bili i gostujući koncerti, a u dvorištu bile su svirke, *Hush*, *Ab Ovo*, *Franci...*” < M. P., 1950 | ♣ Novitet u Puli predstavljala je Marelica, klub otvoren početkom 1970-ih, koji je dobio ime po tome što je zabranjivao konzumaciju alkohola. Marelica je glasila kao klub sa strogom kontrolom. Ako je netko stvarao nered, dobio bi zabranu ulaska na mjesec dana. “Ja sam išao u Marelicu u prvoj varijanti kada se morala

nositi kravata. Pa bi starom ukrao kravatu da bih mogao ući unutra. Onda bi je skinuo unutra, pa bi te redar ulovio, pa bi je opet morao staviti.” < M. S., 1953 | Roditelji su rijetko dopuštali izlaske, a kašnjenje bi se kažnjavalo zabranom izlaska. Stoga su mnogi pribjegavali raznoraznim trikovima, primjerice, rekli bi roditeljima da idu kod prijatelja, a zapravo bi išli u Marelicu. ¶ U mnogim osnovnim školama bile su organizirane čajanke pod nadzorom nastavnika, i to obično petkom navečer. “To su bile prve prilike za ples s curama, za sentiše – najpopularnije pjesme bile su *Angie* od *Stones*a iz 1973, *Da li znaš da te volim* od Dade Topića iz 1975, i *Hotel California* od *Eagles*a iz 1976. Sami bi donijeli gramofon, obično *mangiadischi*, u razredu bi se klupe odgurnule do zida, svjetla bi se prigušila i onda bi počelo pogledavanje i plesanje, a kada bi počeli sentiši trebalo se odvažiti i pitati za ples najprivlačniju curu, a ponekad i čekati na ples ‘cure biraju.’” < B. B., 1962 | ¶ Svi koji su izlazili u tom razdoblju s oduševljenjem se prisjećaju *Filmskog festivala* u Areni. Pulske ulice su u to vrijeme bile krcate prolaznicima. “Grad je bio živ. U jedan, dva sata u noći to je sve bilo krcato, ulice pune, ljudi su pričali, šetali, jeli sladoled... To je bilo lijepo, u to doba noći vidjeti toliku masu ljudi na ulici, svi lijepo uređeni, svi preplanuli.” < V. D., 1954 | ¶ Od prijevoznih sredstava moglo se ići autobusom, ali se preferiralo pješaćenje, i to najčešće u velikim grupama. ¶ Od odjeće su se nosile duže haljine, kostimi, šarene košulje, šareni printevi, žarke boje, guste čarape, sandale s platformama i espadrile. Omiljena modna kombinacija mladih bile su trapez hlače, zvonarice niskog struka, uska kratka majica i *maxi* kaput, ili pak *mini* suknje i čizme preko koljena. Šminka se koristila vrlo malo, a mladići, ukoliko su htjeli biti profinjeni, nosili su katkada i odijela, no takvi su bili rijetki. ¶ Vrlo mala količina pića se konzumirala prilikom izlaska: “Ma nama je jedno piće bilo dosta za cijelu večer.” < V. D., 1954 | Najomiljenija pića bila su *Pašareta*, *Nara*, vino, pivo, *Campari* s limunom, *Deit*, *konjak* s *Deitom* i *aero konjak*. Pravilo je bilo da mlađima od osamnaest godina nije bilo dopušteno ući u disko klub poput Uljanika, a stariji nisu dopuštali mlađima približavanje šanku. ¶ § Korzo i dalje ostaje nezaobilazan dio okupljanja i života mladih u 1980-ima. Tako je radnim danom “špica” bila od 12:30 h do 14:00 h te ponovno navečer od 18:30 h do 20:30 h. “Koga god si htio vidjeti mogao si ga naći na Korzu. Korzo je bio ono što je danas fejs.” < L. D., 1963 | Doseljenici i radnici iz brodogradilišta stajali su bliže Portarati, srednji dio bio je rezerviran za srednjoškolce, dok su se kraj današnje zgrade FINA-e obično okupljali “stariji”, od kojih su neki već imali aute. “Ah, na Korzu si ili šetao gore-dolje, ili si pak stajao na svom stablu ili mjestu; ovisno kojoj si grupi

1980-e ►

pripadao. Šminkeri su se obično skupljali oko kavane Jadran, te preko puta kod slastičarnice i nekadašnje Istre, na potezu od kina Partizan, preko Generalurista pa do Kluza skupljali su se razni alternativci: rokeri, hipiji, pankeri. Kod srednjeg kioska, gdje su se mogle kupiti cigarete na komade, sakupljali su se motoristi. Na dnu Korza, preko puta kavane Mate Parlov i slastičarnice, sakupljali su se došljaci. Na cijelom ostalom dijelu okupljali su se srednjoškolci.” < s. B., 1966 | Poslijepodne se često sjedilo u kavani Jadran ili Mate, gdje su svi odlazili na piće i trač-partije. ¶ “Nedjeljom nisam baš izlazila, nekako se nisam baš ugodno osjećala jer je nedjeljom grad bio pun vojnika. A ti jadni vojnici bili su kao pušteni s lanca. Bilo je zanimljivo i u periodu kad su žene služile vojni

12

rok. Sva vojska imala je izlaz u grad srijedom i petkom. Tada mi, domaći, u pravilu nismo odlazili u kino, ali što su tada parfumerije dobro radile! Srijedom su parfumerije bile krcate ženama vojnkinjama.” < s. B., 1966 | ¶ I dalje se, općenito, vrlo često odlazi u neko od četiri pulska kina, a projekcije filmova povremeno su se održavale i u Domu JNA. Program se izmjenjivao dva puta tjedno; ponedjeljkom i četvrtkom, a subotom u 23:30 h održavala se pretpremijera novih filmova. ¶ U klubove se izlazilo većinom subotom, ponekad i petkom. Klub Marelica u to vrijeme proživljava vrhunac svojeg djelovanja. Otvarao se u 19 h, a radio je petkom do 23 h i subotom do ponoći. “Puštao se uglavnom *rock and roll*,

13

ali bilo je tu i 'stiskavaca', dobrih *rock* balada. I dan danas kad čujem *Angie* od *Rolling Stonesa* nekako me vrati u ona divna vremena." < s. B., 1966 | Pulski pun-keri su izlazili u Marelicu: "U Marelici je DJ mijenjao muziku svakih 30 minuta, pa smo čekali svoj red. *Punk* je uvijek u Marelici počinjao s *California Über Alles* od *Dead Kennedysa*, a trebala si vidjeti stampedo do plesnog podija." < A. G., 1964 | Ljeti Marelica nije radila, na veliku žalost mnogih, stoga su se ljeti izlasci odvi-jali na terasi Uljanika. ♣ Circolo je bio otvoren, međutim, on je bio popularan uglavnom među starijim pripadnicima talijanske nacionalnosti, i među sta-novnicima okolnih mjesta koji su voljeli ples. ♣ U Uljanik su ekipe odlazile oko 21 h, a u to je vrijeme klub radio do 23:30 h. Ulaznica je stajala 20-ak dinara. Subota je bila rezervirana za disko večeri koje su počele privlačiti najveći broj posjetitelja. Tu se puštala strana glazba i pokoji domaći *rock* izvođač. "Što smo se u Uljaniku naslušali dobrih koncerata! U pravilu je barem dva do tri puta mjesečno gostovao neki od bendova koji su žarili i palili po bivšoj 'Jugi': *Idoli*, *Ekatarina Velika*, *Leb i sol* i fenomenalni Vlatko Stefanovski, *Parni valjak*, *Haustor*, *Azra* i mnogi, mnogi drugi." < s. B., 1966 | "Kada je DJ pustio pjesmu *Doorsa, Ri-ders On The Storm*, svi su znali da je vrijeme da se tornjaš doma ili negdje drugdje jer se Uljanik zatvara. To je bio 'fajrunt'." < M. S., 1964 | ♣ Poslije Uljanika pješice bi se krenulo Bulevarom prema Verudeli, u Tvrđavu (kasnije Piramida), a na

svaka dva do tri metra bila je grupica ljudi koja je stopirala kako ne bi morali pješačiti do tamo. Ako je netko iz društva imao svoj auto, onda bi povezo sve prijatelje. "Nitko nije nikad morao ići doma zato što nije uspio naći prijevoz. Jednom nas je pokupio kamion za prijevoz namještaja! I sad zamisli mi sve sređene za van, u kamionu od namještaja!" < G. R., 1963 | Nakon što su položili vozački ispit, svi bi bez problema uzimali auto roditeljima i to famoznog fiću, stojadina, peglicu ili yuga, pa bi se međusobno dogovarali o tome tko će voziti. "Nikad neću zaboraviti stari prijateljičin fiću. Tata joj je kupio polovnog fiću jer mu je razbila ladu, a lada je tada bila pojam. 'Bepo' smo ga zvali, tog fiću... Znalo se i po nas šest utrpati u njega!" < G. R., 1963 | ♣ Na Verudeli su tada bili smješteni klub u Tvrđavi, kasnije preuređen i preimenovan u Piramidu i Disko 33. "U Disku 33 puštao se *rock*, bilo je mračno s prigušenim svjetlima u boji." < G. G., 1955 | Neki se prisjećaju i povremenih tučnjava u Piramidi budući da se tamo alkohol konzumirao u nešto većim količinama. Piramida je radila do četiri sata ujutro kada bi se, najčešće, većina ljudi zaputila pješice kućama. "Frendica i ja smo skoro uvijek kad bi se vraćale pješice kući išle preko 'Doline žuljeva'. To su ti one poljane od Verudele prema Verudi, znaš..." < M. S., 1964 | ♣ Hotel Brioni glasio je tada kao mjesto za šminkere i tamo se puštalo hitove s top ljestvica. Na terasama mnogih hotela održavale su se raznorazne zabave i plesnjaci. "E, to je bio jedan od najmodernijih i najljepših diska u 'ex državi'. Uređen više kao noćni bar; dugi šank, fotelje uz krajeve i velika svjetleća rotirajuća kugla na plafonu. Slušala se pop i *rock* glazba, a praznicima kad bi se disko prepunio (tri puta više mladih nego inače) zbog dolaska studenata iz drugih gradova, puštala se i domaća glazba uz sveopće slavlje." < E. V., 1956 | ♣ Kad je bilo lijepo vrijeme znalo se prošetati do Bunarine, u grad kod Čarlija ili Kod Mađara na krempite. ♣ "U Marelici i 33-ojki je prevladavala *rock* muzika, dok se u Uljaniku i Brionima puštala disko muzika. Kako su se šminkeri skupljali kod kavane Jadran, tako su pretežno slušali disko muziku i išli u Uljanik i Brione, a pankeri i rokeri u Marelicu. Ali ne, to nije bilo pravilo, znali smo se i miješati međusobno, jer kako sam rekao – svi smo se poznavali." < R. P., 1964 | 1980-ih zatvaraju se klubovi Marelica i Disko 33, ali se pojavljuju prvi privatni kafići poput Mimoze i Arta gdje se organiziraju izložbe i koncerti, postavljaju biljarski stolovi, *flipperi* i video igre te tako postaju mjesta na koja se izlazi i zabavlja. ♣ Godine 1987. pojavljuje se inicijativa za obnavljanjem i korištenjem zapuštene austro-ugarske tvrđave Fort Bourignon. Nakon radova čišćenja i uređenja održavaju se koncerti i izložbe, a svoje prostore za rad nalaze neki od pulskih umjetnika (I. Koželj, V.

Pergolis, B. Bratković, B. Šumonja...) i glazbenih skupina (*Swindle*, KUD *Idijoti...*), a takva praksa trajala je do početka 1990-ih. ♣ Moda onog vremena obilježena je raznim stilovima. Nosile su se mrkva hlače, košulje s jastučićima na ramenima, muha naočale, ali i pilotke. Budući da u Puli nije postojao preveliki izbor mjesta za *shopping*, mnoštvo je odlazilo u Trst kako bi se opskrbili odjevnim predmetima za nadolazeću sezonu. "Traperice *Lewis*, *Wrangler* i rifle kupljene u Trstu, nezaobilazne 'Adidaske' i neka glupa majica, po zimi smo nosili i šušlave jakne. Za današnje vrijeme jadno ali nama je to bila 'Amerika'" < R. P. 1964 | ♣ Popularna pića bila su *juice vodka*, *vodka-cola*, *rum-cola*, *čiket* (*konjak s colom*), *banana* (*kruškovac-cola*), *Deit*, *Stock*, *viski*, ali i pivo i *bambus*. ◀ § Uloga Korza slabi te njegovu ulogu preuzimaju neka druga mjesta, iako se nijedno od njih nije uspjelo razviti u "kultno" okupljalište, kao što je to bio Korzo. Brojne su promjene u načinu izlaženja i mjestu okupljanja mladeži, otvaraju se mnoga nova mjesta izlazaka. Izlasci tih godina započinju mnogo kasnije nego što je to bilo prijašnjih godina i traju mnogo duže. Mladež se 1990-ih godina okupljala na Lungomareu, Monte Zaru, raznim parkovima, ali i kvartovima odakle bi se kasnije išlo u provod. "Kod vrtića se pilo, ljubilo, svirala gitara. Bilo je to društvo pankera i roker, pa bi ponekad bili najurivani od *skinsa* i onda bi bježali do Uljanika. Srećom, takvih trenutaka bilo je malo." < v. v., 1982 | ♣ I dalje se izlazi u Uljanik, koji je 1990-ih osvanuo u novom ruhu. Uljanik proširuje svoj glazbe-

ni repertoar te se, osim *rocka* i *punka* puštaju i hitovi s glazbenih televizija, odnosno, kako su mnogi naši sugovornici istaknuli, tzv. komercijala. Godine 1992. klub se privremeno zatvara zbog rata, no već 1993. ponovno otvara vrata svojim posjetiteljima. Iste godine Uljanik prelazi u privatno vlasništvo. Od *rock* kluba Uljanik se tako pretvorio u disko klub. Ipak, kraj večeri i dalje označava prepoznatljiva pjesma *Riders On The Storm*. Jedan od noviteta koje klub uvodi 1990-ih godina je *Student party*. “Na početku je okupljao ipak staru bagru koja je doživljavala Uljanik na vrlo osoban način pa je mjuza bila tranzicijska, iz *undergrounda* u laganu tematsku komercijalu... Situacija u Uljaniku se iskristalizirala *Student partyjima* kada se počela skupljati mješovita ekipa i puštati komercijalna disko glazba s valovima jugonostalgije.” < I. K., 1985 | Nakon nekog vremena, Uljanik je dobio zabranu održavanja koncerata na terasi nakon ponoći zbog pritužbi obližnjih stanara na veliku buku. “Definitivno uvijek će mi u sjećanju ostati *Art & Music* festivali, koji su se održavali u Rock klubu Uljanik. Najljepše ljubavne priče bile su uvijek tada.” < V. V., 1982 | ¶ Devedesetih godina započinje organizacija *rave* partija u Fort Bourignonu. Zbog razuzdanih *rave* partija, međutim, Fort Bourignon glasio je kao opasno mjesto. “Za dobre cure, to je bilo mjesto nadrogiranih zombija, bile smo jednom, preplašile smo se i pobjegle.” < M. B., 1980 | Za neke je, ipak, Bourignon predstavljao pojam. “U Fort Bourignonu je bila ‘Europa u malom’ tijekom ljeta.” < M. J., 1970 | Za posjetitelje *ravea* održavali su se i *after partyji* u klubu Actors. ¶ Krajem 1998. otvara se i Podroom, pravo

osvježanje za Puljane željne *fancy* izlazaka. “Jednostavno si morao vidjeti i biti viđen skockan i sređen od glave do pete.” < F. L., 1974 | U blizini Podrooma otvara se kafić Cabahia koja je uskoro postala mjesto gdje se obvezno pila *sangrija* prije izlaska na neko drugo mjesto. Zimi je glavni događaj bio *Doserov memorijal* u Domu mladosti (današnji Dom Mate Parlov). Mladež je 1990-ih vrlo često izlazila i u mnogobrojne kvartovske kafiće. Među značajnije kafiće i diskoteke uvrstili su se i Polaticum (puštao se *blues, rock, funk*), Piramida, Uljanik, Aquarius, Tangenta, Doberman, Monte Serpente, Zodiac. “Jednom smo stajali na parkingu ispred ‘Šerpe’ ... I kad ono, vidiš, ženska sa štiklom trči za frendicom jer joj je ova navodno ukrala dečka. Ma presmiješno!” < G. D., 1979 | Među starijim osnovnoškolcima i srednoškolcima, u drugoj polovici 1990-ih, bila je popularna diskoteka Mirage. “Mirage je bio disko za klince i nije bio otvoren cijelu noć, koliko me pamćenje služi, možda su kasnije dolazili stariji.” < I. K., 1985 | ♣ Privlačnost i prepoznatljivost određenih kafića bila je u velikoj mjeri uvjetovana i osobnošću njihovih vlasnika, pri čemu se ističu Mimoza, Sax, D. O. C., Tini i Polaticum. ♣ Od odjeće se nose zvonarice, džeparice, grijači, *jeans* košulje ili majice, tregeri, majice s čipkastim rukavima. “Početkom gimnazijskih dana nosile su se rifle i majice, karirane košulje, marte zimi, japanke ljeti, koja štosna ukosnica i *Labello*.” < V. V., 1982 | Potrebno je spomenuti i tadašnji trend “jež” frizure, vrlo popularne među mladićima. ♣ Na piće se trošilo više nego što je to bio slučaj u prethodnim razdobljima. Pile su se razne kombinacije alkohola i sokova, među kojima su poznatiji *Red Bull-vodka*, *banana*, *stock-cola*, *gin-tonic* i razni kokteli. ◀ § Ono što današnja mladež često ističe jest veoma mali izbor mjesta za izlazak: “Pula je grad koji nema puno sadržaja za mlade. Većinom se mladi okupljaju i opijaju na otvorenom prije nego što se upute u neki klub ili kafić koji radi poslije ponoći.” < M. M., 1989 | Jedno od tih otvorenih mjesta je popularna šetnica uz more, Lungomare, koja postaje neka vrsta Korza, s tom razlikom da se dolazi s autima iz kojih se pušta glasna glazba, društva su stacionirana na istim mjestima i profilirana prema glazbenim ukusima. ♣ 2000-ih okupljanje započinje oko 22 h ili kasnije. Izlasci se najčešće planiraju putem SMS-ova ili društvenih mreža, nerijetko i svega pola sata pred sam izlazak. Mladi se najčešće nalaze u gradu, kada se na kiosku kraj Arene, poznatom pod nazivom Isus, stvara “kilometarski” red za kupnju alkohola. Kako bi izbjegli red, oni dosjetljiviji se dogovore ranije i odu u neki od većih trgovačkih centara, kako bi, osim kraćeg čekanja u redu, kupili nešto jeftinije piće. Kao popularno okupljalište može se izdvojiti Monte Zaro ili pak Rojc, koji je otvoren u vrijeme tra-

2000-e ▶

janja predavanja na faksu i u koji uglavnom odlaze studenti zbog vrlo jeftinog pića. ¶ Prostor bivše vojarne Karlo Rojc je do prije nekoliko godina bilo vrlo popularno okupljalište mladeži iz alternativnih krugova. “Tijekom cijele godine održavali su se *live* koncerti u klubu Monteparadiso, te *partyji* u klubu Meta-media, također smještenom u Rojcu. U sklopu vojarne, ljeti su se održavali razni festivali, kao što su *punk* festival Monteparadiso, *Anti-fa fest* te mnogi drugi.” < s. p., 1986 | Mnogi, međutim, smatraju kako je Rojc danas jednostavno “izgubio dušu”, budući da se iz godine u godinu tamo okuplja sve manje ljudi. Do 2011. u Rojcu su bile otvorene dvije prostorije, SMC – *Studentski multimedijalni centar*, u kojoj se puštala strana glazba i SUP – *Studentska udruga Pula*, u kojoj se puštala domaća glazba, uglavnom *rock* i *trash*, no od 2011. glazba se pušta samo u “domaćem” prostoru. Nešto veći broj studenata okupi se na *Brucošijadi*, zabavi koja se jednom godišnje organizira za brucoše (premda se na *Brucošijadi* može pronaći zapravo najmanje brucoša). Tada obično gostuje nekakav pjevač ili bend, što je vjerojatno i razlog veće posjećenosti Rojca u to vrijeme. ¶ Druženje uz ispijanje pića i zafrkanciju traje najmanje do jedan sat iza ponoći, budući da su svi pulski klubovi prije toga gotovo prazni. Nakon što se popije sav alkohol, ekipa se pješice ili taksijem (ovisno već o tome gdje se pilo) upućuje prema klubu. Naravno, ima i onih odvažnih, koji se odlučuju na rizik vožnje “pod gasom”. “Ako se slučajno desilo da nam je ostalo pića, sipamo ga u bočicu i pijemo na putu do Uljanika. Znaš, da ne propadne.” < i.c., 1989 | ¶ U klubu se ostaje, ovisno o raspoloženju, “dok ti ne dosadi”, no nisu rijetki oni koji u klubu ostaju do

samog zatvaranja, dakle, otprilike do pet ujutro. Među mnogima se razvio i svojevrсни ritual odlaska u pekaru nakon izlaska. "Na kraju izlaska, oko 6 ujutro, naš taksi dolazi po nas i vozi nas u onu pekaru kod 'Talijanske'. I tako ti mi to jedemo kod pekare, čak kupimo i taksistu nešto, da mu ne bude dosadno dok nas čeka. I onda nas vozi doma." < M. U., 1988 | ♣ U posljednjih deset godina u Puli se izmijenilo nekoliko popularnih mjesta za izlaske. Svi klubovi otvoreni od 2000. zapravo su vrlo kratkog vijeka popularnosti. Ono što je mlade privlačilo na ta mjesta većinom je društvo, glazba i zato što je to određeno mjesto tada bilo in. "Aruba i Šerpa bili su super radi glazbe i prostora jer je bilo dovoljno mjesta da se razbacaš i plešeš, ali i dovoljno mjesta da u miru negdje popiješ piće. U Stelli je uvijek bila prevelika gužva, svi su pušili u zatvorenom prostoru te bi znalo postati nepodnošljivo vruće i zagušljivo. Doslovno nisi mogao disati, a kad bi izašao samo na dvije minute vani na zrak, više te ne bi pustili unutra zbog toga jer je unutra prevelika gužva!" < S. S., 1989 | ♣ Jedini klub koji je uspio opstati svih ovih godina je klub Uljanik, koji privlači mladež svih stilova, od metalaca, pankera pa do šminkera. Šesnaestogodišnjaci jedva čekaju da dobiju osobnu iskaznicu jer ona predstavlja i ulaznicu u Uljanik. Razlog popularnosti Uljanika (osobito *Student partija* četvrtkom) vjerojatno je i raznovrsnost glazbenih žanrova koji su tamo zastupljeni; u velikoj se sali pušta uglavnom komercijala, dok je mala sala rezervirana za domaću glazbu i *rock*. No, ima tu svega i svačega, od hitova iz bivše Jugoslavije, preko *rock* balada i laganica do *trash* i *dance* hitova. "Tamo možeš doći obućen kakogod hoćeš jer tamo ama baš nikog nije briga. Isto tako, kad se dugo ne vidiš s nekim, tamo su svi i možeš sa svakim

malo popričati!” < I. c., 1989 | ♣ Danas je, za one koji vole biti *fancy*, popularno zalaziti i u Pietas Juliu, kafić/klub kraj Veslačkog kluba. Mnogi se, međutim, slažu oko sljedećeg: “U Pietasu mi se sviđa glazba, no što se tiče atmosfere, nekako mi je tamo sve užtogljeno. Tamo baš nije neki prevelik prostor za ples, a svi su onako tip-top dotjerani i ulickani.” < I. c., 1989 | ♣ Među mladima, osobito u posljednjih nekoliko godina postaje popularan i trend slušanja narodne glazbe, pa je tako *cool* ići u Ludnicu, koja se nedavno iz kluba Zen preselila u Arubu. Karakteristika ovog mjesta je i to što se glazba izvodi uživo, te se po želji može naručiti pjesma, uz običaj da se pjevaču za nju i plati. Vrijeme se provodi pjevajući i plešući, a taj ples mnogi pogrdno nazivaju “cajkaroški ples”. “Znam

18

da mnogi imaju predrasude i misle da se tamo puštaju teške cajke, tj. samo turbo folk glazba, ali tamo se puštaju hrvatske i srpske narodne pjesme, a nekad se zapjeva i koja strana pjesma. Sad, prije neku večer, pjevač je zapjevao onu *Ai Se Eu Te Pego*. Platilo sam mu samo da počne pjevat nešto drugo!” < M. u., 1988 | U Ludnici se uglavnom može vidjeti poprilično dotjerane ljude, uske haljinice, košuljice, štikle, cipele. ♣ Mnogo se mladih danas okuplja i u kvartovskim kafićima ili u kafićima koji su njihov “dir” u poslijepodnevnim ili večernjim satima, prije izlazaka u klubove. ♣ Što se tiče mode 2000-ih, može se reći kako je ona zaista raznolika, s obzirom na postojanje i sve većeg broja supkultura (pankera, rokera, darkera), koji naravno imaju vlastiti stil odijevanja. Mnogi trendovi iz

ranijih razdoblja vraćaju se na modnu scenu. *Jeans* je, naravno još uvijek veoma popularan, a nose se i balerinke, kožne jakne, starke. Velika se pažnja pridaje uređivanju za izlaske, pa su tako primjerice vrlo popularne peglane frizure, a nose se i umjetni nokti te velik broj modnih dodataka. Popularne su i vrlo kratke minice i visoke štikle, a bez šminke se rijetko izlazi van. Za odlazak na *fancy* mjesta puder, tuš, maskara, ruževi te raznorazna sjenila i sjajila su *must have!* S druge strane, u Uljaniku prevladava ležerniji stil. Svatko već pronađe stil u kojem se najbolje osjeća.

19

TERENSKO ISTRAŽIVANJE I PRIKUPLJANJE GRAĐE

Zvezdana Ahmed, Marina Bajlo, Paulo Batel, Martina Bilek, Slavenka Blašković-Janko, Boris Bogunović, Manuela Brodar, Marija Feher, Toni Flego, Andreas Kancelar, Ina Kihli, Gorana Jovanović, Marino Jurcan, Mariela Marić, Iva Peteh, Nataša Piljan, Simona Prpić, Marina Puh, Sandra Svitch, Maja Škrinjar, Marija Štoković, Vanja Valić, Adriano Vranić

Pulski đir kroz *Peticu*

ur. Iva Peteh, Simona Prpić, Adriano Vranić

Budući da se dio omladinskog lista *Pet* bavio pulskim mjestima okupljanja mladih i glazbenim grupama koje su se u to vrijeme formirale u Puli i okolici, odlučili smo istražiti viđenja mladih pulskih novinara i ovim putem ih predstaviti široj javnosti. Kroz ovaj prikaz željeli smo pobliže predstaviti specifična mjesta okupljanja tj. Korzo, klubove Marellica i Uljanik kao izdvojeni segment tema objavljivanih u časopisu *Pet(ica)*, dok smo podatke o glazbenim stilovima ograničili na prikaz članaka o pulskom *rocku* i *punku*. ¶ Omladinski list Općinske konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske – Pula *Pet* (nešto kasnije nazvan *Petica*), pratio je sva pitanja vezana uz mlade, zbivanja vezana za kulturnu scenu grada Pule, uspoređujući ih s kulturnom scenom i novim trendovima u svijetu. List je započeo s izlaženjem 1979. pod uredništvom Silvana Voschiona, a redovito izlazi do 1983 (br.23). Kraća pauza izlaženja časopisa je bila od 1984. do 1986, a redovito izlazi opet u razdoblju od 1987. do 1989. Od broja 9 glavni i odgovorni urednik bio je Milorad Mikač, a od broja 11 (1980) glavna urednica bila je Gordana Antonijević. Od broja 22 iz 1983. urednik je Nenad Maljković te od nultog broja (1987) urednica je bila Olga Visković Mandić. ¶ Pulska *rock*-parada je jedan od najznačajnijih kulturnih zbivanja koja se održala u Domu Uljanika 11. svibnja 1979. Tatjana Galić i Ingemar Udovičić u članku o istoj govore: “Da li zbog zainteresiranosti, ili zato što je novac od rock – para išao za pomoć postradalima iz Crne Gore ili jednostavno iz navike da s petkom uvečer ide u Uljanik, mladi Pule su se masovno odazvali (preko 1.000 posjetilaca – u novcima milijun i po). Na priredbi je učestvovalo sedam grupa koje su se izmjenjivale jedna za drugom na pozornici. Na terasi je bilo mnogo mirnije tu su se naime obnavljala stara i već skoro zaboravljena prijateljstva uz coca-colu,

Pulski rock ▶
– intervju i članci

pepsi-colu i tko što već pije. Nažalost to su bili samo oni rijetki sretnici koji su se uspjeli dogurati do šanka. Poslije sat vremena zagrijavanja stražari su 'uljudno' zamolili posjetioce da napuste salu te da daju svoj humanitarni prilog. Uz guñdanje polovica ljudi je napustila dvoranu, dok su drugi koristili svoja znanja stečena iz obrane i zaštite skrivajući se po kojekakvim bunkerskim mjestima. Nakon svih tih peripetija, počeo je dugo očekivani – koncert.”¹

Autori dalje kažu da je grupa *Visoki napon* sa svojih par *rock and roll* pjesama podsjetila “rulju” na dobra stara vremena Berryja, Dixona. Za kraj autori ističu jednu anegdotu: “No, nebi sve bilo o.k. da se na priredbi nisu pojavili i organi Sekretarijata javne sigurnosti koji su izvršili formalno izbacivanje iz Uljanika jednog od razgolićenih navijača *Problema* (da se ne bi izneverila tradicija *Uljanika*).”² ¶ Nevenko Petrić,

kolumnist omladinskog lista *Pet(ica)*, u članku *Mladi pulski rock* iz lipnja 1983. osvrće se na mladu pulsku *rock* scenu. Autor piše o grupi *Gola jaja* iz 1977. koji pronalaze inspiraciju u radovima prvih *punk* grupa. Grupa *Willsonov grafički projekt* visoko energičnom i ritmički bogatom glazbom udahnjuje visoki emotivni naboj koji se može usporediti s *Talking Headsima* i *Uz-om*. Nadalje, spominje se i vodnjanska grupa *Gustaph y njegovi dobri duhovi*, o kojoj autor članka govori da kao koncept podsjeća na urbanu psihozu u industrijskim gradovima. Grupa *Pere Ubu* je, prema autoru članka, najinteresantnija grupa novog vala. Ističe također kako *Gustaphi* ostaju jedni od najinteresantnijih predstavnika takozvane domaće alternativne scene te po svojoj svježini i zrelosti zaslužuju snimanje samostalnog albuma. Vodnjanska grupa *Stabilizacija* već je tada davala naznake nastajanja dobrog popa u budućnosti. *Stabilizacija* nije imala nikakvu specifičnu stilsku odrednicu već je miješala sve i svašta. Posljednja grupa na koju se autor osvrnuo zvala se *Dama*, koju je autor negativno ocijenio kao grupu koja se koristi “ofucanim” klišejima prilično ograničavajućeg *heavy metala* (po uzoru na *Divlje jagode*), a prema mišljenju autora članka bila je nespremna za nastupe. Zajedničko svim navedenim grupama bilo je održavanje nastupa na smotri *Mladi pulski rock* koju je autor pohvalio, a koja se održavala u organizaciji komisije za kulturu ОК ССОИ. Zaključak autora članka je taj da, iako općenito gledajući, gotovo niti jedna grupa u svojim redovima nema kvalitetnog pjevača (a tu se gubi na sugestivnosti i uvjerljivosti), valja pozdraviti akciju komisije za kulturu ОК ССОИ ПУЛА za pomoć mladim pulskim *rock grupama*, s nadom da će ovakvih smotri ubuduće biti više. ¶ Novinar *Pet(ice)* Željko Škropanić daje osvrt na festival mladih *rock* sastava ZO *Rijeka* koji se održao na

1

Galić, T., Udovičić, I. 1979: *Pulska rock-parada; Balada o zaklanim ovcama*, Omladinski list Pet, 1, (3).

2

Ibid.

3
Voschion, S., Udovičić, I. 1979: *Pulske rock grupe – pred njima je budućnost, Omladinski list Pet*, 1, (2).

4
Lazarević, N. 1982.: *Ovojesenska rock zbivanja – verbalna tiranija, Omladinski list Pet*, 4, (21).

5
Rocker. 1979: *Čavrljanja po našim temama – "Strujni udari" pulskog rocka, Omladinski list Pet*, 1, (4).

Korzu u Puli u lipnju 1983. Pravo nastupanja imale su grupe s članovima mlađim od dvadeset i sedam godina koje do tada nisu snimile gramofonsku ploču. Nastupilo je trinaest grupa iz Pule, dvije iz Rijeke i Vodnjana i po jedna grupa iz Malinske, Umaga, Senja, Opatije i Novog Vinodolskog. Žiri se sastojao od pet osoba, a članovi su bili: Arinka Šegando (predsjednik žirija), Edi Kancelar, Paul Bilandžić, Aida Tavčar i autor članka Željko Škropanić. Najbolje plasirana bila je rock grupa *Stabilizacija* iz Vodnjana s devedeset i jednim od stotinu mogućih bodova. ¶ Voschion i Udovičić napisali su članak o pulskoj rock grupi *Golfska struja* u kojem tvrde: "To je grupa koja je osnovana 23. veljače 1978. a čine ju Ostović Dario – vođa grupe (gitara), Mirt Nenad (bas gitara), Strugar Damir (bubnjevi), Červinka Jernej (orgulje) i Dužajić Dalibor (gitara). Grupa najčešće svira svoju muziku koja se može 'strpati' u neku vrstu blaženog heavy-rocka. Pored svoje muzike najviše 'skidaju' Stevea Millera koji je najprivlačniji za mladu publiku. U Puli cijene samo dva benda, a to su *Atomsko Sklonište* i *Problemi*, ostali svi sviraju komercijalnu muziku."³ ¶ N. Lazarević u članku *Verbalna tiranija* kaže da pulska rock-scena ima i svoje svjetlije trenutke. Osvrnuo se na treći jesenski koncert grupe *Atomsko sklonište* za kojeg smatra da, bez obzira na to što je privukao tek nešto više od 1 300 ljudi, opravdava postojanje ove grupe i briše sve sumnje u njihov rad. "Koncert je pružio dva sata izuzetno tehnički i profesionalno izvedenog, dobrog rocka bez pauze i bespotrebnog naklapanja."⁴ ¶ Bruno Langer u članku *Ja o samom sebi*

iz lipnja 1979. kaže da je po njegovom mišljenju Buco duša *Atomskog Skloništa*, inače po profesiji upravni referent za urbanizaciju, ali u srcu jedan od najvećih rokera. Navodi i poteškoće prilikom organizacije koncerata grupe *Atomsko sklonište* kada su željeli ljeti subotom i nedjeljom povremeno svirati i u klubu Uljanik, ali nisu naišli na razumijevanje, što nam danas govori o tome koliko su problema mlade grupe imale u svojem radu. ¶ O problemima na pulskoj rock sceni govori u svome članku i Rocker. "Eto ispratili smo još jedno ljeto. 'Špica' je prošla – s njom također i brojne svirke i plesnjaci na raznim terasama. Dogodilo se dosta požara, gorilo je dosta vatre, ali ne i na pulskoj rock sceni – ona je ionako već odavno 'zamrznuta' – i pitanje je kad će se već jednom 'odmrznuti!'"⁵ ¶ Činjenica je da je *punk* pokret u Engleskoj i SAD-u bio potaknut socijalnom krizom, dok se prema pisanjima tadašnjeg omladinskog lista *Pet(ica)* to nije moglo reći i za Pulu, niti za Jugoslaviju. Članovi *punk* grupe *Problemi* ističu: "Na zapadu su

protestne pjesme, a tamo i ima razloga za protestiranje. Ovdje kod nas je drukčije. Nema potrebe za proteste. Mirna smo mi nacija.”⁶ S *punk* grupom *Problemi* slaže se i jedan od pulskih pankera, Miro (17), koji kaže: “Slažem se da je punk pokret socijalni pokret. On dolazi iz Engleske, a posljedica je socijalnih, ekonomskih, političkih momenata. To je popraćeno muzikom, tekstovima, oblačenjem. Punk su prihvatili besposličari a takvih u Evropi ima puno. Kod nas je to moda iako i mi imamo problema. Samo, punk ne smijemo poistovjećivati s nacizmom. Naš punk je različit od zapadnog. Engleski punker je otpisan čovjek, on ne može dobiti posao, revoltiran je na društvo, želi ga promijeniti. Kod nas toga nema.”⁷ U daljnjem tekstu saznajemo da su pankeri najviše zamjerali grupama poput ljubljanskog *Četvrtog Rajha* zato što ih se povezivalo s nacističkim pokretom. Pulski panker Bagar (16) naglašava: “One budale iz Ljubljane nisu pravi punkeri. To su bila četiri kompleksaša, furali su komplekse niže vrijednosti i da bi se istakli, da bi se čulo za njih pravili su gluposti. Ja razmišljam na drugačiji način, imam drugačije poglede na svijet.”⁸ Panker Sidu (17) slično razmišlja: “Smeta me disco-jockey u Marelici. Pušta glupu muziku. Zabranjuju nam upad u disco, ko fol – nacistima ulaz zabranjen. Ja osuđujem nacizam. A 'ko ne bi? One klince iz Četvrtog Rajha je neko pokupio i rekao im: 'ajmo crtati i voljno.”⁹ ¶ Pankeri su i u Puli bili nezadovoljni zbog toga što su ih roditelji i profesori osuđivali na osnovu izgleda i odabira glazbe koja im je, kako saznajemo iz intervju, bila ispušni ventil za sve probleme koje je jedan tinejdžer mogao imati u životu. ¶ Iz članka T. Voschiona saznajemo da pulskim *punk* sastavima nije bilo lako ugovoriti koncerte u klubu Uljanik. “Pankerski problemi su očito poznata stvar danas u svijetu muzike pa zašto ne bi bili i kod nas. Očiti primjer su punkeri iz Pule, *Problemi* kojima se iz (ne)poznatih razloga zabranjuje da sviraju u Domu Uljanika.” T. Voschion nakon toga zaključuje: “Poslije ovog nastupa dečki su odlučili da se raspadnu jer su očito vidjeli da su pogriješili pravac. Očito je da bi dečki imali manje problema kad bi svirali drugu vrstu muzike.”¹⁰ § ► Davor Kliman, autor članka pod nazivom *Marelisa* iz 1982. navodi da se među pulskom mladeži najčešće razgovaralo o problemima oko Marelise. Mladež je željela saznati zašto se nije dozvoljavalo nošenje bedževa (s “destruktivnim značenjem”), patika i crnih kožnih jakni, a željelo se uvesti i članske iskaznice za ulazak u Marelicu. Odgovore na ta pitanja su potražili kod načelnika Doma JNA (gdje je

6

Voschion, S. 1979: *Humani punkeri – punk rock grupa Problemi, Omladinski list Pet*, 1, (3).

7

Ibid.

8

Antonijević, G., Letonja, S. 1982: *Kako sam postao punker, Omladinski list Pet*, 4, (17).

9

Ibid.

10

Voschion, S. 1979: *Muzika s okusom soli – punk rock koncert u Uljaniku, Omladinski list Pet*, 1, (4).

◀ **Marelisa**

Marellica bila smještena) kapetana Dragana Igrutinovića. Autor navodi da se crne kožne jakne nije smjelo nositi ako su bile "ukrašene destruktivnim" tj. nepodobnim bedževima. Na zaprepaštenje mladeži, nošenje patika bilo je također zabranjeno. "Znamo da su patike osnovna obuća mladih i čemu ih zabrani-

11 ti u jednom omladinskom klubu?"¹¹ Prema autoru članka to je bila
Kliman, D. 1982: samovoljna odluka redara, ali se nije primjenjivala. "Problem br. 4 –
Marellica, Omladinski članske iskaznice – Doznali smo da u zakonu Doma JNA piše da svaki
list Pet, 4, (19). član mora imati člansku iskaznicu. Taj zakon je primjenjivan od 1966.

12 pa zanemaren posljednjih godina. Dio omladine sada je napravio
Ibid. iskaznice, a one su ponovno ukinute."¹² Navedeni problemi uvelike su
utjecali na to da je posjet ovom klubu "pao" u odnosu na dane prije donošenja
ovog pravilnika. Ipak, starosno ograničenje za ulazak u Marelicu je bila najbol-
nija točka novog zakona. Zašto je ono bilo uvedeno, kažu, nisu dobili odgovor. ¶
John Travolta, autor članka *Kod đoku u disko Marellica*, prepričava svoje zanimljivo
iskustvo. Naime, isti je na proputovanju od New Yorka do Moskve sletio kod
svog prijatelja Žace u Puli. "Tek što sam stigao na aerodrom, a već su me ljudi
nekako čudno gledali kao da nikad nisu vidjeli Amerikanca! A šta im ja mogu,

13 ne razumijem ni sam zašto sam im toliko zanimljiv?"¹³ Nadalje, opisu-
Travolta, J. 1979: Ek- je svoj susret s prijateljem Žacom s kojim je te subotnje večeri odlučio
skluzivno za „Peticu“ izaći van. "Složili smo se da me odvede u Marelicu (tako vam on zove
– *Kod đoku u disco* disko klub Doma JNA). Navodno je to ime dobio jer se u njemu toči
„*Marellica*“, *Omla-* samo marelica. Već na ulazu umalo da dobijem 'šlag'. Upad je 2 soma,
dinski list Pet, 1, (2). kaže mi jedan čuvar! (zovu ga Urti). Ha, šta je, tu je, platilo sam i

14 ušao."¹⁴ Travolta opisuje atmosferu u klubu; u neurednom hodniku
Ibid. stajali su i sjedili neki momci i pušili cigare jer se unutra ne smije. Do

15 hodnika je bio wc u kojem je slična grupica također pušila. "Osjećao
Ibid. sam se kao u dječjem vrtiću. Klinci su plesali i skakali uz bučnu (neu-

16 kusnu) glazbu dok je light-show svjetlucaao. Za disko pultom mane-
Ibid. vrirao je Edi Kancelar. Nisam mu se javio jer u povjerenju – dugujem
mu 2 soma za neku ploču."¹⁵ Autor piše kako mu je bilo dosta te gungule pa je
otišao za šank da popije konjak. Međutim dočekalo ga je iznenađenje - nije se
točio alkohol. Naručio je marelicu koja je koštala 8 dinara. Marelice - soka i
Marelice diska bilo mu je već preko glave te je potražio prijatelja Žacu i predlo-
žio mu da odu negdje drugdje. "Hajdemo na Brione! I tako odosmo mi na Bri-
one, a kakvih je tamo riba bilo... brr..."¹⁶ ¶ Članak *Pulski Korzo* donosi nam
zanimljive informacije o jednom od najposjećenijih okupljališta, a napisali su

ga 1979. Ingemar Udovičić, Tatjana Galić i Dalibor Dužaić. ¶ Pulski Korzo, koji je bio poznat po velikom broju stabala (njih 90-ak), svakim danom je okupljao na stotine i stotine mladih. Jedni su “žicali”, drugi hvatali, dok su treći prevaljivali brojne kilometre šetajući s kraja na kraj tog betonskog podija. Korzo je bio poprilično veliki prostor te se moglo reći da je spadao u jedan od najposjećenijih dijelova grada. Pred kinom Zagreb okupljali su se pankeri. Subotom i nedjeljom navečer svaki metar Korza bio je ispunjen nekom manjom grupicom mladih, koja se spremala za odlazak u neki od disko klubova. Tada su samo oni najuporniji uspijevali prelaziti s kraja na kraj Korza. Autori navode kako je rijetko kojem posjetitelju pulskog Korza ikad palo na pamet da razmisli o povijesti tog sakupljališta mladih. Naime, ističu kako mnogi niti ne znaju da se ispod njihovih nogu nekad nalazilo groblje, a da je umjesto brojnih autobusa, ulicom pored Korza prolazio tramvaj. ¶ “Mnogi od nas ovdje prepričavaju svoje intimne i školske probleme ili defiliraju gore-dole poput vojske samo zato da bi drugi vidjeli njihove vanjske (ženski spol) i unutarnje osobitosti. Svi oni koji provode ovdje dobar dio dana mogu se podijeliti na nekoliko više-manje sretnih ili nesretnih grupa: - narkomani i tabletomani uživaju u svom svijetu dok sav drugi ‘pošteni’ svijet u njima gleda samo stare oronule lešinare kojima ot- kucavaju posljednji sati (za informaciju, okupljaju se u blizini Kluz-ove prodavaonice i kod kina Zagreb). Obično nestrpljivo očekuju svoga ‘spasitelja’ željni da se vinu u čarobne visine.”¹⁷ Drugu grupu činili su “pulski biznismeni”, našminkani i uštirkani, dok očekuju svoje biznis-partnere šire oko sebe sve moguće najnovije mirise (tada je u modi bio *atkinson*). A kada bi se svi našli služili su se svim mogućim znakovima dok su sklapali biznis, a nakon sklopljenog posla sve bi zalili konj- kom u obližnjoj kavani *Jadran*.“¹⁸ Pulske šminkeri su, prema autorima, uglavnom bili odjeveni u košulje minijaturnih kragi i zavezanih uskih kravata ili leptir mašne, a i oni su se također zadržavali u blizini kavane *Jadran* i, dok su izigravali Johna Travoltu, bacali su zajedničke poglede na ženski spol. Autori kažu: “Kada prođete pored njih osjeća- te neodoljivu željom za kućom (jer dobro je staviti jedan miris, ali tri ili više...).”¹⁹ ¶ Prema autorima, gimnazijalci su se najčešće zadržavali kod sred- njeg (Duhan-ovog) kioska gdje su prepričavali svoje štreberske dogodovštine u školi. Ljudi su ih obično izbjegavali jer ako su se slučajno našli u njihovoj blizini više od pet minuta postojala je mogućnost “metalnih smetnji”. Šetači – zavod- nici marširali su objema pistama Korza te iskorištavali svoje “moralno – emo-

17

Galić, T., Dužaić, D. 1979: Sasta- jalište Omladine – Pulska Korzo, u: Omladinski list Pet, 1, (2).

18

Ibid.

19

Ibid.

cionalne” sposobnosti da zavedu ženski spol. Autori navode da im je radno vrijeme bilo neograničeno, a dijelili su se u dvije vrste: “Zavodnici-poete obično prilaze ženskom spolu sa nekom pjesmicom na papiru. Druga vrsta su frustrirani zavodnici koji svojim metodama pokušavaju (a često i uspijevaju) zaveći neku nesretnu žensku dušu (koja se obično poslije kaje).”²⁰ Kako

20 ■ saznajemo iz članka, motoristi su obično bili obučeni u kožne jakne te *Ibid.* ■ su opčinjavali mladež svojom, ne baš rentabilnom, profesijom. Autori na kraju kažu napominju kako grupe koje su opisane nisu sve te savjetuju mlade Puljane da se što prije “učlane” u njima srodnu grupu. ◀ § U članku S. Voschiona i V. Banovića iz 1979. saznali smo da je Dom Uljanika nekada pripadao radnicima brodogradilišta. Bio je to radnički dom koji je nakon otvorenja novog Doma na obali pripao Sindikatu koji nije bio zainteresiran za njega. Dom je na kraju pripao odboru za rekreaciju. “Kad odbor za rekreaciju nije više znao u koje svrhe da upotrijebi dom preuzela ga je Uljanikova omladina...Tada je na ples dolazilo jako malo ljudi iako je ulaz bio besplatan...U to je vrijeme bilo dosta plesnjaka. Tada su bili u modi Čirkolo, Patinađo, plesalo se po blokovima kao npr. u dvorištu tadašnjeg OKUD-a Istra. Otprilike 1964. dolazi generacija koja je u vrijeme Bitlsa, napravila najveći korak u našoj pulskoj rock muzici (Miletić, Unković, Langer, Gužvan...). U Puli tad dolazi do revolucije. Uljanik postaje najposjećenije mjesto mladih. Gostuje D. Topić s grupom Dinamit, dolaze Crveni

Voschion, S., Banović, V., 1979: Disco „Uljanik“ – Jučer, danas, sutra, u: Omladinski list Pet, 1, (6).

21 ■ *Koralji.*”²¹ ¶ Dalje saznajemo da su pulski sastavi i dalje privlačili mlade u Dom ali je isti doživio “teške trenutke” jer su tučnjave bile sve češće te se djeci ispod dvadeset godina zabranjivao ulaz. Ulaz se počeo naplaćivati tri dinara pa je cijena rasla do petnaest dinara. Isto tako, na važnije se zabave moglo ući samo sa propusnicom. “Uljanik je u to vrijeme zbog mnogih tuča nazvan ‘Kongom’, imenom zemlje u kojoj je buktjela revolucija.”²² Nakon toga, 1973. vrata diska se zatvaraju. Po-

Ibid. ■ novni procvat disko doživljava pod vodstvom Keršina i Markovića i uz pomoći mladeži. U Sali se uz disko počinju prikazivati i filmovi te ujedno “padaju” svi dotadašnji rekordi, jer mladih u Domu ima sve više te postaje pretiješan za toliku količinu ljudi. Kako saznajemo, 1976. i 1977. dolazi do blagog pada broja posjeta jer je otvoren novi klub Marelica, a 1978. je Uljanik opet postao aktualniji i privlačniji od drugih klubova te nakon toga menadžeri počinju kroititi sudbinu plesnjaka. “Težeći za plesom i rekreiranjem Dom Uljanika, pošto nije u financijskoj mogućnosti da omogući ove vrste sastava za ples, (Srebrna krila, Parni valjak, Teška industrija op. a.) forsira i dalje uvoznu disco muziku što u svakom

21

slučaju dobro zvuči i privlači omladinu.”²³ Za kraj, autori su zaključili kako se sve mijenja; mijenja se moda, muzika.. Ali Dom ostaje uvijek isti – tako i sve do današnjih dana.

23
Ibid.

Osobni

pogled

Subotom u tri, nedjeljom u dva

**Sjećanja jednog srednjoškolca na izlaske
i razonodu pedesetih godina prošloga stoljeća**

Miroslav Bertosa

Protjecala je godina 1952/1953. Tadašnja je generacija izlazila iz 14/15-te i ulazila u 15/16-tu, u kompleksno razdoblje adolescencije, osjećajući u sebi “simptome” i “sindrome” psiholoških i tjelesnih preobrazba. Sjećam se da se kod mene – a i većine mojih vršnjaka – neki “pubertetski” prijelom dogodio u IV. razredu gimnazije (današnji VIII. osnovne škole). Unatoč proživljenim nedaćama, strahovima i opasnostima tijekom Drugoga svjetskog rata, tadašnji je naraštaj – u odnosu na današnji – znatno zaostajao u dinamici sazrijevanja i osamostaljivanja. No, upravo tada, na polovici gimnazijskoga puta, nastupilo je vrijeme “izlazaka”, odnosno osmišljavanja vlastite *razonode*. ♣ Riječ *razonoda* uvriježila se i u našem đlačkom žargonu nakon što smo se našli u klupama zajedno s djecom doseljenika u Istru iz krajeva preko Učke. Manje je bilo onih čiji su se roditelji

vratili iz “emigracije”, a puno više dječaka i djevojčica iz obitelji pridošlih iz raznih dijelova Jugoslavije, koja se općenito doživljavala kao daleka i pomalo egzotična zemlja. Većina je riječ razonoda izgovarala s naglaskom na prvom slugu, no bilo je i onih koji su intonaciju prebacili na drugo o s dugouzlaznim akcentom, pa je riječ u našim ušima zvučala vrlo otegnuto i neobično, gotovo kao – *razonoooda...* § ▶ Naša gimnazijska razonoda / *razonoooda* bila je vrlo jednostavna. Odigravala se u znaku tri *k*: korzo, kolači i kino, a preko ferija pridružio se i četvrti – kupanje na razorenim Valkanama i ušminkanoj Stoji i po divljim plažama. Katkada bismo se “na brzaka” okupali na dijelu luke zvanom Stenger (između današnjega gata i Željezničkog kolodvora). Desetak godina kasnije, u 60-ima, kada se Istri i u Puli dogodio turizam, nekadašnje gostionice i krčme uz more postupno su se pretvarale u turistička naselja i dobro posjećene plaže. Primjerice, Sakordana i Verudela. Osobno sam sam se od polovice 50-ih kupao isključivo na kamenitim plažama, daleko od oštrog i meni previše umjetnog i vrlo neugodnog mirisa raznih pomada, ulja i krema za sunčanje. Voljeli smo osjetiti vibriranje mora i okus soli na usnama, kretnje tijela u prozirnoj vodi... ¶ U subotu (radnu, dakako!) završavala je nastava. Nakon što je u – *trinaest nula nula* – pisak zvona označio konac šestog sata, prožeo bi nas spontani uzdah olakšanja i najvećom bismo brzinom pokupili knjige i bilježnice i izjurili iz gimnazijske zgrade... ¶ U tri popodne počeli smo se okupljati pred blagajnama tri tadašnja kina – Beograd, Zagreb i Partizan. S kartama u džepu osigurali bismo taj, tada najatraktivniji dio subotnje rasonode. Po dvojica, trojica, katkad i u manjim skupinama, šetali bismo uz izlog Istarskih knjižara, gledali knjige, ulazili u pradaaonicu i na policama listali nova izdanja, časopise, olovke i gumice ... Potom bismo se, “obvezno”, kako smo isticali, uputili “na kolače” – neizostavne krempite, šampite i baklave – u slastičarnicu koju je vodio Albanac Idrizi Idrizi. (Kasnije se navala na kolače prebacila na slastičarnicu Kod Mađara na početku Škaljerove ulice.) Premda bismo se, onim malim vilicama, nagonski halapljivo ustremili na kolače, kočila bi nas pomisao na sitni šećer u prahu i opasnost da ga dahom povučemo u dušnik ... Bijahu to sitni, naivni i nevini ali nezaboravni užitci našega mladenačkog opuštanja. ¶ Poslije kolača – Korzo. *Muška strana* i *ženska strana* šetača po Giardinima hodale su laganim koracima jedna nasuprot drugoj, sat-dva, do odlaska u kino. Korzo bi se potom znatno prorijedilo. Ostajali bi samo oni, zainteresirani nekom posebnom željom, namjerom ili dogovorom ... Ritualna šetnja s pogledom usmjerenim na *žensku stranu* u kojoj se redovito nalazila i trenutna simpatija, protjecala je u raspravljanjima, s prekidanjem

◀ **Kupanje,
korzo, kino**

sugovornika i upadanjem u riječ, jer svaki je želio priopćiti svoju misao ... Razgovarali smo o dogodovštinama u razredu i školi. Javno se nije smjelo pušiti, niti piti alkohol. Alkohol zapravo nitko i nije pio. Bili smo generacija koja je – u strahu od bolesti, napose tuberkuloze – nastojala živjeti zdravo i u dobroj fizičkoj formi. Pušači bi se, pa, na tren sklonili u stranu i skrivajući cigaretu neprimjetno obavili svoj pasionirani ritual. ¶ Oni koji su pratili sport, pričali su o njemu .. Osobno sam sa svojom *klapom* najviše izmjenjivao iskustva o pročitanim knjigama i to onim izvan propisane lektire, o filmovima i kazališnim predstavama. O politici i političkim temama nitko nije govorio. U taj se *tabu* nije smjelo dirnuti. Sve je tada bilo pod nadzorom pa nikome i nije padalo na pamet da se upusti u kritiziranje politike, razine života, da uspoređuje našu *omladinu* s onom u Trstu ili Italiji općenito, premda su nam te razine bile poznate ... Da se tko drznuo bilo što reći, bio bih odmah prijavljen s nepredvidivim posljedicama. Kritički se o politici i prilikama u državi govorilo jedino u obiteljskom krugu, no uvijek uz strogu napomenu roditelja da se pred drugima nikad ne otkriva što je rečeno u kući, a da sami nikad ne dajemo nikakve komentare. Stjecao se dojam da oko nas sve vrvi od “Udbinih dojavljivača” i da je šutnja i slijeganje ramenima najbolja zaštita od nevolja i opasnosti koje vrebaju. ¶ Šetnje korzom na Giardinima bile su neobilazni dio naših subotnjih popodneva, jesenskih i zimskih sumraka. U četiri ili pet sati popodne, ovisno o početku predstava u pojedinih kinima, zavlacili smo se u ispunjene dvorane u kojima je svirala gramofonska glazba sve do početka *žurnala* – Filmskih novosti koje su se emitirale jednom tjedno. Sadržavale su: politički dio (o govorima predsjednika Tita i ostalih rukovodilaca, posjetima stranih državnika ...), privredni dio (o otvaranju novih tvornica, uspjesima socijalističke izgradnje), kulturni i sportski dio ..., katkad i s dodatkom raznih “zanimljivosti iz svijeta” (prirodne ljepote, razne atrakcije i sl.). Virtualni svijet filma, da upotrijebim današnji izričaj, prožimao se s našim životima, s oskudicom istinske razonode, zabave i duševnog opuštanja, nasušne potrebe mladih ljudi nakon naporna šestodnevno tjedna. Katkad bismo se ohrabрили i odabrali kino predstavu od 18 do 20 sati, no ako je film trajao dulje od dva sata, našli bismo se u opasnosti da nas primijeti neki profesor ili prosvjetni djelatnik i “prijavi direktoru”. U takvim smo se prilikama oprezno šuljali sporednim i slabije osvijetljenim uličicama i nastojali se što prije dokopati kućnih vrata. ¶ Bio je to kruh mladih godina, suzdržljiva, pristala i pristojna razonoda opuštajućeg učinka, dio naše svakodnevice, usto i sukladna tadašnjem usporenom ritmu života. ¶ § Nisam pripadao redovitim posjetitelji-

ma nogometnih utakmica, no povremeno bih se s prijateljima, nedjeljom u dva, uputio na Gradski stadion. Središnja tribina bila je preskupa za nas srednjoškolce tankoga džeparca, no stajanje na betonskim podestima bilo je vrlo jeftino. Neki su uspijevali preskočiti zid i izmaknuti nemilosrdnoj batini čuvara zvanog *Sorbola*. Teren je bio posut šljakom i padovi igrača redovito bi izazivali ozljede. Mnogi su igrači trčali po igralištu okrvavljenih koljena, bedara ili laktova. Glavni su tadašnji nogometni asovi bili Aldo Drozina (u puljskom venetskom dijalektu to je zvučalo – *Družina*) igrač “u navali”, kako se tada govorilo, energični crnoliki i uvijek kao suncem opaljeni Smolica je bio “centarhalf”, a *Mara* “golman”, koji se neštedimice bacao po šljunku. Mene, slabo zainteresiranog za nogomet, prolazili su srsi kada bi *Mara* čučnuo, skupio tijelo i onda se “odrazio” leteći u koso prema lopti, da bi nekoliko sekunda kasnije tresnuo svom težinom o tlo! Brrrrrr...! § ▶ Način života i pogled na svijet ondašnjih mladih ljudi nije pojam *zabave* promatrao jedino u kontekstu kolektivnih okupljanja i *klapskih* druženja. Od napornih tjedana mnogi su se od nas “opuštali” individualno. Osobno sam u subotnjim ili nedjeljnim popodnevim postajao pravi *flaneur*, usamljeni šetač po gradskim ulicama koje sam iznova otkrivao, po predgrađima i bližoj okolici. Često bih na tim lutanjima susretao ponekog gimnazijalca ... Katkada bismo zajednički nastavljali šetnju uz prigodno čavrljanje. Tek u VII. razredu gimnazije (današnji III.) dobio sam prvi bicikl i to marke *Rog*, slovenske proizvodnje. Slovenija je bila avangardna jugoslavenska republika kada je riječ o “sportu i rekreaciji”. Slovenci su prvi počeli proizvoditi bicikle, mopede i motocikle, koji su preplavili cijeli jugoslavenski prostor. S nekoliko prijatelja poduzimali smo prave *biker ture* ne samo duž Lungomare – Stoja, Valkane, Val-saline, Verudela, Procipina (Kanjon), već i po okolnim selima, osobito do Premanture i Rta kamenjaka. ¶ Uz ovo vidljivo, “vanjsko” ozračje zabave i razonode, postojao je “skriveni” svijet vrućih i “tvrdih” zabava o kojima se pričalo i tračalo po gradu i koje neprijeporno predstavljaju dio svakodnevice pedesetih godina prošloga stoljeća. ¶ I tu vrijedi ona latinska *Trahit sua quemque voluptas* – svakoga vuče vlastita naklonost.

◀ Flaneur & biker

Hebili bi nas se na barčunima. To je bilo glavno dupljanje, ali mi je se spetalo skozi

Medela, vendar se hotelo fore-dole. Svela stara je bila za velu gromenja.

Greduja stidela je bila se steti u nedelji i tu čim si šotro ved si uetras elmostas

Ver da se jviti dlogomni, znači jviti stela bda 19te. Na jela se i to vlenben.

Pri bida je bio u potman saditij teh. Stela u sliči Cuthopha, potip je bila

Trava munita u lipanin, a lemnij Eina munita u čiredu. Ples bi potis u 20te,
u 22, 30 je bila jviti, pa se vbično pada volleso jviti. Oblačili nas

se vbično, čine na bile me u hajinam, ule bi se iminake, stično

bi me bile u čiredu na stično, a dečki bi bili u vst trofericam

ali vbično njih bi imeti i vbično stično blacē. U čiredu jviti je bila

Trava munita, gijera, bubanj, kontakus, traly i stela jviti vbično

hajinamha munita i jviti. Pila se coctta, fino, vino. Bala se

travila, jviti nas vbično vbično medijolai boji nas mudi mi malo romam

ta na nam doli volitiji.

Več mudi stično: na vbič u čiredu TKA. Tams na vbič vbično vbično lina

i čine hajinam na se vbično vbično lina. Tams se vbično munita vbično

i hajinamha (vbično bda vbično). Vbično se vbično vbično vbično, jviti

mi se bilo hajinamha i stično.

Pula, od 1960. - 1970.

Pula, od 1960. do 1970.

Laura Jurcan

Našli bismo se na Đardinima. To je bilo glavno okupljalište, ali nije se sjedilo oko stabala, nego se hodalo gore-dole. Svaka staza je bila za neku generaciju. Srednja škola je bila na stazi u sredini i tu čim si došao već si našao društvo bez da se prije dogovaraš, znači poslije škole oko 19h. Na ples se išlo vikendom. Prvi disko je bio u podrumu sadašnje teh. škole u ulici Castropola, poslije je bila živa muzika u Uljaniku, a kasnije živa muzika u Circolu. Ples bi počeo u 20h, u 22.30h je bila pauza, pa se obično tada odlazilo kući. Oblačili smo se obično, cure su bile sve u haljinama, neke bi se šminkale, obično bi sve bile u cipelama sa štiklama, a dečki bi bili u trapericama, ali dosta njih bi imali i obične štofane hlače. U Circolu je bila živa muzika, gitara, bubanj, kontrabas, truba i solo pjevači, većinom talijanska muzika i pjesme. Pila se Cockta, pivo, vino i liker. Malo se trošilo jer smo većinom bili srednjoškolci koji smo imali svi malo novca ča su nam dali roditelji. ¶ Već malo stariji su išli u Dom JNA. Tamo su išli većinom vojna lica i cure kojima su se sviđala vojna lica. Tamo se svirala muzika većinom "jugoslavenska" (nešto kao narodna). Meni se tamo nije sviđalo, jer mi je bilo preozbiljno i službeno.

Što se istovremeno zbivalo u Puli?

Rifat Mahmutović - Rico

Uljanik postaje muzička Mecca mladeži i, uz “Džuboks magazin”, jedini prozor u svijet suvremenih muzičkih zbivanja. Sjećam se da sam tamo prvi put čuo “1910 Fruitgum Company”, “Bee Gees”, “Monkies” i dr. Uopće, ploča je bilo malo, a via Milano i Trst još nisu bili “u modi”... ¶ U takvoj pustinji, uz erupciju zendokente jednog Vanje, entuzijazma Maoovog, uz pomoć Boga, Dinka i moju, stvorena je krajem 1968. mala disco-oaza. Bojali smo zidove i ulice, lijepili plakate, pozivali muzičke entuzijaste na disco-večeri u Partizanu (današnji Dom Braće Ribar). Svi oni koji su imali kolekciju **dobrih** ploča mogli su se poslužiti mikrofonom. Vrata su isto tako bila otvorena i pjesnicima... ¶ Vanja se bacao leđima na pod i govorio o Suzukiju, zenu, Frommu i bjekstvu u slobodu. Prvi susreti s freak-mladim ljudima sa Zapada (freak - onaj koji je u istinskoj ekstremnosti s datim momentom), donijeli su u takvoj situaciji mokša-lijek (mokša - ind: oslobođenje), put na Istok, yogu i drogu. ¶ Sa pozicija na kojima su se “starci” nalazili, branili su svoj položaj jer nisu znali reagirati na novu situaciju. Padale su optužbe i hajke. Tako je taj disco bio zatvoren jer je to postalo sastajalište pulskih narkomana, a ne ustanova za kulturno uzdizanje pulske omladine. § ►

Namjera nam je bila da muziku i njenu organsku bit: Mayalla, "Fat Metress", "Blodwin' Pig", "Spirit", "Tarantula", "Moby Grape", "Blind Faith", "Iron Butterfly" i dr. približimo onima koji su od nje bili razdvojeni, a koji su je istinski trebali. Da smo u tome uspjeli potvrđuje druga i treća generacija, koja gotovo u potpunosti čini korpus interesne grupe mladih diskofila AK Pol 5. ♣ Druga generacija: Serge, Mario, Fulvio, Renato, Zoran i Žere, a donekle i Bruno, Diša i Nada; a naš Konstans je u međuvremenu otputovao u Zagreb. ♣ Treća generacija: Antonio-Tonin, Branko, Miroslav, Krešo, Mladen, Nina, Slaven, Grujo, Rac, Luciano, Pino, Ivo i svi ostali koji su svoj razvoj u tom pogledu nastavili u discu heavy, a koje ne poznajemo. Aktivnost najmlađih diskofila se očituje kroz osnivanje disco kluba Mjesne zajednice Kaštanjer (Branko, Ivo, Goran, Miro...) te kroz suradnju u Klubu mladih Doma JA. ♣ Čvrsto sam na zemlji, apsolutno miran i ne znam kako će budućnost reagirati, na sadašnji i prošli kauzalitet. ♣ Ipak, mislim da ima još dosta pitanja, koja ostavljam za tribinu posljednjeg dana ove kulturne akcije AK Pol 5; JAI JAI OM!

◀ Epitaf

24

Skraćena verzija iz: Bulletin broj 1. AK Pol 5, listopad 1973

Miroslav Mandić – Manda

Mandi s ljubavlju

Boris Domagoj Biletić

Moram priznati, više se i ne sjećam kada je to bilo i kako se zbilo, naime prvi naš susret, upoznavanje uopće... Bez dvojbe riječ je o drugoj polovini sedamdesetih, vrlo vjerojatno s proljeća 1977. Ono u što sam siguran, bili su dugi pulski osunčani sati, doista dugi sati sjajne lokalno-peripatetičke dokolice u malome vrtu nekadašnje “Gorice” na bivšem, a za me vječnom, Korzu. Uđeš, prođeš porred šanka, zamakneš lijevo, i evo te među svojim; mogu si još i sad predočiti mlada lica mnogih dragih ljudi – slikara, glazbenika, pisaca... – sve prijatelje iz toga doba, mnoge sve do danas, a Mandu pak na poseban način. ♣ Naprotiv, kao da se jučer zbilo, sjećam se dana kada je na Korzo dojurio razgaljen, bio mu se upravo rodio sin s kojim me veže isto ime, danas zacijelo već odrastao čovjek, a kojeg nikada nisam upoznao kao ni brata mu, to dvoje Mandine djece, sinova na koje je on, otac, na svoj način bio ponosan. Pili smo, i pili, i pili... u to ime – valjda u “Gorici”, “Narodnome”, “Njoki-Rafi”, gdje li – a danas nijedno od tih mjesta ili naziva više ne postoji! ♣ U tolikim društvima i kombinacijama, dnevnim i noćnim - uz more, na asfaltu, oko stolova – u akcijama i dokolici, uvijek na svoju ruku i uvijek nekako odmaknut, duševan, plemenit, duhovit, dakako nepouzdan i nestalan u onome uobičajenom, građanskom smislu tih

riječi. No, tada smo malo do toga držali, Manda ponajmanje. ♣ Još jedan prijatelj sada u vječnosti, s kojim su Mandu vezale dugotrajne i tolike čvrste ljudske veze, Boško, zapisao je o Mandi u neobjavljenom svome rukopisu "Moji dani rock and rolla": "Mandinu smrt krajem ljeta 1995. slobodno možemo nazvati iznenadnom i tajnovitom... Sam pogreb, na kojem nije bilo ni govora ni blagoslova, izazvao je sumnju... Možda i tu sumnju, koja je lelujala među borovima i ispraćajnom svitom na puljskome Monte Ghiru, treba pokopati... Bio je slikar, glazbenik, ljubavnik, zabavljač, gradski gerilac, špriceraš, roker... Rock and roll rabio je na velikom klasičnom kontrbasu, grleći ga kao ženu... Nitko ga nikada nije našao - uvijek su ga samo susretali. Dragi, mali, Treći čovjek." ♣ Gdje

25

sve i komu nije svirao, pjevao u zboru, glumio u kazalištu, likovno usmjeravao klince, priređivao pjesničke večeri, portretirao i to izvorsno. U likovnom izrazu ustrajao je, no s prekidima i ne mareći odveć za vlastiti rad. ♣ Samostalno izlazi od 1968., jedva punoljetan; slijede samostalke u Zagrebu, u Klubu Istrana i predvorju Filozofskoga fakulteta, zatim u pulskom Circolu, u D.O.C.-u (1989.), višeput izlazi na Grisiji, na Škalinima... ♣ Svakako, bio je Manda poseban Puljanin, od onih koji su već po sebi i te kako posebni, zapravo Puležan, najtočnije Verudež. Čovjek mekan, dobra srca, uvijek u svome filmu, kreativac i luralica, nadaren i svestran, raspršenih no ustrajnih interesa. Boem, dakako, i kao takav ljudima možda najpoznatiji. ♣ Izvrstan plesač, dobar pa i virtuozan glazbenik na tolikim instrumentima; prisjećam se njegove uvjerljive svirke na posve raštimanom, nekoć koncertnom glasoviru koji smo – za Prvih Iborovih dana

1977., iz mraka, paučine, vode i vlage tada gotovo urušenoga Istarskog narodnog kazališta – izvukli u predvorje gdje smo održavali kulturne programe, alternativne multimedijske seanse, i kao poticaj ponovnom otvaranju Kazališta. ¶ I baš riječ “alternativa” određuje kontekst svekolikih Mandinih aktivnosti. On je pojava koja ide u red mnogih nekoć mladih ljudi “drukčije” pulske scene – kazališne, likovne, književničke, glazbene – riječju umjetničke a neformalne, koja scena zavrjeđuje posebno istraživanje, dokumentiranje i trajnu zabilježbu. ¶ Pa i kada formalno više nisam bio u Puli, mada stvarno iz Grada nikada i nikamo nisam otišao, Manda me posjećivao; banuo bi nenajavljen, tek sišavši s kakve rovinjske skele postavljene pred gostionicom, kafićem, trgovinom, gdje je, “za ča i niš”, marno oslikavao pročelja, prigodne natpise, “firme”. ¶ Danima bi znao “zalomiti”: pomisliš, evo ga opet iz Pule u Rovinju, nakon nekih tjedan-dva, a ono – Manda nije bio ni otišao, a kamoli da bi se vratio! ¶ Drugi, osobito brojni Mandini prijatelji iz najranijih dana, poput Marija Rubbija, o njemu zacijelo imaju svoju priču, svoje viđenje, obuzimaju ih emocije druge vrste. Ja sam ga pak poznao ovakvim kako ovdje nespretno nastojim svjedočiti. I mislim, možda smo ga se i ranije dostojno i dostojanstveno mogli sjetiti, ali uvijek je vrijeme za čin prijateljskoga uzvrata svim Mandinim darivanjima, svemu što je na način neponovljiv i osebujan, u najboljim trenucima i blistav, darovao Gradu i ljudima. ¶ Posljednji put bili smo zajedno u mome rovinjskom domu. Uime prijateljske uzajamnosti, zatekavši me, daruje mi sliku “Bonaca” i obećaje “Neveru”. Više ga nisam vidio. Vijest da je prešao u bolji život bila je iznenadna, prerana, ali možda očekivana. Nisam došao na sprovod, nisam mogao, za to nije bilo snage. Napisao sam pjesmu i Mandi je posvetio. Krhko i nedovoljno, možda, ali iskreno i s naklonošću. I to neka bude sve do ponovnog, sasvim izvjesnog, našeg susreta.

Napisano za katalog uz Mandićevu posthumnu izložbu u Galeriji “Cvajner”, 1999.
Preuzeto iz: Biletić, D.B. *Moja Pula*, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, 2008

Čovjek je (...) skulptura

Valter Smoković

3. i 4. studenog na pulskom Korzu izvedena je vrlo zanimljiva akcija nazvana Izložba psiho-prostorno-vremenske skulpture. Akcija se sastojala u obilježavanju pojedinih mjesta na Korzu i, kasnije, objašnjavanju pojedinih znakova. Obilježavanje je izvršeno dan ranije da bi se pobudila pažnja ljudi. Kasnije je postavljen pano na kojem su pojedini znakovi objašnjeni. Puljanima je poznato da se na Korzu pojedine grupe mladih zadržavaju na određenim mjestima. Zna se gdje su “srednjoškolci”, “sportaši”, “tabatori” i ostali. ♣ Marjan-Majo mi je o akciji rekao: “Trenutačno me zanima živ čovjek kao umjetničko djelo. Izložak smo mi sami sebi i kao kič i kao suptilna umjetnička djela.” Na upit što je

26

očekivao od akcije, Majo je odgovorio: "Čovjek je psiho-prostorno-vremenska skulptura. Najbanalniji njegov ili njen izgled pokazuje psihološku pripadnost određenoj grupi." ¶ Na Korzu sam razgovarao s nekolicinom mladih ("izložbenim eksponatima") o akciji. Utisci su bili raznoliki – s jedne strane hvalospjevi, s druge strane pokop. Uostalom bilo je to i razumljivo budući da je ova "izložba" bila prvi pokušaj neposrednog animiranja omladine na Korzu. ¶ Kasnije sam doznao da je izložba "psiho-prostorno-vremenskih skulptura" oduševila i organe javne sigurnosti. Naime, iz neslužbenih izvora doznao sam da pano s objašnjenjima pojedinih znakova krasi prostorije puljske stanice milicije.

3 – 4. studenog 1977. održana je akcija (događanje) na Puljskom Korzu pod nazivom "Psiho-prostorne-vremenske skulpture". Sudionici akcije: Sinošić Marjan – Majo, Rogić Damir, Milovan Loredana, Smoković Valter. Tekst je prenesen iz omladinskog časopisa Polet

Riders on the Storm

Robert Pauletta

Ekeč za radnike, cugere, hipičare. Jadran za šminkere. Istra za šminkere s rokerskim nagnućem, krigla bire u Vesni, pa Giardini koji su u to vrijeme bili Korzo, da bi usmrćeni posthumno nanovo postali Giardini... niz restorana: Učka, Sunce, Mliječni, Narodni... ¶ Zatim foaje nepostojećeg kazališta; nezaboravna izložba grupe "Pol 5", pa u Salonu izloženi moćni Motikini bikovi, narisani 50-ih, onako naširoko ugljenom uzeti. Pokoji filmski hit s tri godine zakašnjenja, i još možda ponešto, ali samo na kapaljku ... ¶ Govorim o kasnim 70-ima, o ranim 80-ima. ¶ Grad je funny place kaže Lou, u pitanju nije samo permanentna promjena toposa; oni te oblikuju; ta mjesta, ti Kozmosi, i ti na koncu oblikuješ njih. Bar donekle. ¶ Pamtim raskošan Robijev atelje iza austrijske vile u Negrijevoj. U garaži od 20 kvadrata, na kraju vrta koji je džungla, koja buja poput stranica adolescent-skog imaginarija, gdje se ispija čaj, svira na sitru, rezbari u drvu, dok se širi topli miris orijentalnog incensa. Nešto od te atmosfere ponio sam sa sobom, kroz sve to vrijeme, u svaki prostor, u svaki atelje, u svaku kuću ili stan u kojem sam duže boravio. ¶ Pa Giardini, ponovo nezaboravni Giardini. ¶ U noći s 3. na 4. 11. 1977. Marjan Sinošić je s grupom svojih istomišljenika, na Giardinima, izveo akciju koja u širem kontekstu spada u sam vrh domaće konceptualne produkcije svih vremena. Postoji li ikakav dokument ili zapis o tom art-socio-političkom činu onda treba pitati Garofola. ¶ Razgolićavanje, reklo bi se danas, desakralizacija, demistifikacija jednog Kultra i njegovih popratnih obreda, koji su kroz nekoliko generacija mnogima značili mnogo. ¶ U skladu s tadašnjim avangardističkim nagnućima, Sinošić je svojom akcijom nazvanom "Psiho-prostorno-vremenske skulpture" mnogima otvorio oči, i to baš za one momente, ¶ za one bitne deta-

lje, rekao bih, cijele te mikrokozmičko-korzovske priče, koji su svima bili toliko zorni, no koje smo svi, pridržavajući se nepisanih pravila te društveno koketne igre prešućivali. ¶ Mi tada nismo živjeli isto europsko vrijeme, to je neosporno. Štoviše Puljska se provincija napola napuštena, napola zaboravljena, gušila u vlastitom pličaku, svjetlo se zapada tek sramežljivo ušuljavalo. ¶ Korzo je bila najznačajnija, k tome na otvorenom, vrlo živa neformalna institucija mladih ... Ići na Korzo značilo je biti prisutan, biti viđen, na neki način biti iniciran, biti na putu ostvarenja. Značilo je to mogućnost upoznavanja, ispreplitanja, širenja obzorja, ... koliko je LP-a tamo razmijenjeno, kolike su ljubavi, prijateljstva, kolika olajavanja, opskurne intrige začete upravo tamo. ¶ Postojao je red, precizan ustroj tog organskog mehanizma i gotovo svi su se sudionici ove smotre stajača i šetača, sasvim stvarnog festivala promatranih i promatrača, strogo pridržavali

27

podrazumijevajućih kontekstualnih pravila. Poznata je i predvidljiva, ustaljena bila putanja, plemenska migracija, mjesto zadržavanja, ura rotacije, ophodnje, ponavljanja đira. ¶ I znalo tko je i zašto iz te migracije izuzet. Kad se zbroji sve se tako valovito zbivalo, i sve se je neprestano kretalo. U pitanju nije bila samo pozicija već i godišnje doba, sve je igralo; dan u tjednu, sat dolaska, sat odlaska. ¶ Smješten negdje na vrhu krošanja, poput Calvinovog Barona, ¶ Majo je uzimao distancu, kako nas je kasnije vrijeme naučilo, visinu s koje se stvari bolje promotre. Samo tamo, s vrhova ogoljelih čokolatina, on je mogao osmisлити svoj ilegalno-anarhistički art udar. Znala se lokacija, točna koordinata, visina, širina, trenutak gdje tko kada boravi; tehnička kod trećeg kioska, kod Jadrana su šminkeri, na vrhu nešto starija ekipa, preko puta apoteke motociklisti, na samom početku Korza marginalci i dotepenci, Kluz sa svoje tri stepenice Eden je za hipičare... ¶

Kao da je u pitanju neki salto mortale, tendencija sumnjiva poriva, ili promjena agregatnog stanja, za preći iz jedne zone, iz jednog rezervata u drugi trebalo je izvjesnog vremena, trebalo je obostranog povjerenja, izvjesne vještine i izvjesnog napora. Vrata nisu bila zaključana, no nisu bila ni širom otvorena, u pitanju su kodeksi, u pitanju su identiteti, a znate već kakvi su ljudi kada su u grupi, kada su u mnoštvu... ¶ Slika je to grada u malom; Demokracija i Segregacija, nje-na sestra pratilja idu zajedno ruka pod ruku. ¶ Zatim su tu postojale podgrupe, neidentificirana stremljenja, slobodni pojedinci, uletači, nomadi, ridikuli...pa naravno Entropija. Majo je uz pomoć Loredane, Damira, i Valtera... sve to nekako uzeo u obzir. ¶ Služeći se standardiziranim znakovljem, kao što su trokut, kvadrat, šablonizirano srce...on je po parteru, po stablima i gdje god još, bijelom, plavom i crvenom bojom mapirao sva ta kretanja i dodatnom ih legendom poja-snio. Nešto iz društvene podsvijesti sad je ugledalo lice dana. Tog je jutro Korzo osvanulo poput otvorene knjige, moglo se štošta iščitati, a poseban je, posveće-ni čitač bila tadašnja milicija, pa su pripadnici moguće inkriminirane grupe, a sumnjiva je bila svaka mladost, neko vrijeme izbjegavali označeno mjesto. Majo, nadam se da moje čestitke nisu prekasne... ¶ Pamtim Monte Zaro prije Uljanika, mjesto za prve jointe, znalo se gdje je skriven čilum, gdje su papirići... šifrirani jezik za upućene i za adepte...za nas koji smo bili prgavi i mladi. U vrijeme dok su trava, hašiš, ulje i pokoji trip još značili supkulturu. Dok dop nije zadobio vul-garno lice kapitalizma i marketinga, dok moja generacija još nije zajahala Konja. ¶ Monte Zaro za vrijeme Uljanika; odlična glazba, ili živa muzika na terasi, kri-omice pogledi, red na šanku, podmornice, pivo, kakva žestica. Nekako sve tako jednostavno i pučki a ipak pomalo svečano, aristokratski. ¶ Monte Zaro za vri-jeme Uljanika, ukaže li se prilika. Poljupci, možda pravi Sex. Monte Zaro nakon Uljanika, Riders on the Storm uzbrdo, ili na Verudelu u 33 s ili bez auta, odakle dopire glazba, gdje je cuga bolja... ¶ pa koji eon kasnije Palaticum; kralj kafića, ¶ Doc na S-krivini, Očajnici i Umjetnici, teško pijanstvo, dim, poezija, izložbe, no ne tako daleko čuju se zlokobni bubnjevi. Bohemia, Manda s harmonikom u ruci, s čikom u ustima. Franci Blašković je prorok. ¶ Sax ponedjeljkom navečer prazan pa nakon Tween Peaks-a opet kao i uvijek dupkom pun. Netko se smije, netko pleše, netko nam se sa straga obraća, naručuje nam cugu. No već tada za nas, sinove i kćeri prostora i vremena, započinje neka nova era...nova puljska kali-yuga.

Trideseti rođendan oaze pulskog rocka

Anita Pamić

Oduvijek sam sanjala da vodim rock klub - točno sam zamišljala kako bi trebao izgledati takav klub i kakva glazba bi se slušala. Tada u Puli nije postojao kafić u kojem se puštala isključivo rock glazba. Imala sam iskustva s radom u baru - pomagala sam majci Mariji Križanac koja je na današnjoj lokaciji Mimoze još od 1967. vodila buffet Split. Već tada sam uživala u druženju s ljudima koji su se ovdje okupljali - tada se nije puštala glazba, no sjećam se vrlo živo da se ovdje na marendi okupila ekipa koja bi s mojom majkom često znala zapjevati domaće istarske napjeve na tanko i na debelo uz pratnju harmonike koju je najčešće svirao Tone Livi. Tada, osim što sam pomagala majci u buffetu, radila sam u Medicinskom centru Pula, a stalno sam nagovarala majku da mi prepusti vođenje bara. I danas sam joj izuzetno zahvalna što je imala povjerenja u mene i prepustila mi da otvorim bar kakav sam uvijek zamišljala. Uzela sam. godišnji i u potpunosti smo preuredili interijer tadašnjeg buffeta - i nakon samo mjesec dana nekadašnji buffet Split postao je rockerski bar Mimoza. Od prvog dana puštala sam isključivo rock glazbu - tada smo je slušali na starom kazetofonu koji se, kako je dolazilo sve više mladih ljudi, ljubitelja rock glazbe, sve manje čuo, a

svi su tražili da odvrnem glazbu glasnije. No, aparat jednostavno nije mogao... i tako smo odlučili nabaviti miniliniju, a nešto kasnije, uspjela sam nabaviti i pravu liniju s velikim zvučnicima, i onda smo svi uživali u glasnoj rock glazbi. Već godinu dana nakon otvaranja Mimoza je postala omiljeno okupljalište ljubitelja rock glazbe. Koliko ih je bilo dovoljno govori činjenica da nakon što bi ispunili prostor kafića, posjetitelji su stajali ispred ulaza, na ulici pa su i nogostupi bili ispunjeni. ¶ Posjetitelja je bilo sve više, nisam očekivala da će Mimoza privući toliko ljudi! Do 1998. bila je poprilično mali bar, tridesetak kvadrata, a unutra bi se znalo nagurati i sedamdesetak ljudi. Prvih deset godina sam organizirala tradicionalne velike fešte za Badnjak, u sklopu kojih bi se održala i pokoja svirka uživo - tada su u tom skučenom prostoru nastupali *Tree Stupid Dogs*, zatim su svirali i Andi i Boro... Devedesetih smo počeli sa svirkama na terasi bara te su tu, primjerice, nastupile grupe *The Spoons*, *Old Time Soul Band*... Doduše, na terasi se održalo svega nekoliko svirki, a budući da sam stvarno željela da Mimoza postane koncertni klub, odlučila sam proširiti prostor kafića te je tadašnja terasa, kroz niz godina, postala današnji koncertni prostor Mimoze. ¶ Osamdesetih godina u Puli je bilo podosta mjesta gdje su se održavali koncerti - spomenimo samo Tvrđavu, Uljanik, hotel Pulu, terasu Ferijalnog... No u devedesetima većina tih koncertnih prostora prestala je s radom. Na sreću, Pula je dobila novi koncertni prostor u proširenom dijelu Mimoze – prvi koncert održan je 1999., a od tada do danas u Mimozi ih je bilo više od 300. ¶ Koncerti su se u početku održavali jednom, dvaput mjesečno, a posljednjih sedam godina svake subote na pozornici bara Mimoza ugošćujemo razne bendove iz Hrvatske, ali i inozemstva. Svi koncerti su dobro posjećeni te iako dajemo prednost autorskim bendovima, da predstavim svoj rad, što ne radi baš puno klubova u Hrvatskoj, publike uvijek ima, a interes ljudi za naš program je najbolji znak da radimo pravu stvar. ¶ Prije godinu dana desila mi se zanimljiva situacija - u Mimozu je došao mladić koji je rekao da me pozdravlja njegova nona... Ostala sam iznenađena, no kad bolje razmislim, kroz Mimozu su prošle tri generacije posjetitelja. Kad se danas osvrnem na sve što se dešavalo u Mimozi, bilo je puno lijepih trenutaka, no istovremeno znalo je biti i teških, napornih situacija. Međutim, kroz sve te godine vodio me entuzijazam i ljubav prema tom poslu, koji me i danas drže i potiču da se i dalje trudim da imamo kvalitetan program i da budemo uvijek u tijeku.

Priredeno prema: Tidić T., Glas Istre, 30. 03. 2012

Ostvaren dječaćki san...

Mirko Mocko

U mjesnoj zajednici Arena, kao tadašnja omladinska zajednica organizirali smo brojne koncerte. Tako sam već s 15 godina organizirao koncerte Psihomodo Popa, KUD Idijota, Golih jaja, Čudne spike i mnogih drugih pulskih i jugoslavenskih bendova. Već tada sam upoznao mnoge glazbenike koji i danas sviraju, doduše uglavnom u nekim drugim bendovima. Osamdesete pamtim po tome da je bilo puno manje kafića i diskoteka, ali je zato bilo puno više rock'n'rolla i dobre zajebancije. ♪ E kad sam došao doma (iz vojske), radio sam kao konobar u Arenaturistu. Nakon pet godina provedenih na tom radnom mjestu, s dolaskom rata užasno je opao standard i plaće su bile nikakve. S obzirom da sam navikao u životu sam preuzeti inicijativu i organizirati poslove, odlučio sam se na privatni biznis. Godine 1994. Arenaturist je davao svoje objekte u zakup, pa sam se javio na natječaj za zakup prostora u kojem se nalazio nekad popularni AT bar. U tu inicijativu sam krenuo s mojim prijateljem Alenom Dođićem, posudili smo pare, i pokrenuli naš zajednički san o rock'n'rollu. Zašto smo se odlučili za Rock Caffè? Alen je veliki zaljubljenik u rock glazbu, i jednom prigodom, dok smo kod njega razgovarali o imenu lokala, okruženi njegovom ogromnom zbirkom rock ploča, ime je došlo samo od sebe - morao je to biti Rock Caffè. ♪ Već za drugu godišnjicu Rock Caffèa svirao, je Dado Topić, a time smatram da sam uspio u svojoj zamisli. Radio sam posao koji volim, imao ujedno i mjesto na koje volim izaći, i iako je u početku bilo jako teško krenuti uopće u ovaj posao - samo kad se sjetim problema zbog buke sa susjedima i policijom, pa razne ekonomske teškoće - bio sam jako zadovoljan. Zapravo, ostvario mi se dječaćki san - bio sam okružen glazbom koju volim, i živio sam od toga. ♪ Svirka petkom u Rocku postala je tradicionalna - to je bilo izuzetno teško po-

stići, jer nisu uvijek ljudi slobodni za svirku, trebalo mi je dosta vremena da prikupim kontakte za razne bendove, ali nekako s vremenom došlo je do toga da me zovu ljudi iz dva - tri benda dnevno! Zovu iz cijele Hrvatske, pa čak i iz Srbije, Slovenije, Njemačke... Odličan osjećaj, pogotovo što sam shvatio da je profil posjetitelja zaista raznolik - od vrlo mladih ljudi, tinejdžera, pa do starije generacije koja voli rock'n'roll. Posebno mi je drago kad među publikom vidim ljude za koje znam da rijetko izlaze, zbog obiteljskih i drugih obaveza, a ipak su u Rock Caffeu pronašli svoju "oazu" gdje se petkom mogu opustiti i zabaviti, a opet, s obzirom da zatvaramo u ponoć, stignu obaviti i druge obaveze. ♣ Ljudi su danas naviknuti izlaziti vrlo kasno, često tek oko 23 sata. Upravo zbog toga, mnogi koji rade primjerice subotom ujutro, odustanu od izlaska. Smatram da je početak koncerta u 22 sata idealno vrijeme, jer ljudima se nudi dva sata svirke, a u ponoć, kad najčešće drugdje tek počnu koncerti, svi su se već dobro zabavili. U početku su ljudi dolazili kasnije, gotovo pred kraj koncerta, naviknuti na kasne izlaske, no sad su se svi naviknuli, i to mi je kul.

Re:

Pulski djir

1 message

Branko Bratkovic **Fri, May 18, 2012 at 12:01 AM**

To: Boris Bogunovic

dragi Boris ¶ nemam nikakav tekst o Bourguignonu osim starih bilješki po nesređenim papirima... ¶ malo sam razmišljao da li bih mogao nešto brzinski sklepati i došao do zaključka ¶ da se ništa što danas mislim o tome ne bi uklopilo u kontekst vašeg entuzijazma ¶ kojim odiše tekst poziva. ¶ meni je to jedna vrijedna osobna uspomena koju s drugima mogu dijeliti samo ¶ intimno, a bilo kakav pokušaj faktografitiranja ispao bi ili kao kritika, ili samokritika, ¶ ili apologija, a za to ne vidim potrebu. ¶ s obzirom na to da sam, htio-ne htio, dobrim dijelom odgovoran za dobre i loše ¶ stvari koje su se zbivale, mislim da i nije na meni da pišem nešto što bi trebalo ¶ biti objektivno. ¶ da imam vremena, mogao bih prokopati po sjećanju i opisati neka zanimljiva zbivanja, ¶ pričati o likovima i situacijama, iskustvima i uvidima, ali mislim da to nije ni tema. ¶ to bi mogao biti roman. ¶ možda ću jednom, ako doživim tako duboku starost koja će me osloboditi taštine, ¶ to i učiniti. za sada se jako sramim svojih grešaka i ne želim ih ispovijedati javno. ¶ sada sam ponovo pročitao tvoje pismo da vidim jesam li što propustio reći i vidim ¶ koliko nam se pristup i jezik razlikuju. zato mi je palo na pamet da ukoliko želiš ¶ možeš objaviti ovo kao moj prilog, netko bi mogao shvatiti. ¶ pozdrav, b

Od festivala do udruge i natrag

Edgar Buršić

Možda bih kao uvod mogao reći nešto o vremenu kada je moja generacija počela izlaziti i uključila se u već postojeće događaje na pulskoj sceni. Aktivirali smo se negdje između 1989. i 1990. Te 1990. u Puli se održao veliki *Arena festival* na gradskom nogometnom stadionu koji se danas zove Aldo Drosina. Koliko se mogu prisjetiti, festival su radili stranci, netko iz Slovenije, zajedno s lokalnim organizatorom Draženom Majićem. *Arena festival* je bio veliki događaj i tek je neizravno vezan za naše kasnije aktivnosti. Na njemu su svirali poznati i zanimljivi bendovi, kao na primjer *Einstürzende Neubauten* i *Disciplina kičme*, a mi smo bili klinci i te godine nam je bilo fora vidjeti toliko *alternativaca*, *pankera* i ostalih na okupu. Nakon *Arena festa* krenulo je dosta toga. Često su se održavali koncerti po manjim mjestima, po kafićima i u Uljaniku. Doduše, u Uljaniku manje, jer je u to vrijeme bio pravi disko klub. Tih godina i nešto kasnije, najkasnije do 1993, koncerte u Puli je uglavnom organizirao Majić, najčešće preko Foruma mladih SDP-a koji je direktno proizašao iz SSOH (Saveza socijalističke omladine Hrvatske). Kako je 1991. počeo rat, *Arena festival* nije nastavljen, no Majić je i dalje radio manje koncerte. Nama se to baš i nije sviđalo jer smo sva događanja prepoznali kao komercijalna. Mislili smo da je cijela priča tu radi profita i to nam nikako nije bilo blisko. Kada smo 1992. radili prvi festival na tvrđavi Casoni Vecchi, interno smo ga prozvali *Anti-Majić fest*. To jest bila ideja, ali mi protiv njega osobno nismo imali ništa posebno. On je u našim očima

jednostavno bio komercijalni organizator, dovodio je znane bendove, a nama je u to vrijeme sve živo bilo komercijalno, čak i ono što se jedva pokrivalo, htjeli smo nešto mračnije, onako više *underground*. Kada danas gledam unazad više mi se ne čini da je to bilo tako komercijalno. ¶ Smetalo nam je što je upad bio skup i što se bendovi preseravaju. U tom smislu, postojalo je i nekoliko frakcija unutar naše pankerske scene. Jedan dio nas bili su više hardkoraši, nismo imali jakne na bodlje i zakrpe, jer smo smatrali da je taj stil za one koji ništa ne kuže. Bili smo u trenirkama, ružno obučeni, ali smo kao sve kužili. Organizirali smo koncerte, putovali smo i pratili muzičku scenu, dok oni drugi, *naortisani*, nisu nigdje išli, ali su izgledali ljepše što se punk estetike tiče. Smetalo nam je što su svoje postojanje na sceni centrirali na ono što nama nije bilo važno, na kožnjake i irokeze, odnosno na izgled. Unutar našeg društva više se cijenilo dobiti majicu od benda na njihovom koncertu, nego je kupiti, kao što to svatko može. Inzistirali smo na tome da scena bude u duhu DIY kulture (*Do-It-Yourself*). Slušali smo bendove koji se sami produciraju, koji nisu melodični, nabavljali smo muziku nepoznatih bendova i nismo slušali *Sex Pistols* ili *The Clash*. Naša ekipa iz principa nije ulazila na koncert ili u disko Colosseum u Hotelu Pula ukoliko je ulaznica bila skuplja od jedne marke. Prihvatljiv je bio upad do pet kuna, ako je bio više nije postojala nikakva šansa da uđemo na koncert plativši kartu. ¶ Prvi događaj koji smo organizirali u početku se nije zvao *Monteparadiso festival*. Nije se nikako zvao i imao je wgw-ov logo. Znali smo da od ulaznica ne možemo skupiti novac za pokrivanje troškova pa smo tražili sponzora. Na kraju smo stavili wgw-ov logo na plakat i dobili 500 kuna kako bismo barem nešto napravili. Sve ostalo smo radili volonterski. Susjed nam je prepustio struju za tvrđavu. Iako se taj prvi koncert nije službeno zvao *Monteparadiso festival*, već koncert ili tako nešto, mi taj događaj smatramo početkom našeg djelovanja. Te 1992. godine nismo znali organizirati koncerte. U sve smo ušli bez ikakvog znanja, iskustva i tutorstva. Vjerujem da su to bila prva nezavisna događanja u pravom smislu riječi u Puli. Ostali koncerti, i ranije i kasnije, organizirani su ili od *SSOH*-a ili od *Foruma mladih SDP*-a, ili od privatnika. Budući da su to institucije i da su se koncerti održavali u nekom privatnom bircu, smatram da se takve aktivnosti ipak ne može smatrati nezavisnom kulturom u tom smislu. Po mom mišljenju, *Monteparadiso festivali* su bili prvi nezavisni koncerti koje je radio netko iz scene, za scenu. ¶ Mladen Rabota, poznatiji kao Maske, i ja smo radili fanzin preko kojeg smo sve više dolazili u kontakt s ostalim akterima u Hrvatskoj i Europi. Često smo autostopom odlazili na koncerte i obećavali ljudima da ćemo orga-

nizirati koncert u Puli, pa smo na slična događanja u drugim gradovima ulazili besplatno ili plaćajući jeftiniju kartu. Nakon prvog festivala kojeg smo tako i zvali, 1993. godine smo imali već popriličan broj kontakata i mogli smo napraviti prvi veliki *Monteparadiso festival*. Na njemu su svirali svi najvažniji bendovi s *hardcore* i *punk* scene iz Hrvatske i Slovenije, kao na primjer *Deafness by Noise* i *Nula* koji i danas postoje na *underground* sceni. Nakon *Paradisa* iz 1993. smo prikupili još više kontakata! Međutim, iduće godine se promijenio zakon i nije bilo dopušteno organizirati koncerte kao neregistrirana fizička osoba. Do tada bi smo dozvolu iz MUP-a tražili preko jednog od nas, jer udruga nije postojala. Promjena zakona i još neke peripetije, dovele su do toga da se festival 1994. nije održao. Do zadnjeg dana se nije znalo hoćemo li dobiti dozvolu, ali su pankeri svejedno došli u Pulu, tako da je na kraju bilo mnogo posjetitelja, ali ne i festivala. Čak su i bendovi došli, ali nisu svirali. ♣ Od 1993. putne smo troškove bendova pokrivali prodajom ulaznica za festival. Iako je ulaz na festival uvijek bio minimalan - inzistirali smo na cijeni od 5 kuna - uspijevali smo skupiti dovoljno sredstava za pokrivanje tih troškova. Uvijek je postojala čvrsta politika oko cijene ulaznica i pića na šanku – one su bile minimalne. I sad je manje-više tako, ali ne toliko fanatično koliko se tada držalo do toga. Festival smo 1995. organizirali preko Foruma mladih. Mislim da je Majić u to vrijeme bio u Amsterdamu, pa je jedan od nas od nekoga iz SDP-a uspio dobiti ključeve prostora Foruma i njihovog pečata kojim smo se poslužili kako bi ispunili birokratske zahtjeve i dobili dopuštenje za održavanje koncerta. Mislim da smo isto napravili i 1996, da bi 1997. osnovali svoju udrugu i preko nje nastavili rješavati te birokratske obaveze. Udrugu *Monteparadiso* osnovali smo s kopijom statuta zagrebačkog URK-a (Udruženja za razvoj kulture), kojeg sam posudio od Marka Vukovića. Njihov statut smo malo prepravili i tako se registrirali. Do 2001. smo održavali koncerte na tvrđavi Casoni Vecchi, a 2001. smo festival prebacili u vojarnu Karlo Rojc. ♣ Što se pak tiče akcije oko vojarne Karlo Rojc, one su za nas bile veliki skok u kontekstu druženja i međusobnog povezivanja. Preseljenje u Rojc je bilo super, jer smo tamo imali stalno i funkcionalno sjedište. U srpnju 1999. smo dobili prvu prostoriju koja je u rujnu počela raditi kao društveni centar u kojem su se ljudi okupljali i organizirali zauzimanje ostalih prostorija. Prostore koje smo mogli održavati smo zadržali za naše potrebe, a ostale smo prepustili drugim udrugama, na primjer *Metamediji*. U vrijeme osvajanja vojarne Karlo Rojc Boris Šuran je bio predsjednik Gradskog vijeća Grada Pule koji je vodio politiku dijaloga s građanima i želio se družiti sa svima koji su se u Puli

nećim bavili. On je uostalom bio prvi koji je dolazio na tvrđavu Casoni Vecchi kako bi pacificirao susjede koji su se žalili zbog buke. Dakle, uz njegovu podršku je i krenulo osvajanje vojarne Karlo Rojc. ♣ Budući da sam imao iskustvo rada u udrugama u Zagrebu, u KSFF-u i KSI Mate Balota, i ranije sam razmišljao urediti *Monteparadiso* u formalniju udrugu. Iskustvo iz Zagreba sam htio i ovdje primijeniti, ali trudeći se da budemo više autonomni. Sve je krenulo iz Rojca. Uredili smo prostoriju koja je doslovno svaki dan bila krcata ljudima. Nedavno sam uzeo popis iz 1999. po kojem ispada da smo u to vrijeme imali 170 članova koji su bez problema plaćali članarinu od 50 kuna. Svaku večer su dolazili ljudi, volonterski sam organizirao i vodio šank, a imali smo i jednog zaposlenog šankera s plaćom od 1500 kuna. U ono vrijeme je taj iznos bio veći od onog koji je na crno mogla zaraditi konobarica u privatnom kafiću. Pivo smo prodavali po 5 kuna ili manje – iz iskustva u KSFF-u sam znao da se može smisliti sistem u kojem je moguće nešto sitno zaraditi, a da svi budu sretni. No s vremenom, kada je jedan *lik* počeo raditi na šanku, sve je počelo ići prema dnu. Na šanku su se održavale prave alkoholičarske seanse, članstvo se osipalo itd. ♣ Mislim da tome nije bio razlog nedostatak programa, jer je klub u početku bio bez ikakvog sadržaja i upravo je to privlačilo ljude. Htjeli smo se družiti i stvari su super funkcionirale. Nije bilo ni projekcija, ni koncerata, niti bilo kakvog drugog programa. Koncerte u klubu smo počeli organizirati tek kasnije i oni su u prvo vrijeme bili posjećeni, ali se publika počela osipati. Moja je pretpostavka da su nas u propast odveli ljudi koji nisu imali što izgubiti, koji nikada nisu imali nikakve veze s *punkom* kao idejom ili bilo kojim drugim žanrom alternativne muzike, a na neki način su djelovali i unutar i oko Udruge. Oni su imali bodlje, tetovaže, zakovice i prije svega su bili vidljivi mladima koje su svojim ponašanjem na kraju i otjerali. Razmišljajući o odnosima između nas i njih, pokrenuo sam svoju teoriju za koju imam i argumente. Problem je bio što su oni počeli raditi između 16. i 18. godine. Moja generacija koja je otišla na studij u Zagreb, počinje se u Pulu vraćati između 1999. i 2001. U to vrijeme smo još uvijek studenti koji nemaju ni posao ni novac, ali smo društveno i ekonomski mogli napredovati. S druge strane, oni su bili *face* cijelo to vrijeme dok nas nije bilo - imali su automobile, možda su od roditelja dobili i stan - pulska radnička klasa je uvijek bila malo imućnija. Dakle, tih se godina vraćaju studenti kojima ide sve bolje, dok njima, koji su cijelo vrijeme na istom mjestu u Puli, ide sve gore ili stagniraju. Otkad su počeli raditi padaju u čisti alkoholizam i narkomaniju. Da skratim, ti atraktivni, ali izgubljeni ljudi, su uvijek prisutni u kafiću preko puta Rojca. Tamo

piju pivo, i kada dođe novi klinac on ne vidi mene koji sam normalno obučen i stojim u kutu, nego vidi njih, vidi tu tetovažu, irokezu, i krene njihovim putem. Znam da su neke klince odveli u propast. Iako sam ja organizirao koncerte i vodio djelomično scenu, poznavao ljude i organizaciju, oni su se nametnuli kao dominantni, a zbog vlastitog kompleksa su nas ocrnili pred mlađima. ¶ Problem je i u tome što se oni nikada nisu angažirali ili surađivali, osim u onome gdje su mogli biti vidljivi. Takva ekipa nikada neće pomoći oko koncerta, ali će pomoći oko festivala jer tada dolazi puno ljudi s kojima se mogu družiti. Oni se skupe na *Paradisu*, prenesu jednu cijev, dobiju majicu, narukvicu za besplatan ulaz, ukradu par piva i izađu pred *Rojc* i pričaju s ljudima koji su došli na festival. A ti ne pričaš s ljudima, jer moraš raditi na festivalu! Oni iskoriste sve pozitivne stvari od *Paradisa*, a sve negativne ne doživljavaju na svojoj koži. Zbog toga se i pitaju zašto mi radimo sve ovo i zaključuju da smo pokvareni, jer mora da imamo neku korist od svega. Takve stvari su zaista govorili klercima koji su tek ulazili na scenu. Klinci su takve priče *popili* i sada su tamo gdje jesu. Na kraju smo ipak uspjeli uloviti dvojicu mlađih, Pericu Grgića i Matka Plovanića, koji su odlični i sada vode Udrugu, ali i oni imaju iste probleme sa svojom generacijom. Sada kad na sve gledam s odmakom i nakon što sam dobio informacije zašto su ljudi odlazili iz *Monteparadisa*, vidim da se ustvari ništa nije moglo napraviti. No, tada sam vjerovao da je potrebno postati dio formalne scene koja više nije vezana isključivo uz *punk*. To je bila moja eksplicitna politika, maknuti *Paradiso* od *punka* i muzike kao čistog hedonizma, ostaviti njegov originalni karakter, ali vezati ga i uz neke druge sadržaje. Po uzoru na *klub mama* iz Zagreba, ali s više *undreground* duha. Želio sam da *Monteparadiso* prestane biti stanje duha i postane udruga. Mislim da su mikro priče, vezane uz *Monteparadiso*, jako važne. Za vrijeme festivala bi svi glumili da su *Paradiso*, a nikada ne bi logistički pomogli ni na kakav način. Pokušao sam formirati udrugu kako bih probao angažirati te koji se duhom osjećaju kao *Paradiso*. Dao bih im da boje zidove, što bi nas na koncu stajalo više nego da smo angažirali profesionalne malere. I to uglavnom zbog cuge koju bi za vrijeme posla *popili*. Kasnije bismo od njih dobili gadne kritike, čak je išlo do toga da su smatrali kako sam protiv radničke klase. Jednom mi je jedan od njih rekao da su oni napravili *Hacklab* a da se mi samo *furamo*. Mislim, kakva je to mjera, ofarbao je zid! *Hacklab* je ono što se događa unutra, a ne ono materijalno. ¶ Sve takve mikro priče sada dekonstruiram, a ranije dosta toga nisam primjećivao ili želio vidjeti. Nisam se želio suočiti s činjenicom da su stvari tako jadne. U to vrijeme (do siječnja 2004) sam gotovo isključivo ja

radio koncerte, ali kako me počeo zanimati *haktivizam*, htio sam se maknuti od tog dijela organizacije. Zadnji koncert sam organizirao krajem 2004. Te zime je kod nas održan *Winter Meeting* organizacije *European Youth for Action*, a u ljeto je održan i *Trans Hack Meeting* te još tri ili četiri velika međunarodna događaja. Na kraju godine sam shvatio da nemam ekipu. Svi razmišljamo o budućnosti, a nitko ne razmišlja o tome da zapravo nema ljude koji će u toj budućnosti djelovati. Kada se i koncentriram na osposobljavanje i ništa drugo ne radiš, u rezultatu imaš ljudstvo, ali ne i sadržaj. Zapravo ništa ne radiš, jer si postao edukativna organizacija. S druge strane, Udruga *Monteparadiso* je nastala samo zbog jedne stvari – zbog organiziranja ljetnog festivala. To je jedino što *Monteparadiso* radi

28

perfektno. Festival nikada nije loše radio, oko njega se svi skupljaju i oko njega postoji kolektiv. Pa čak postoji i to (kvazi)zajedništvo dok se gradi pozornica. Opet, bilo bi nam jeftinije da uzmemo gradski *stage* kojeg možemo besplatno dobiti jer smo na popisu udruga važnih za grad, ali kako, kad je izgradnja bine pravi *team building* za Udrugu *Monteparadiso*? Na takvoj akciji vidimo mlade koji dolaze i uključuju se u scenu. Tako smo i primijetili sadašnje voditelje *Monteparadisa*, koji pak imaju iste probleme kao i mi. Znači, ta komponenta je uvijek ostala ista. Dakle, pokušaj da se *Monteparadiso* profesionalizira i aktivistički angažira bio je priličan promašaj. To jednostavno nije bilo to, jer *Monteparadiso* nije napravljen radi aktivizma. Eventualno se moglo napraviti drugu udrugu,

pa 'ko voli nek' izvoli. ♣ Maske i ja smo uspjeli naći zamjene. Nakon dugo godina su se pojavila dvojica mlađih članova, Perica Grgić i Matko Plovanić, koji su se nekako oduprijeli negativnom krugu ljudi koji je uništio dosta mladih iz njihove generacije i prethodnih generacija. Kada je riječ o sadržaju i programima mlađa ekipa je počela svaki ponedjeljak organizirati projekcije tematskih igranih filmova ili dokumentaraca. Nakon projekcije se obično održava tribina na zadanu temu. Mislim da to dosta dobro ide. Na početku je program bio slabio posjećen, ali je kasnije krenulo i publika danas dolazi bez posebnih najava i obavijesti. Zadnja tribina je bila organizirana na temu konzumerizma. Igor Duda je napisao knjigu o tome pa je pozvan da govori i sudjeluje na tribini. Nedavno se u Pulu preselio jedan programer iz Poreča i sada se u *Hacklabu* nalazi grupa koju striktno interesira programiranje, po principu zagrebačke *Razmijene vještina*. Oni koji se sada okupljaju u *Hacklabu* nemaju apsolutno nikakve veze s kulturnom scenom, vole računala, programiranje i nisu zainteresirani za međusobne ideološke preferencije. To je možda dobar put.

Bijeg od stvarnosti

Igor Šaponja

Pula već krajem 1980-ih ima izuzetno bogatu alternativnu glazbenu scenu, pa se može reći da ona aktivno živi već desetljećima. Na stadionu današnjeg prvotligaša Istre, 1990. se održao veliki *Arena festival* na kojem su svirali *Einstürzende Neubauten*, *Disciplina kičme* i slični bendovi. Dražen Majić je u to vrijeme bio glavni promotor te je često organizirao koncerte. Prije raspada Jugoslavije imali smo *Paradise city*, osmodnevni festival svih jugoslavenskih alternativnih bendova. Majić se pojavljivao i nakon što je počeo rat sa svojim *Melody festivalom* i *Histeria festivalom*. Mislim da je scena mnogih pulskih subkulturnih pokreta povezana sa samoinicijativnim organiziranjem koncerata po mjesnim zajednicama u 1980-ima. U tom smislu su lokalne mjesne zajednice odigrale ključnu ulogu, posebno ona iznad Arene. Upravo je ta mjesna zajednica 1980-ih dobila nagradu Saveza socijalističke omladine zbog velikog broja organiziranih koncerata za mlade. Zbog takve prakse smo početkom 1990-ih, sa svojih 15, 16 godina imali ideju o samostalnom organiziranju svirki. Sjećam se da je prvi koncert na koji sam otišao bio u *Mjesnoj zajednici Valdebek* kada su svirali *Trijo Porcodijo* i *Frontalni udar*. ♣ Ta scena je u tom obliku prestala funkcionirati kada je počeo rat. Sve je stalo, u medijima su se vrtile samo mračne vijesti, situacija u Puli je bila nerazjašnjena, a mi smo imali šesnaestak godina i osjetili smo potrebu za bijegom od stvarnosti. Tako smo 1992. došli na ideju da organiziramo samostalni koncert na tvrđavi Casoni Vecchi. Bili smo poput *Družbe Pere Kvržice*. Znači: "Di ćemo se skupljati? Gle gore – tvrđava!" Prve godine smo sve morali očistiti i dovesti u red. Više od pola tvrđave bilo je zaraslo u grmlje, bilo je puno prašine, materijala i navezenog smeća. U roku od dvije godine očistili smo prostor, za svaki *Paradiso* po jedan dio. Nismo imali nikakve financijske mogućno-

sti pa smo posudili svu opremu, obične i najjeftinije kante od zvučnika. Što se tiče scenografije, uokolo smo postavili žarulje, a moj brat nam je nabavio dimne bombe koje smo bacali na pozornicu. Plakat smo također vlastoručno napravili, onako pankerski, kao fotokopirani kolaž. Malo po malo, kako smo se angažirali oko tvrđave, tako se formirala i ekipa te smo na kraju tamo provodili svaki vikend. ¶ Što se tiče drugih mjesta za izlazak u gradu je postojalo nekoliko legendarnih disko klubova. U Hotelu Pula se puštala više-manje samo alternativna glazba, od darka, preko starog rocka do noisea, pank, metala, sve je bilo pomalo zastupljeno. Brada iz *Art & Music festivala* tamo je radio kao DJ i njemu se uvijek moglo odnijeti ploču koju bi on tijekom večeri pustio. Kao klinci smo izlazili van s punim torbama ploča i znali smo po cijelu noć čekati te dvije minute kada bi nam Brada pustio naručenu *stvar* na koju smo tada skakali i plesali. Kada bi pjesma odsvirala, uzimali smo naše ploče, spremali ih i nosili kući. Uljanik je tada bio ultrašminkersko mjesto, baš pravi disko. Klub Talijana Circolo imao je svoju scenu na kojoj su nekada znali biti koncerti, ali većinu stvari smo sami nekako organizirali. Na tvrđavi smo radili koncerte samo za festival. Zimi nismo radili ništa organizirano, ali bi se okupljali oko tvrđave prije nego bi išli van. Običaj je bio da s pićem i cigaretama dođeš na tvrđavu oko 7 ili 8 sati, sjedneš, pričaš, eventualno i zapjevaš kada se spusti mrak. Klasična *parkić spika*, samo smo imali svoj dvorac. Nakon takvog druženja odlazili bismo u Hotel Pulu ili na neko drugo mjesto gdje se održavao koncert ili slušaonica. Sredinom 1990-ih niti jedan disko više nije radio, tako da smo se okupljali na tvrđavi. U međuvremenu se dogodilo jedno kratko razdoblje kada je Uljanik preuzeo pokojni Bato koji je podržavao rokersku scenu. Svaki četvrtak su svirali bendovi iz cijele Europe, ali i iz svijeta. U Uljaniku su tada gostovali poznati pankerski bendovi kao *MDC*, *Peter and the Test Tube Babies*, *The Anti-Nowhere League* i mnogi drugi, tako da smo tamo bili često. ¶ Uvijek smo se trudili, pa i danas, da cijena ulaznice za *Paradiso* ne bude više od 5 maraka. Dugo vremena je cijena ulaznice bila popularnih 20 kuna, pivo je uvijek moralo biti jeftino, a gosti su mogli ući sa svojim pićem. Redarsku službu smo također sami formirali, čak smo morali organizirati *hodajuće patrole*, jer se tvrđava nalazi među zgradama i morali smo paziti da pankeri ne odlaze u *štetu*. Dolazili su svakakvi ljudi, bilo je tu skvotera iz Italije koji bi često napravili neki šou. Jednom prilikom su susjedu poplavili podrumski apartman. Što se tiče susjeda, neki su nas prihvatili negativno, a neki su na nas gledali opuštenije i sa simpatijama. ¶ *Glas Istre* nas je pratio na lokalnoj razini. Tada još nije bilo interneta pa smo poštom slali flajere i plakate,

nadajući se da će ih netko negdje distribuirati. Talijani su geografski blizu i aktivno smo pratili njihovu izrazito politički angažiranu muzičku scenu. Kontaktirali bi bendove iz inozemstva, jer nam je uvijek bio cilj povezati nekoliko regija i scena. Uvijek smo gledali da pozovemo bend iz Slovenije, Italije, Njemačke i Austrije. Kada su se otvorile granice prema istočnim susjedima, na *Monteparadis*u su počeli svirati bendovi iz Srbije, Bosne i Hercegovine te Makedonije. Sjećam se da smo Brigade OD iz Skopja pozvali na jedan festival. ¶ Zauzimanje tvrđave se nije odvijalo po zapadnom principu provaljivanja i političkog organiziranja unutar prostora. Jednostavno, u Puli je postojalo više napuštenih vojnih objekata za koje nikog nije bilo briga. *Paradiso* je bio prvi prostor gdje je lokalna ekipa pokušala nešto napraviti, a kasnije se taj model proširio. Nakon tvrđave Casoni Vecchi zauzeto je još nekoliko lokacija na području grada Pule. Na primjer, u vojnim prostorima prema Šikićima bajkeri su organizirali svoj festival, a na tvrđavi Punta Kristo se i danas održava program udruge *Seasplash* koja organizira *reggae* festival. Ta tvrđava je također samoinicijativno zauzeta, ekipa se složila i počela raditi festival, ulagati svoj trud i vrijeme i još se nije pojavio nitko iz Grada tko bi im to imao hrabrosti uzeti ili naplatiti. Ipak se smatra da pojedinci koji nešto rade imaju pravo koristiti te objekte. ¶ Priča o Rojcu kreće 1999. godine. Branko Sušac iz *Kazališta Dr. INAT* je 1998. uspio probiti barijeru i dobiti prostor u vojarni Karlo Rojc nakon što su iz njega izašle izbjeglice. Njihova prostorija za vježbanje se nalazila na 3. katu, a *FakOfBol*an i *Dark Busters* su prvi bendovi koji su tamo svirali. To je trajalo sve dok te iste godine jedan od gradskih poglavara nije pulskim NVO-ima ponudio mogućnost djelovanja u prostorijama vojarne. U tom trenutku sve je krenulo i Rojc je postao matica. Odjednom se stvorilo nebrojeno različitih udruga, svih mogućih profila. Od udruga manjina, sportskih udruga, udruga svih mogućih glazbenih usmjerenja do Zelene Istre, eko-udruge koja mi se čini nekako najaktivnija. ¶ Budući da je s vremenom i naš festival sve više i više rastao, krajem 1990-ih smo prešli u formu NVO-a. Potom smo svoje dosadašnje djelovanje oko festivala formalizirali u udrugu u koju smo uklopili angažiranost i nove medije. Sve se odvijalo postupno, napravili smo projekt, skupili ljude, organizirali Skupštinu i od Grada zatražili da kao udruga građana dobijemo neki od prostora na korištenje, te smo u proljeće 1999. dobili 100 metara kvadratnih u prizemlju Rojca. S vremenom smo ih uredili i napravili dvije velike prostorije – jednu za potrebe bendova i drugu u koju smo postavili televizor, stolice i šank. Postupno smo krenuli s druženjima, gledali bi filmove, igrali stolni nogomet, pikado itd.

U početku se nisu održavali koncerti, ali bi tamo započinjalo svako druženje. Budući da su nam sve aktivnosti bile vezane uz muziku i trebalo nam je trajno mjesto za koncerte, u podrumu Rojca smo skvotirali veći prostor. Tamo smo napravili klub i dvoranu za svirke. Taj korak je bio izuzetno važan, s obzirom da više nismo ovisili o nikom drugom. Svoje djelovanje smo u toj fazi financirali novcem kojeg bi sakupili od ljetnih koncerata, tako da smo njime kupili vlastitu opremu. Možda je Močvara bila prva, ali mi smo svakako bili među prvima koji su sami organizirali svoj klub sa svojim prostorom, opremom, organizacijom i redarskom službom. To je bilo najljepše razdoblje. ¶ Unutar udruge smo se organizirali u manje grupe, ekipa bi se profilirala zavisno o potrebi. Netko je bio zadužen za formalnu organizaciju, netko je pisao članke, netko dopise, organizirao koncerte itd. Na početku sam bio u ekipi koja je osnovala redarsku službu, potom sam dugo vremena bio u kuhinji, a zadnje tri do četiri godine sam snimao *Monteparadiso festival*. Uglavnom smo se svi međusobno slušali. Među nama je bilo onih koji bi svojim radom zaslužili povjerenje ostalih. Na primjer, Mladen Rabota je bio sjajan za povući spiku, organizirati ekipu i napraviti konkretne stvari. Rošo je bio odličan za projekte i u organizaciji novih medija, pa je na kraju napravio Hacklab. ¶ Nakon osnivanja kluba i uređenja prostora, priča se počela širiti na nove medije i internet. Rošo je 2004. organizirao *Trans Hack Meeting*, nakon toga u Rojc je došla grupa nizozemskih skvotera koji su nam spojili *wireless* antene. Plan je bio da se zadržimo na tom programu i da aktivizam prebacimo na internet. Počeli smo organizirati predavanja, dolazili su zanimljivi ljudi, puštali smo filmove i održavali filmske tečajeve. Smatrali smo da je važno prikazivati dokumentarne ili na neki način intrigantne filmove koji bi mogli potaknuti na razmišljanje. Hacklab je u ideji trebao biti otvoreni prostor u kojem je moguće koristiti internet i trebao je potaknuti aktivizam. Svakodnevni korisnici su uglavnom bili korisnici Rojca, članovi udruge i djeca iz okoline koja nisu imala internet niti drugo mjesto na kojem bi provodili vrijeme ili igrali igrice. Zanimljivo je da su često dolazili Romi koji su preko interneta tražili bolivudske zvijezde. Mi iz udruge bismo volontirali i po jedan dan vodili Hacklab. Nama je to opet bilo zanimljivo jer smo skidali tisuće i tisuće albuma, istraživali u svim smjerovima, od glazbe do filmova. Jedno vrijeme je bio aktivan infoshop *Mica maca*, specijaliziran za anarhističku literaturu i aktivizam no kasnije su se odvojili od Paradisa. Tako je bilo na početku, a kasnije je sve pomalo zamrlo... ¶ Ne znam da li je to itko ranije primijetio, ali mi smo svoj vrhunac doživjeli 2004. ili 2005. Nekako je taj klub koji smo osnovali na koncu ispao

prokletstvo. Možda zbog prevelikog broja koncerata i prevelike ponude. Nekada se znalo događati da smo tjedno gledali po nekoliko koncerata, čak i nedjeljom i četvrtkom. Svirke su u Uljaniku znale biti nedjeljom u podne! Ne znam što se točno dogodilo, ali interes za scenu je splasnuo. Na kraju nismo mogli skupiti publiku za tjedne koncerte. Bend bi bio na turneji i treba mu nastup, ali mi mu nismo mogli garantirati ni sto eura od ulaznica ako se koncert održava radnim danom. Postupno smo klub počeli otvarati samo vikendima. Budući da se i to pokazalo kao previše, prestali smo s praksom održavanja po dva koncerta tjedno. Ljudi nisu dolazili, čak niti jednom tjedno. Dolazili bi eventualno jedanput mjesečno i to je postao održivi ritam. Općenito se puno stvari promijenilo, muzika koja je nama bila jako bitna mlađe generacije kao da ne interesira. Događa se da više ljudi bude ispred kluba nego na koncertu, jer nitko ne želi plaćati ulaznicu. Više nikog ne interesiraju nepoznati bendovi, a prije je to bio sastavni dio priče. Kao da je došlo do zasićenja. Ipak, ne smatram to nekom pretužnom situacijom, jer je bilo iluzorno misliti da će scena potrajati cijeli život. Možda trenutno imamo slabiji ritam, ali opet, djeluje se, radi se. Vidjet ćemo što će biti u budućnosti. ¶ Osim toga, *Monteparadiso* nije bio samo festival, već i sajam. Kazete, fanzini, zakrpe - sve se to moglo naći na festivalu. Na kraju je moda prevagnula i u zadnjih nekoliko godina je ta vrsta ponude vrlo široka. Na primjer, sada prave torbice od gramofonskih ploča, naušnice od plastične mase, jedna cjelokupna kreativnost – od izdavanja fanzina do izrade nakita. Što se tiče političke priče, uvijek je postojao bunt i angažman, ali na kraju ništa revolucionarno. Osim vizualno. Nekada su ljudi kupovali ploče i fanzine, a sada je to prešlo na taj modni izraz. Mislim da je lijepo vidjeti sređenog pankera s bodljama i sto zakrpa; i to je jedan kolorit na *Monteparadiso festivalu* koji ti bude baš gušt vidjeti. Čak i ljudi iz Pule koji nisu pankeri, ali su simpatizeri, dolaze i družu se. ¶ Vlastoručno crtanje unikatnih majica i zakrpa radio je Zlajo Gotovac iz metalskog đira i po tome je godinama bio poznat, osim njega mnogi su si ručno pravili majice. Pronašao bi se motiv, kupila bi se prazna majica, odnio bi je prijatelju koji bi je uskoro iscrtao crnim tušem koji bi i nakon pranja ostao. Na kraju bi njegov crtež izgledao bolje nego original. Od sredine 1990-ih je malo tko naručivao ili kupovao majice, sve bismo smo uglavnom sami radili. Nosili bismo dijelove vojničkih uniformi, vojničke čizme i jakne, preko ljeta bismo nosili bermude ili neke kratke lagane hlače... Unutar *Monteparadisa* smo sami tiskali majice za festival za koje bi se ljudi grčili da ih nabave. Mislim da je uvijek bio plusić negdje drugdje doći u *Monteparadiso* majici. Što se tiče glazbe-

nih izdanja, tu smo najbolji i time se osobno najviše ponosim. Imamo *net-label* na stranicama *Monteparadisa*, na kojem svaki bend iz Rojca može predati snimku na upload. Sve demo snimke objavljujemo na našoj stranici, ali također stavljamo i sve snimke iz 1990-ih. Po mom mišljenju najplodnije su godine bile 1996. i 1997. kada je izdavačka kuća *Monteparadiso* izdala čak sedam izdanja. Za nas je bilo nevjerovatno imati toliko izdanja u jednoj godini. Hoc, član *Anti-otpada* skupio je sve bendove koji su nastali od 1990. do 2003. i ta se kolekcija, *Pulska žgadija*, sada može naći na stranicama *net-labela*. Naši bendovi su, zapravo, sve sami radili. Izdavali smo prve ploče, radili omote, lijepili ih te distribuirali po Hrvatskoj. Proces je postao još lakši kada su došli CD-i, pa tako svatko u Puli ima *samizdat* CD. Fanzini su nakratko zamrli. Sada su se u nekoj formi pojavili na internet stranicama, ali nisam s tim previše upoznat. ¶ U nekim trenucima u 1990-ima i ranim 2000-ima se činilo da smo sve ostale stvari zapostavili i koncentrirali se isključivo na *Paradiso*. Pero, naš mlađi kolega koji sada vodi klub u Rojcu u jednom je intervjuu povodom 17. festivala lijepo opisao iskustvo vođenja kluba: vikend, ponedjeljkom i utorkom se oporavljaš od vikenda, srijedom odeš na faks, četvrtak ti dođe kao mali petak pa opet ideš van, u petak sređuješ obaveze oko šanka pa si vani do nedjelje; i tako u krug dok ne padneš godinu na fakultetu. To je stvarno tako. Mnogi sudionici scene su izgubili barem godinu ili dvije, što zbog vođenja kluba, što zbog drugih aktivnosti u Rojcu. Nekima je možda žao, neki to prihvataju sa smiješkom, neki s nostalgijom... Koliko je samoorganiziranje bilo iscrpljujuće? Najviše su me pogodili sukobi sa *skinheadima* i navijačima te to smatram iscrpljujućim trenucima. U tim situacijama nismo mogli ništa. Policija je bila nedjelotvorna, a napadi su bili izrazito agresivni. Radili su nam gadne probleme. Sve ostalo je bio jedan lijep zajednički hobi od kojih smo svi imali koristi. Stekli smo popularnost, gdje god bismo išli na koncerte znali su nas po dobrom, kao pozitivnu ekipu iz *Monteparadisa*. Na koncu konca, da nije bilo dobro ne bismo to ni radili – mislim da je to suština stvari.

Razgovori o alternativnoj (glazbenoj) sceni Pule

Marino Jurcan

U utvrđi Casoni Vecchi, u organizaciji istoimene udruge iz Pule, te web portala *Kulturpunkt* iz Zagreba održan je “Otvoreni razgovor o pulskoj nezavisnoj kulturnoj sceni od 1990. do danas.” ¶ Iako se na skupu okupilo 20-ak aktera prvenstveno glazbene scene, prisutni su se, uz mnoštvo anegdota i gotovo zaboravljenih događaja, likova i mjesta, prisjetili najvažnijih podataka o nezavisnoj sceni u posljednjih 20-tak godina u Puli koja se uglavnom svodi na područje glazbe. ¶ Kao mjesta okupljanja spomenuta su mjesta poput Fort Bourgignona koji je krajem 80-ih bio prostor u kojem su bili smješteni likovni ateljei i prostorije za vježbu, probe raznih bendova, za čije su pokretanje zaslužni Klara Udovičić, kasnija pulska pročelnica za kulturu te Branko Bratković. Nakon Domovinskog rata izgubio je tu funkciju te je ubrzo postao međunarodno poznat prostor za techno kulturu. ¶ Osim Fort Bourgignona, krajem 80-ih tadašnji su “alternativci” izlazili u kafić zvan “Dok” na “S krivini”, u kojem su održavani manji koncerti “cover” bendova te je istaknut značaj garažne rock scene i bendova kao *Messerchmitt* i *Spoons*, uz naravno, tada najpopularniji pulski bend, *KUD Idijote*. ¶ Krajem 80-ih ključnu ulogu u razvoju alternativne glazbene scene odigrao je

legendarni klub Coloseum u Hotelu Puli, gdje su tadašnji DJ Redžo i Brada puštali novovalnu, punk, rock ali i noise glazbu. Krajem 80-ih osim kluba Uljanik, kao koncertni prostori spomenuti su tadašnji prostori mjesnih zajednica, pa čak i bivše ustanove “Boškarica”, kraj Busolera. ¶ Početkom 90-ih u klubu “Art”, današnji prostor “Galerije Milotić”, odnosno “Bubamare”, također je funkcionirao kao koncertni prostor. Prisutni su se jednoglasno složili kako su koncerti pod nazivom “Jušto u podne” u klubu Uljanik također imali ogroman utjecaj na formiranje i edukaciju mlađe populacije alternativaca. ¶ Neizostavnu ulogu u formiranju nezavisne glazbene scene imao je i “Noise shop”, 1991. godine otvorena trgovina glazbenih izdanja uglavnom svih stilova koji nisu spadali u mainstream, a koja je bila i susretište mladih, gdje su inicirana mnoga urbana događanja polovicom 90-ih. ¶ Tako je, osim alternativnog rock izričaja, shop odigrao važnu ulogu kao mjesto nastanka “skate” pokreta, graffiti umjetnosti i DJ kulture vezane uz elektronsku glazbu. ¶ Kada se pričalo o nastanku festivalske scene, spomenuti su *Paradise city*, *Melody festival* i međunarodni *Arena festival*, tada daleko najveći alternativni festival u ovom dijelu Europe, održan 1990. na stadionu NK Istre s 10 000 mladih, od čega je polovica bila iz inozemstva. ¶ Ubrzo nakon toga, točnije 1992., mladi punkeri zauzimaju tvrđavu Monteparediso i pokreću istoimeni festival koji predstavlja jedan od prvih hrvatskih punk festivala i donosi ubrzo spomenutoj organizaciji, koja i danas djeluje, međunarodnu prepoznatljivost. ¶ U to vrijeme nastaje i “Prvomajski juriš” koji se održavao na prostorima Hidrobaze te, 1993., *Art and music festival* koji je svoje vrhunce doživio 90-ih, ali i dan danas obogaćuje koncertnu ponudu alternativnim rock bendovima. ¶ Negdje 1995. počinje se s organizacijom techno događaja i festivala u Fort Bourignonu koji ubrzo postaje međunarodno poznato “party” okupljalište. ¶ Nažalost, radi lošeg vođenja prostora od strane udruga, ali i nerazumijevanja gradskih vlasti za taj glazbeni izričaj, on je 2000. zatvoren. Loš je glas doveo do toga da su gradski oci početkom 2000. zabranili održavanje koncerata elektroničke glazbe na javnim površinama. Ta odluka ukinuta je tek 2008. godine radi pritiska javnosti. ¶ No, kako u svemu lošem ima i nešto dobro, upravo je ta odluka gradskih vlasti primorala tadašnje organizatore partyja da pokrenu razna open air događanja i festivale, čime je ustvari Pula postala mjesto gdje je stvorena Psy trance scena na festivalima poput *Media Mediterranee* i *Future Nature*. ¶ Nakon 2000., iako je došlo do promjene vlasti i pada autoritarnog režima, pojedini festivali odumiru, gube na značaju. ¶ Zgrada Rojc otvara svoja vrata većem broju udruga i postaje žarište civilnog društva

i generator kulture, kakvu ulogu zadržava i danas. ¶ Na neki način, artikulacija tog prostora u civilni centar daje poticaja gradskim vlastima da da udrugama na korištenje i ostale tvrđave u okolici grada, pa tako bajkeri dobivaju tvrđavu – stari vodospremnik kraj Gradskog groblja, udruga *Casoni Vecchi* tvrđavu Monte Paradiso, a nastoji se oživjeti i tvrđavu Punta Christo, danas veoma živo mjesto gdje je pokrenut reggae festival *Seasplash*. ¶ Pred sam kraj razgovora osvrnulo se i na način financiranja, ali i demokratizaciju društva te je, kao takvo, istaknuto gostovanje Ramba Amadeusa za Svjetski dan ljudskih prava, krajem 1998. u bivšem kinu Beograd, ali i društveno angažiranje događaja, kao što su koncert protiv projekta “Družba Adria” tijekom 2003., održan skup protiv neonacističkog nasilja “Mirnohod” 2004. te današnji projekt “Otvoreni Muzil”. ¶ Ipak, sve je ovo samo dio bogate pulske nezavisne kulturne scene, jer u dvoipolsatnom druženju nije bilo moguće sjetiti se svih detalja.

Frmano vrime

Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen

Ni čak bilo ni mi sa sela, nego vi sa sela. Mi je sidilo na zidiću poli butige u Li-žnjanu i gledalo sestru i mene kako na niko čudo izvana, hodilo nan je u školi, živile smo na kraju sela, obučivale se kako dica i kad smo već bile divojke; to “mi” je vozilo stare motore i švikeyalo jeno za drugin, imalo svoja mista za tajne razgovore u selu, to mi nas ni stilo, baren smo mi tako pensale, a vjerojatno je imalo rigvardo od našega mi pa smo se gledali nepovjerljivo zdaljega kako dvi poludivlje zviri, dvi na kvadrat. Tako da ono ča smo u srednjoj školi dobile za nagradu, za priznanje tih ogromnih dvanaest kilometri razlike mež Pulon i Li-žnjanon, kada zadnja korjera gre prije devet na večer, a ondar nimaš kamo jer ti je šešnajest ili sedavnajest i ne voziš još, eko, za tu razliku smo bile nagrađene s onin pogledin mišanega sažaljenja tipa vi sa sela. Vi sa sela ki ne morete dojt u grad kad vi ćete nego kad van Pulapromet odredi. ♣ Vi sa sela su navodno hodili u diskoteke slušati zabavnjake. A sestri i meni je prijateljica Sandra priko volje pokazivala svoje kasete s punkon, onin ranin, *Sex Pistolsi* i takova roba, priko volje, kako se drugin pokazuje ništo do čega ti je jako stalo, ča je na po tajna na po dragocjenost, ona je sve dobila od svoje starije sestre i počela gledati kako se obući da naznači pripadnost pokretu, a jopet da previše ne privuče pažnju maestrih, biti punkerica i dobra u školi to je bija cilj. ♣ Prvo je, naravno, bija Uljanik. Nastupi pulskih bendova, sjećan se koncerta *Spoonsa*, glazbe ka se ni mogla nidi drugdi čuti nego uživo, tamo i tote, u točno određenem vrimenu i toj točno određenoj kasnosocijalističkoj rimsko- vojno-turističko-industrijskoj tada zahirenoj, sramežljivoj lipotici Puli, frmano vrime, koncertinove glazbe s licin ke si pripoznava u šetnji gradon, i nisi bija siguran ko da ih pozdravljaš ili ne jer su ti bili poznati, ali jopet nisu. Valovlje naelektriziranih decibela koji su

umrtvljivali uši, tamo na maloj zatvorenoj pozornici Uljanika, gdje su i publika i izvođači bili jedno drugome na dodir, blizu, jedno, pa onda osmjeljivanja tko će ići plesati, samo da je gužva da moreš utopiti trapavost vlastita tijela u pubertetskim nesigurnostima. Najviše je privlačila ta zaglušujuća glazba čijim se vibracijama predaješ kao mističnom zvuku zvona u kakvom pradašnjem hramu, ali to je i najviše frustriralo. Tako malo tišinskog prostora za razgovor, misli, misaonu razmjenu. Mislit ćemo sutra, to je valjda trebao biti slogan. Pa onda, naravno, zurenja, gledanja, promatranja ispod oka, odmjeravanja u širokom luku, kako to već ide. A ide nidi do po noći, onda bi naš dragi tata doša po sestru i mene s narančastin renolon četiri, brižna mama je čekala uz kasni noćni film doma; usprid Uljanika redovno kolona naših vrnih dragih roditelja u autin da nas, prigradsku dicu, nesigurne vikend partijanere, tornaju doma jer korjere nisu vozile. To su roditelji – podrška ditetu da se gre malo zabaviti. I tako smo do po noći bili samostalni mladi ljudi ustreptali od nejasnih zanosa prvog odra- stanja, a onda, Pepeljuge, ponoć, mame i tate pronti da nas popeljaju u sigurnost toplih domova. Sjećan se kako je roba vonjala po španjuletan i cili dan se morala zračiti na balkonu, sutradan, u nedilju. A onda na mašu. ¶ Izlaziti je pripadalo nekom drugom, izlaziti iz čega i kamo? Izaći na čistinu, izložiti se novom identitetu koje je rock and roll klub nudio kao nekakvu instant kutu za vikend zabavu što smo je svake subote na večer stavljali i onda u ponedjeljak u jutro uredno spremali do sljedećeg vikenda. Uljanik su onda niko vrime uređivali pa je u diru bija Circolo, a na kratko i hotel Pula. Ali to su bila mista ka su mi pripadala tek povremeno, ni onda, zamamna i maglovita kako dim ispod crvenih reflektora, ka nisan imala priliku iskusiti u redoviten, svakodnevnjen životu. Ne kako gradska dica. Ne kako susedi tih moćnih raspirivača snatrenja noćnih, tih noćnih susretišta. Divim se ljudima koji podnose život u stanovima kraj noćnih klubova, to se zove izdržljivost i tolerancija. ¶ Poslije smo se Ognjen i ja čudili, vrativši se nakon studija iz Zagreba u Pulu, znači sada govorimo o samom kraju devedesetih, kako je Pula zapravo pretežno grad srednjoškolaca. Tada nam je trebao tiši prostor, Cvajner, ki se tada pena bija opru, smo si izabrali za bazu. Sjedili, razgovarali, promatrali, uvijek kakva izložba u tijeku ili promocija knjiga. Dovoljno mladi i dovoljno slobodni od obiteljskih obveza, često smo bili jedini gosti – konobarica bi zijevala, a mi ignorirali njezino zijevanje, i svake večeri isprobavali nove karige i nove čajeve, će li biti meda ovi put ili samo bili cukar. Bilo je to u vrijeme kada je pušenje bilo dozvoljeno u svim ugostiteljskim objektima, pa smo i zbog toga bili zahvalni na samoći i činjenici da preko zime Pula

ide spavati poslije crtića, a prije dnevnika. Stol oko kojega bi se sjedilo, trg po kojem bi se hodalo i u šetnji razgovaralo, filozofiralo, teoretiziralo, stihove izgovaralo, prozu pljuckalo onako usput, u inspiraciji, dok se ne baci na kompjutorski ekran, sve se to uklapalo u naša tadašnja očekivanja - utihnute glazbu da se čuje govor, da se čuje misao. ♣ Danas je izlazak đir po gradu, skoro pa trčecim korakom, i uvijek s dobrom izlikom: kupovina cipela, odlazak frizeru ili vraćanje knjiga u knjižnicu, sve tako svrsishodno i žurno, namjenski i na štopericu – očešemo se, prolaznici, jedni drugima o aure, nasmiješimo, privlačimo se i odbijamo kao plus minus čestice. Tako je barem, do lita, kada Pula, za nas koji nismo iz nje, postane jednostavno prezabavna, prestane postojati. O gužvama da i ne govorimo. Noći su sada izlasci u vlastitu kortu i gledanje u zvizde, ej, u Ližnjanu još vidimo zvizde...

Pulski đir

Amir Alagić

U Valerijinu parku, ispod Arene, nalazi se spomenik mornarima Boke kotorske i Pule koji su se 1918. godine pobunili protiv austrijske čizme. Kako je na ovim prostorima običaj da brončani svjedoci burne prošlosti često i sami imaju buran brončani život, takva sudbina nije zaobišla ni ovaj spomenik. ¶ Zanimljivo činjenicu da kojekakvi simboli kroz dugo vrijeme mijenjaju svoja značenja, riječki je kipar Pavle Perić, ni kriv ni dužan, napravio jedan “previd”. Naime, ako bi se čovjek dobro zagledao mogao bi primijetiti da taj nesretni mornar u zrak podiže tri prsta, mornarski pozdrav koji sa zlima onog rata, njemačkim i ustaškim, kao i ovoga, sa zlima četničkim, nema nikakve veze. No upravo je zbog toga ponovno “pao” devedesetih, nakon čega je negdje spremljen da čeka bolja vremena. Kada nam se učinilo da su ta bolja vremena došla, Spomenik mornaru vraćen je tamo gdje je prvotno i bio postavljen. Trebala je otad proći još koja godinica da shvatimo kako smo se prevarili, pa da mornar po treći put nastrada. Završio je s glavom zabijenom u travu, kao da se i sam srami onoga što ga je snašlo, i bez desne ruke. Pogađate, one na kojoj su mu stršila tri prsta. I takve stvari činiti nekome je đir, u Puli kao i u svakom drugom gradu. ¶ Spomenik je restauriran i, nakon dugog vijećanja i predmnijevanja, po treći put stavljen na mjesto. No gle, mali i domali prst kao da se malo raširio pa se sad čini da u zrak podiže svih pet. Valjda da previše ne bode oči nekima od onih mirnih i staloženih građana. Ali valja naglasiti da je Grad izdvojio novce i mornara vratio u isti park, što i nije čest slučaj po ostalim gradovima i kasabama. I to je pulski đir. A onda se neki genij iz naroda dosjetio i mornareve prste omotao krvavim zavojem. O autoru ove dosjetke ne znam ništa, no želim vjerovati, ako sam dobro iščitao poruku, da je to onaj pulski đir koji primjećujem i kojem, zapravo, pripadam. ¶ Očešavši se o ovog neuspokojenog mornara moram se dotaći još jednoga, zapravo mašinskog podoficira kraljevske vojske u podmornici “Smeli”, Karla Rudolfa Rojca. Rođen je tri godine prije pobune mornara u Boki, no ponio je njihovu sudbinu i kao čovjek i kao spomenik. Izbrončanjen, na svom je mjestu

ostao još jedino u Puli jer ga u Banjaluci, u krugu bivšeg SOUR-a "Jelšingrad", ro Tvornice alatnih strojeva, više nema. Prebačen je na drugu lokaciju, da u kolu stoji s ostalim iščupanim narodnim herojima i da se s njima šutke gleda jer im, onako torzoiziranim, nije dano ni za ruke se uhvatiti. ¶ Eh da, Karlu Rojcu i meni zajedničko je da smo rođeni u Banjaluci, a život nastavili u Puli. On kao zgrada i spomenik, a ja kao čovjek. A upravo je ta šarena zgrada, koja nosi njegovo ime, nešto najljepše što se jednom narodnom heroju može dogoditi. Nema mnogo gradova, a pogledom možemo zaokružiti daleku širinu, koji se takvim nečim mogu podićiti. Lijepo je proći njezinim prostranim hodnicima i čuditi se u što je izrasla, iščitavati pločice na vratima, slušati glasove, vrisku i muziku, udarce punih i praznih kontakata raznorodnih borilačkih sportova, topote poispadalih štapova mažoretkinja i još koješta, i usput misliti na tri različite vojske koje su ovim hodnicima hodale, iza ovih vrata spavale i činile sve ono što se od jednog vojničkog života očekuje. Često pomislim, što bi doživio neki austrijski soldat da se u gluho doba noći probudi i iziđe na hodnike današnjeg Rojca? Vjerojatno multi-subkulturološki šok. ¶ Povijest je Pulu učinila upravo takvom da se u nju, kroz zadnjih dvije stotine godina, doseljavaju raznorodni ljudi koji će se polagano kalemiti na onih nekoliko tisuća duša imunih na kugu i bliske joj bolešćure. A narodi, uvijek, ili bježe od tuđih ili dolaze za svojim vojskama i svim onim što te vojske sa sobom vuku. U Puli je mnoštvo građevina koje svjedoče njezinu vojnu prošlost, iako je danas, uglavnom, demilitarizirana zona. I upravo bi se u toj točki mogla iščačkati jedna paralela između općeg i individualnog, jer čest je slučaj, ponekad mi se učini gotovo pravilo, da su djeca vojnih lica prepoznatljiva u suprotnostima sa stavovima i vojnom disciplinom u kojoj su odgajana i uzgajana. Nekako mi je, na tom tragu, logično da se bivša kasarna pretvori u tako lijepu i šarenu zgradu kakva je Rojc. Još kad tomu pridodamo i sretnu okolnost zvučnosti njegova imena, koje komotno može nositi narodni heroj kao i *frontman* kakvog banda, te činjenicu da je strijeljan u svojoj dvadeset i sedmoj, kad po nekakvoj navadi umiru pop ikone, eto nas već na stepeništu, pred velikim vratima jednog *kulnog* pulskog okupljališta. ¶ Ipak, ja bih se trebao suzdržati od komentiranja *kultnih* pulskih mjesta. Sve što o njima znam uglavnom sam čuo iz priča, razmrvljeno i distorzirano, s previše pripovjedačke emotivnosti i osobnosti, pa bi bilo prilično mamlaziozno da ja o tome nešto pišem. Zato ću, tek ovako usput, spomenuti par stvari koje mi padaju na pamet. ¶ Tijekom mračnih devedesetih, čija će nas tama, čini se, pratiti još dugo vremena, sanjao sam jedan san. Tadašnje kino Pula, da ne kažem Beograd, još je

uvijek egzistiralo kao kino, a ja sam sanjao da se u njemu održava nekakav veliki koncert. Malo nakon toga, u istom se prostoru dogodio legendarni koncert za ljudska prava na kojem su nakon dugog vremena nastupali Rambo Amadeus i ostaci EKV-a, i meni se taj san učinio nekako proročkim. Međutim, kako u snu nije spomenuta velika gradska garaža, brzo sam se okanio proročkih rabota. Ali sam nastavio snivati u javi. Tako sam, u vremenu kad je jako popularna postala muzika koju, nespreno i blesavo, nazivasmo kubanskom, zamišljao da u ambijentu Cabahije, u intimi i pred šaćicom zainteresiranih, redovito nastupa, recimo, Cesaria Evora ili netko nalik njoj. Bez ikakve pompe i gužve, da čovjek može natenane ispijati piće, pratiti pramenove cigareta koji se rasplinjuju pod stropom, drmusati se ili tupo zuriti u gipke prste na žicama i trubama, izlaziti i ulaziti kako i koliko mu je volja, i ne misliti da se događa nešto “posebno”, jer će se to ponoviti i sutra i prekosutra, ili za tjedan dana. Ali umrije Cesaria, izgori Cabahia, a to se ne dogodi. No, mnogo kasnije, dogodilo se nešto što za sobom vuče atmosferu moje maštarije – Caffè bar Fiorin u kojem čovjek može činiti sve što rekoh. Istina, ne uz *kubansku* muziku, ali uz sjajnu jazz ekipu. Nek’ su živi i zdravi. ¶ Još je tu, naravno, mjesta sa specifičnim dušama, mjesta koja se pale i gase, nastaju i nestaju, i mogao bih ih navoditi i navoditi, ali u tome ne bi bilo nekog smisla jer bi preraslo u puko nabranje. ¶ Pula je mali grad, no ujedno nosi osobitosti velikog grada. Jer grad ne postaje gradom zbog broja stanovnika, nebodera, semafora, raskrižja i petlji, već zbog različitih kultura i spremnosti da se te kulture prihvate. A Pulu su povijest i geografski položaj takvom uzgojili. (Ovdje moram, pa makar i u zagradi, spomenuti i značaj duša koje su nazdravile s vlastitom pameću i sviješću pa sad tumaraju ulicama zapravo tumarajući među svjetovima. U Puli ih je respektabilan broj, a kada im pridodamo i one koji su na samo korak od njih, otkrit ćemo pravo bogatstvo. Oni, itekako, grad čine gradom). ¶ Svjestan sam da je moj pogled na Pulu počesto pogled kroz ružičaste naočale. Kad nekome sa strane o njoj govorim, uglavnom govorim dobro. Da se razumijemo, nalazim ja u njoj nepotizma i rodijaštva, sveprisutnog sinekurčenja, besmislenih *brandiranja* te itekako “smislenih” klaniranja koja dovode do tužnih kloniranja, promidžbenih pretjerivanja spram nekih i posvemašnjih ignoriranja drugih, urukavičenosti i krbuljenja... Ali ja naprosto volim ovaj grad i ne vidim ništa loše u tome što živim na pragu iluzije o pulskoj multi-kulturalnosti u ovim našim provincijalnim okvirima. ¶ Da se ne zapetljavam dalje, evo još jedne crtice za kraj. Kako krenuh od spomenika, sa spomenikom mogu i završiti. Tijekom jednog davnog PUF-a, ako me sjećanje ne vara, netko je na licu

Karla Rojca sprejem nacrtao masku. Jebiga, kazališni je festival. Ne pamtim da se netko oko toga nešto bunio. A to je dobro, jer taj je čin daleko od sknavljenja koliko i motanje zavoja oko brončanih prstiju od rušenja Spomenika mornaru. Nekada prije, dok sam još bio frižak u ovom gradu, raspravljao sam s prijateljem o močvarnosti vlastita identiteta, a sve želeći ukazati na nekakvu svoju obeskorijenjenost. Iako o tome baš i ne razbijam glavu, govorio sam mu kako, da sad, nedajbože, umrem, ne bih znao gdje bih želio, niti gdje bih se trebao pokopati. I stvarno, i metaforički. Sada, nakon dobrih osamnaest godina, čini mi se da to znam. I stvarno, i metaforički.

Kino Istra: Shizo u vrtlogu svesti

Zoran Angeleski

...Često, još od malih nogu i samo u toplim ljetnim mjesecima, izletim iz kreveta u krpu, dv'je, i za minutu bauljam po Verudi. Nitko ne zna da sam još debelo u snu, nekad niti ja. Ponekad, snen, sporih pokreta, a još više misli (što posebno volim jer u budnom stanju nikako ne mogu kontrolirati suludu brzinu dejstvovanja i življenja), pogledam u sebe, u svoje tijelo, u svoj, kako bi se danas reklo, outlook, naglo užasnut mišlju da sam možda izletio među ljude u pidžami ili, još bolje, gol. Taj osjećaj nastavka konzumiranja sna na cesti (pa bio on i noćna mora), netom nakon još jednog pulskog buđenja u neboderu na "S" kri-vini, najbliži je neuhvatljivom, ali vrlo stvarnom sentimentu koji me oduvijek magnetski veže za pulske kinodvorane i prikiva nekom čudnom silom uz njihova velika platna sve do danas. Iznova me očaravajući i u jedinom preostalom kinu, neovisno koliko film bio dobar ili manje dobar, uvijek s jednakom strašću kao onog davnog dana kada sam se uspeo stepeništem kina Zagreb (danas kino Valli) držeći za ruku oca Angeleta i majku Olgu, i kad smo zajedno otišli u mrak moje debitantske kinoprojekcije, i to domaćeg filma "Akcija stadion", s pulskim glumcem Igorom Galom u glavnoj ulozi. Režirao ga je naš jedini oskarovac Dušan Vukotić ("Surogat"), a uz njega scenarij je napisao Slavko Goldstein. Film prati vrijeme nakon što ustaški pokret 1941. uspostavlja Nezavisnu Državu Hrvatsku, kada odmah počinje teror prema Srbima, Židovima, Romima i onim Hrvatima koji ne prihvaćaju novi poredak. Na stadionu u Maksimiru ustaše

odluče demonstrativno odvojiti srednjoškolce srpske i židovske nacionalnosti od onih hrvatske, no mladi komunistički ilegalci-skojevci odluču sabotirati akciju i zapaliti (drveni) stadion. Među njima je i gimnazijalac čija je djevojka, kći gimnazijskog profesora, srpske nacionalnosti, dok mu je najbolji prijatelj postao zagriženi ustaša. ¶ ...Kad makneš lažne građanske manire i prateću kurtoaziju, ta muka živi i danas, u pritajenoj formi, pritajenoj jer ipak nisu više "in" šovinističke patološke 1990-e, ali su i dalje realne, jer još su svježije, dogodile su se jučer. Ova recentna, višegodišnja nedostojanstvena, prije svega i danasve kukavička kolektivna laž, skrivenost i svjesna amnezija tog mnoštva, 20 godina ukočena od straha ili zaslijepljena ideologijom i mržnjom (ne zna se što je u tom dvojstvu gore), onih stotina tisuća "tihih građana-fašista" koji su ili odšutjeli ili pak poticali atmosferu linča, progon, deložacije, zločin (opet, ne zna se što je gore), i to u ime svih nas 1990-ih, sve te odgovornosti nimalo nije lišena navodno superliberalna Pula i Istra. Sada smo utočeni u "sasvim drugu realnost" kapitalizma i globalizma 2012., premda aktualnu krizu, agoniju i očaj treba tražiti baš u tom masovnom poistovjećivanju s agresivnim šovinističkim nacionalizmom, licemjerjem i kukavičlukom, a ne u korupciji i kriminalu, kao ni u strogo ekonomskim vodama. Pritom pozivanje na veću odgovornost istočnih susjeda nimalo ne može biti opravdanje za zlo u vlastitom dvorištu. Toliko o našem ratu koji se toliko prešućuje, isto toliko temeljito koliko se do smrti oca domovine 10. prosinca 1999. godine agresivno nametao, i kao vječna "ponosna" tema i kao "opravdanje" svih pljački društvenog bogatstva koje su, sve do danas, pauperizirale do dna 99 posto naroda, dovevši ga na rub egzistencije i očaja, likvidiravši najširu i najvažniju srednju klasu i oduzevši svima bazično dostojanstvo života. ¶ ...A nekad je bilo više hrabrosti. Dokazuju to i pojedine pulske sudbine. Kada su u Drugom svjetskom ratu blizu Galizane uhitili hrabru mladu pulsku partizansku kurirku Vinku Rovis, osjetila je sav užas o kojem je zastrašujuće uvjerljivo pisao Dostojevski: osuđena je na smrt, no pomilovana je i odvedena u najzloglasniji nacistički logor Auschwitz, gdje joj, unatoč silnim patnjama, nisu uspjeli ubiti vedrinu. Nakon oslobođenja 1945. pješice (!) se iz Auschwita vraća u rodnu Pulu, u obiteljsku kuću na Paganor, na Veli Vrh. Kada sam sredinom listopada 2008., prije nepune četiri godine, razgovarao s njom, tada bitno narušenog zdravlja, odnosno više s posrednicom, njenom rođakinja Marijom Belci, ustupljena nam je i fotografija iz 1930-ih, gdje mlada, lijepa i vedra Vinka Rovis (rođena u Puli, 11. 11. 1919.) pozira ispred spomenika Cezaru Augustu u podnožju Arene, odnesenog naknadno, 1947., u Italiju. U

pozadini te dobro očuvane fotografije (vidi ilustraciju), iza Vinke Rovis odjevene u bijelu haljinu (koja se, usput, zbog neprežaljene ljubavi prema pulskom brici Lazaru nikad u svojem 90 godina dugom i teškom životu nije udala), jasno se nazire (i danas je ista) zgrada budućeg kina Istra u kojem će se kasnije vrtjeti filmovi, od kojih će jedan sudbinski utjecati na moju, kako bi rekao Igor Mandić, građansku sporednost. ♣ ...Zašto nadimak Šizo? Cijeli me život pitaju: "Zašto te zovu Šizo?" Prvo su me u kvartu, oko Karoline, stariji dečki prozvali i zvali Čuzo, a neki Čizo, da bi u Prvomajskoj ulici 1977. godine, u oglasnom sta-

klenom ormaru blizu sjedišta KUD-a "Matko Brajša Rašan" moj školski kolega Baškim uočio plakat za horor film originalnog naziva "Schizo", dok smo išli u treći razred obližnje osnovne škole "Moša Pijade" (danas, kao i davno prije, Oš Centar), te je mene, tada devetogodišnjaka, zazvao varijacijom Čize: Šizo, Šizo... I ostadoh to do danas. Taj je film na službenom plakatu za jugoslavensku kino-distribuciju nosio naziv na ekavici: "Shizo, u vrtlogu svesti" (vidi ilustraciju). Te 1977., samo godinu dana nakon dovršetka snimanja i puštanja u svjetsku distribuciju, ovaj je film (u kojoj tek udanu ženu u stopu prati čovjek iz prošlosti; nitko joj ne vjeruje, pa ni njena psihijatrica, sve dok ne počnu padati žrtve i postupno se otkriva mračna tajna iz prošlosti progonjene) prikazivan upravo u

kultnom pulskom kinu Istra, u kojem su se tih godina, osim sličnih horora, često prikazivali i erotski filmovi, nerijetko u brojnim nastavcima, bila to “Emanuela” ili “Crna Emanuela”, “Istinite priče” 7. dio ili “Šveđanke u internatu” 4. dio. Uz kino Istru, pojedini meki pornići (s hinjenim i skrivenim, lažnim penetracijama) prikazivani su u kinu Partizan na Korzu, gdje smo najviše ipak uživali u silnim batinama koje je protivnicima udjeljivao najveći idol iz djetinjstva Bruce Lee, a najviše se plašili u modrim dubinama Spielbergovih kulturnih “Rajla”, pa opet navijali za nepobjedivog boksača Roberta de Nira u “Razjarenom biku”. Obližnje kino Beograd, preko ceste, bilo je rezervirano za A klasu, za blockbustere; još ako si se pritom smjestio na balkon (kao i u kinu Zagreb za primjerice legendarnog remakea “King Konga” iz 1976., kada su od navale gledatelja pucala velika staklena vrata), filmofilske miline bile su neizmjerne. Posebno nakon što je 1980-ih u kinu Beograd postavljen stereo-dolby sustav; to je bio filmofilski, vizualni i audiofilski orgazam bez presedana u dotadašnjem konzumiranju masovne kulture u najvećem istarskom gradu, uključujući i projekcije filmova u Areni. Pula je tada, ne treba zaboraviti, istodobno egzistirala i kao bitno vojni grad, čije naslijeđe, ne samo vojno, već i kulturološko i političko, hoćeš-nećeš, bili upućeni ili nepopravljivi neznalice i analfabeti, živimo i danas, doduše u nešto izvana promijenjenim, ali suštinski, posebno kadrovski, sličnim društvenim okolnostima. Unatoč svim frazama dominantnog, agresivnog kvaziliberalnog i kriptodemokratskog diskursa s konca 20. i početka 21. stoljeća, opirući se lažnim etiketama Pule i Istre kao liberalnim perjanicama čitave zemlje. ¶ ...Vratimo se dobrom starom seksu. Koji, usput, još od nacista i psihijatrijskih i psiholoških uvida Wilhelma Reicha nije bio lišen opasnih političkih manipulacija i opresija u cilju planski usmjeravanih masovnih zločina. Erotske je scene s velikog platna omanjeg kina Istra tih 1970-ih godina pratio povremen čudan, prigušen zvuk strastvene trešnje iz zadnjih, mrakom skrivenih redova partera, gdje bi se posve opustili vojnici JNA ili brojni mladi doseljenici iz pasivnih krajeva Jugoslavije, sudbinski određeni varioci ili brodomonteri pulskog brodogradilišta, ili pak istovarivači vreća u cementari. Da ne ispadnemo rasisti, nije u tim redovima manjkalo ni pulskih autohtonih drkača sviju fela i klasa, jer su sjena i mrak bili idealni za “live” masturbaciju. Tih godina nije u igri bio ovdobni ideološki konstrukt s “našima” i u tom smislu danas je nezamislivo da bi takvi nemoralni filmovi igrali u kinu koje nosi ime “multi-kulti” hrvatske liberalne perjanice, majčice Istre. Kakav bi to skandal bio da se danas u zamišljenom, još uvijek aktivnom kinu Istra vrte pornići i petparački horori! A svejedno,

tad je svijet bio bitno ljepši. U redu, ne isključujem pritom mogućnost utjecaja neopterećenog djetinjstva i dječastva autora kao presudnog faktora u toj ružičastoj, vjerojatno ne baš realnoj slici nekadašnje Pule. U tom našem seksualnom odrastanju u pulskim kinima, o kojem naši roditelji, jasno, nisu imali pojma, sjećam se jedne filmske scene - nakon (filmskog) orgazma ona u krevetu od njega traži još (!), a on, iscrpljen od apsolutnog muškarčevog pražnjenja, gotovo nestanka, izgovara njoj: "Ah, ti crna, nezasitna rupo!" To zamračeno dno partera kina Istra bilo je kao stvoreno za slobodno intimiziranje s vlastitim tije-

31

lom, slobodno kao i u vlastitom praznom stanu, bilo je to upražnjavanje uzburkale, divlje strasti koju je vulkanski užarila i uzdizala Matoševa "tamna blud" s velikog platna kina Istre. ♣ ...Starci nam nisu znali ni za činjenicu da je seksualno ultraliberalni Dino, tata jednog našeg učenika, tih godina kod kuće imao privatni projektor na kojem se film doslovno vrtio rukom. Kad Dina nije bilo kod kuće, mi mulci vrtjeli smo njegov tvrdi pornić (novi korak, točnije šok u sazrijevanju, jednak naknadnom gledanju japanskog hard pornića "Carstvo čula" koji se prikazivao tek negdje sredinom 1980-ih u, čini mi se, kinu Zagreb). Gos'n Dino bio je skoro pa seksualni manijak, imao je u stanu upaljač koji bi se podizanjem glave pretvarao u penis, bio je, kao i njegova draga supruga, vrhun-

ski, rođeni krojač, a ta su ga vedrina i ludilo čuvali u socijalistička vremena od mogućih sankcija zbog zastranjenja. Pornić koji smo gledali u zamračenom stanu, u Dinovu odsustvu, nije bio bilo kakav pornić - već grupnjak, 10-ak golih djevojaka i isto toliko muškaraca nabreklih pimpeka, koji su, bez ikakve dramaturgije, netom veseli izašli iz bazena na nanizane šarene ručnike, raznih vedrih boja. Kad smo se dovoljno šokirali prvim kadrovima ("sve se vidi", k tome sve u nekoj životinjskoj divljoj sceni), ipak smo zatim (budući da još nismo masturbirali, iako su nam se pimpeki digli), da bi se zabavili, počeli čas brže, čas sporije vrtjeti taj grupni seks. I naravno, pritom umirali od smijeha. ¶ ...Ja sam stanovao i živio to nimalo dosadno, bezbrižno djetinjstvo na Karolini i u okolnim parkovima; naš je dvosobni stan (u kojem je danas laboratorij Vodovoda) bio doslovno iznad najstarijeg pulskog izvora pitke vode na Karolini, u podnožju Arene, a raritetna činjenica da je izvor slatke pitke vode, uočen za antičkih vremena, bio tik do obale mora bila je, kažu upućeniji, jednim od ključnih razloga naseljavanja, gradnje i nastanka Pule kao grada u davna vremena. Kino Istra, koje se nalazilo svega 150-ak metara od Karoline, zaslužuje, osim u mojoj intimnoj "knjizi" sjećanja, ipak i posebno, pa kolikogod malo bilo, mjesto u kolektivnoj memoriji, u modernoj povijesti Pule. To malo, ne baš ugledno kino budi pojedinačna sjećanja svakog Puljanina, i to ne samo na njegove doživljaje u svakom od tada četiri pulska kina (početkom 20. stoljeća, kada se zahuktava život u austrougarskoj Puli, koja je sredinom 19. stoljeća, nakon sudbinskog obilaska onog danskog admirala, izabrana za glavnu carsku luku, egzistiralo je više od deset (u jednom trenutku, kažu upućeniji, 14 kina istodobno)... Ako negdje i postoji Pula kao famozni filmski grad, onda postoji u tim kinima, od kojih je kino Istra jedan važan kulturološki, a meni osobno i egzistencijalan, duboko intiman, divlji i sirov, istovremeno i vedar i senzualan underground punkt. ¶ ...Taman kad sam završavao ovaj tekst, u noći s utorka na srijedu, u noći s 29. na 30. svibnja 2012., u kultnom pulskom kafiću P-14 (gdje je pulski sastav The Chweger u kojem sviram promovirao svoj novi, drugi po redu album "Mir"), naišlo je na kraju večeri oko ponoći te se osvježilo za šankom sa svojim generacijskim prijateljem poznato pulsko lice, čuveni kinooperater, 70-godišnji Rudolf Rudi Rojnić. ¶ ...Rođen je u Puli 1942., a u čak 41 godinu dugoj karijeri (od 1960. do umirovljenja 2001.) vrtio je filmove u svim pulskim kinima, 30 godina u Areni, godinama i vojsci na Muzilu. Pasionirani je arhivar, ali i fotograf, autor brojnih pulskih veduta, kao i portreta sada već ostarjelih ili već i pokojnih Puljana. Uspjeli mi u naumu da u perspektivi upravo u P-14 (vitalni Rudi

živi u stanu tik do ovog kafića) javno predstavimo njegove radove ili ne, on je nama te noći, među ostalim, rekao da su u kinu Istra erotski filmovi trajali u prosjeku 80-ak minuta, a budući da su projekcije radnim danom bile u 17.30 i u 19.30 sati (subotom i nedjeljom dodavala bi se popodnevna projekcija u 15.30), Rudiju bi do druge projekcije ostajalo 40 minuta slobodnog vremena. Taj bi bonus koristio u obližnjoj restauraciji Zagreb. Sjećate se, danas je na tome mjestu hotel Scaletta. ¶ ...“Od dušava potanko nemat”, znao nam je često, na neko dramatsko spašavanje, reći moj pokojni dedo Petre, ukazujući tom divnom narodnom izrekom (“ne postoji ništa tanje, ništa osjetljivije i vrednije od duše”) na vrijednost života, pa pripadao on i maloj pčeli. Rudi nam za kraj otkriva tajnu: prvi film čijom je projekcijom poslije Drugog svjetskog rata, 1953., otvoreno kino Istra, bio je raskošan francuski dokumentarac o podmorju, pod nazivom “Svijet tišine”, koji je Rudi tada gledao, ne kao kinooperater, već kao 11-godišnji mulac, u istom kinu koje je mene 15 godina kasnije, u istoj dobi, sudbinski odredilo, em po nadimku, em po ubrzanom, celuloidnom seksualnom odrastanju. ¶

***** THE END *****

Katarina – zabranjena proizvodnja na obali

Emil Jurcan

Suvremena fleksibilna proizvodnja, kako nematerijalna tako i materijalna, rijetko je usklađena sa službenom idejom namjene prostora kojeg urbanistički plan fiksira na dugotrajne vremenske periode. Naime, metoda izrade urbanističkih planova nije mjenjana od početka industrijskog doba te se još uvijek bazira na rigidnoj shemi podjele grada u zone različite namjene. Stoga je česta pojava da suvremeni proizvođači, razni kooperanti, obrtnici i slični, uopće nemaju legalnu mogućnost prakticiranja svojeg rada u gradu. Primjerice, prilikom izrada analiza za posljednji pulski urbanistički plan primijećeno je da je obrtništvo aktivnost s najvećom stopom rasta u Puli, međutim za tu namjenu nije rezervirana niti jedna lokacija u konačnom prijedlogu namjene. U takvim situacijama proizvodnja u gradu pronalazi napuštenu gradska područja kako bi se ona ipak mogla prakticirati, pa makar i mimo službenih planova. Ako je Rojc bio primjer zauzimanja napuštene zgrade zbog razvijanja “nematerijalne” proizvodnje (društvenih aktivnosti) onda je napuštena vojna zona Katarina primjer zauzimanja lokacije u cilju razvijanja materijalne proizvodnje. ◀ § Katarina je otočić u središtu Pulskog zaljeva. Korišten je kao baza za hidroavione do 1.

**Zadruga ►
može razvijati grad**

svj. rata, ronilački centar do 1990., a vojska ga u potpunosti napušta 2003. godine. Od tada zgrade na otoku prolaze kroz razdoblje devastacije i pljačke, ali i sve češćeg privremenog korištenja za potrebe glazbeno-kulturnih festivala, ribolova, sporta, obiteljskih šetnji uz obalu i sličnih aktivnosti. Nakon prvih, privremenih, korisnika, otok su počeli koristiti i stalniji, i to upravo za proizvodne djelatnosti pa je tako dio prostora zauzela i ribarska flota kojoj službene vlasti nikada nisu uspjele osigurati luku. ¶ Osim novih proizvođača ova prazna zona služi i širenju proizvodnje koja već ima osigurane prostore. Tako na Katarini i postojeće brodogradilište odlaže sekcije brodova, a pojedine organizacije iz Rojca koriste prostor za ljetne glazbene festivale jer su uvjeti za te aktivnosti bolji nego u gradu (veće površine za velike događaje i manje pritužbi građana na buku). ¶ Sva proizvodnja koja se odvija na Katarini je još uvijek neformalna, kako u korištenju prostora tako i u međusobnim vezama između proizvođača. Međutim, primjer Rojca govori kako je formalizacija korištenja prostora, odnosno sklapanje ugovora o dugoročnom korištenju prostora, proizvelo i formalan tip organizacije. Ako je za nematerijalnu proizvodnju u Rojcu taj tip organizacije bila udruga onda bi za materijalnu proizvodnju na Katarini taj tip organizacije mogao biti zadruga. Portugalski sociolog Boaventura de Santos tvrdi da su zadruge, osim šticećenja gospodarskog interesa zajednice, pogodne za uvođenje direktne demokracije u ekonomsku sferu. To se ostvaruje suvlasništvom članova nad zadrugom, što im ujedno omogućuje samostalno raspolaganje i upravljanje viškom vrijednosti i distribucijom profita. Upravo zbog te karakteristike zadruge mogu postati subjekti razvoja grada jer imaju mogućnost usmjeravanja profita u komunalne, odnosno zajedničke vrijednosti u prostoru. § ► Najbitniji faktor koji sprječava formalizaciju statusa korisnika na Katarini je, ponovno, samo vlasništvo nad prostorom koje je podijeljeno između Države i gradske uprave. Iako su oba vlasnika javni subjekti koji bi trebali služiti građanima, jasno je da se, u neoliberalnom sustavu, i država i gradska uprava ponašaju kao i bilo koji drugi privatni vlasnici. Cilj tih organa vlasti je komercijalizirati ovaj dio obale putem prostornih planova koje sami izrađuju i usvajaju, a pomoću kojih žele prenamijeniti bivšu vojnu zonu u područje elitnog turizma, ekskluzivnih rezidencijalnih naselja, marina i resorta. ¶ Stoga je druga metoda blokiranja razvoja koju kapitalizam koristi, uz vlasništvo, upravo prostorno planiranje odnosno urbanizam. Upravo je urbanizam karika koja spaja Državu i gradsku upravu, kao vlasnike zemljišta i grada, s tržištem nekretnina, kao područjem eksploatacije zajedničkih vrijednosti. Ubirući višak vrijednosti kojeg

◀ Tržište
nekretnina
parazitira
na razvoju

**Proglasom ►
protiv moći**

stvara zajedničko dobro, tržište nekretnina zapravo parazitira na proizvodnji grada umjesto da je stimulira ili razvija. ◀ § U četiri godine postojanja grupe nekoliko smo puta aktivirali prostor Katarine, a sve akcije imale su dva zajednička cilja: promoviranje korištenja napuštene vojne zone i stvaranje uvjeta za pokretanje proizvodnje nezavisno od političke strukture i tržišta nekretnina. ¶ Objava proglasa označila je službeni početak otpora grupe. Nastao je u trenutku kada je državna firma Brijuni rivijske raspisala prednatječaj za investitore u vojnim zonama. U uvjetima natječaja investitorima se nudila koncesija nad zemljištem za narednih 66 godina, kao i mogućnost građenja turističkih kompleksa, rezidencijalnih vila i golf igrališta koji nisu na tim mjestima predviđeni niti jednim urbanističkim planom. Nakon što je RH izvela ovaj jednosmjerni potez, regionalne vlasti pozvale su Pulsku grupu na sastanak na kojem su pokušali potkupiti sam rad grupe. Grupa je na sastanak donijela sljedeći proglas: ¶ “Prvi put u povijesti Pule nazire se otvaranje obale njenog zaljeva! Taj povijesni trenutak grad dočekuje u dubokoj gospodarskoj i društvenoj krizi. Kao i svakom gradu koji se nalazi u takvoj situaciji, Puli je potreban veliki preokret - prostor novog identiteta, nove solidarnosti, novih ekonomskih, sportskih i društvenih zona i novih stanova. Prostor koji grad ima – i to na svojoj obali. ¶ Međutim, čelni ljudi koji vladaju gradom odlučuju se za drugačiju potrebu – ekskluzivne resort zone. Natječaj za koncesionara nad polovinom Pulskog zaljeva odlučit će našu budućnost dok se prijedlog generalnog urbanističkog plana prilagođava potrebnoj ekskluzivnosti novog turizma. ¶ U gradu gdje je život sve skuplji, a posla sve manje nestaju i posljednje pravne metode sudjelovanja u stvaranju budućnosti zajedničke obale. ¶ Ostaju još samo one legitimne.” ◀ § U proljeće 2007. godine grupa je organizirala demonstrativnu šetnju od, trenutno nepristupačne vojne zone, Vallelunga do Katarine na kojoj je prisustvovalo 500-tinjak građana. Akcijom se neposredno zahtijevalo hitno otvaranje obale Pulskog zaljeva i stvaranje rive kao uređene javne površine. Istovremeno je odaslana poruka da javnost neće nikada više dopustiti zatvaranje te obale, bez obzira o kojem novom sadržaju bude riječ. Naziv akcije, “park malih otkrića” nosi ime po projektu, nastalom na arhitektonskoj radionici “Katarina 06”, koji su izradili arhitekti Anna Kravcova i Anže Zadel pod mentorstvom prof. Janeza Koželja s arhitektonskog fakulteta u Ljubljani. ¶ Istovremeno je demonstracija bila edukativna te je, preko objavljene karte, upoznavala građane s potencijalima Katarine, kao i sa već postojećim korisnicima koji se tamo nalaze. Želja je bila da se, promoviranjem korištenja i zauzimanja prostora, pruži otpor službe-

**Korištenjem ►
protiv planova**

nim prostornim planovima. Jedan od programa koji najviše utječe na količinu korisnika Katarine su gazbeno-kulturni festivali, poput trance festivala “Underwater Overground”, reggae festivala “Seasplash”, bikers festival “Twin Horn”, festivala “Media Mediterranea” ili festivala performansa FoPa. Jedna od inovacija koju su ti festivali uveli je i samoorganizirana brodska linija između centra grada i Katarine koja plovi za vrijeme događanja. Ovo je jedan od jasnih primjera gdje razvoj korištenja može utjecati i na nastanak nove infrastrukture.

§ ▶ Neposrednim iskustvim prikupljenim radom na lokaciji postepeno su se razvijali mehanizmi za samostalnu proizvodnju grada, odnosno urbanizma kao metode zamišljanja dalekosežnih ciljeva kojima bi nastavak djelovanja mogao stremiti. Primjer razvoja takvog urbanizma je karta “Plan Mediterraneo” izrađena 2008. godine, a prikazuje šire područje Pule s naglaskom na sedam napuštenih lokacija koje se neformalno koriste za različite oblike proizvodnje, a službeni planovi u njima predviđaju isključivo turizam. Ključno pitanje koje se u “Planu Mediterraneo” postavlja je “Kako bi Mediteran izgledao kada bi se sadašnja neformalna proizvodnja na njegovoj obali razvila u mrežu samoorganiziranih zadruga sposobnih da proizvode grad?” ¶ Međutim, osim što su sve te lokacije skvotirane i neformalno zauzete različitim proizvodnjama njih spaja i

◀ Tržište
nekretnina
parazitira
na razvoju

jedan zajednički sadržaj, a to je multimedijalni festival Media Mediterranea koji se svako ljeto održava na različitom mjestu te je koristio i svih sedam lokacija. Gotovo od svojeg početka Festival se služio Rojcem kao bazom za dnevne, edukativne i izložbene aktivnosti, a posljednje bi se noći događaj preusmjerio u, više ili manje, udaljene i napuštene zone u okolici grada. Taktika uprizorenja tih događaja oslanjala se na elemente koji su bili dostupni: agregat kao izvor energije, građevinska skela kao materijal za DJ pult i binu te ozvučenje i projektori spojeni na prijenosne kompjutere. Svi se ti elementi mogu objediniti pod terminom “prijenosna infrastruktura” i upravo je ona pouka koju urbanizam može naučiti od kulture. Ako vrijedi teza tko kontrolira infrastrukturu kontroli-
ra i teritorij, onda se put prema oslobađanju od nametnute kontrole krije u pronalasku vlastite infrastrukture! ¶ Dakle, osnovni elementi na kojima se zasniva vizija urbanizma “Plana Mediterraneo” su razvoj vlastite infrastrukture, uspostavljanje mreže zadruga i potenciranje sadašnje proizvodnje na lokacijama. To je vizija post-kapitalističkog urbanizma koji može nastati u skoroj budućnosti, budući da dugotrajne i uzastopne krize unutar kapitalizma bacaju sve veću sumnju na njegovu nezamjenjivost. A upravo to pronalaženje tipologije za nove društvene oblike organiziranja može postati najveći izazov arhitekture i urbanizma XXI stoljeća.

Skraćena verzija članka Pulske grupe izvorno objavljenog u zborniku: Grad postkapitalizma, Centar za anarhističke studije, Zagreb, 2010

Osvrt na temu

Boris Bogunović

Zašto volimo izlaziti na određena mjesta? Što nas privlači tamo? Mnogi odgovori su mogući: zabava, igra, slušanje glazbe, ples, opuštanje, flert, ljubav, druženje, razmjena informacija, učenje pa čak i sklapanje poslova i sve ostale aktivnosti kojih bi se mogli prisjetiti. Zapravo svaki stanovnik grada na ovaj ili onaj način sudjeluje u stvaranju i održavanju mjesta druženja, odnosno svi smo mi bez obzira na generacijsku pripadnost izlazili (i izlazimo) u potrazi za takvim mjestima zabave, druženja i širenja poznanstava s željom ili očekivanjem emocionalnog, duhovnog ili intelektualnog ispunjenja koje će nam ostati u lijepom pamćenju. Ili drugim riječima, svi volimo izlaziti samo se način, vrijeme i mjesta razlikuju i mijenjaju kako godine prolaze. ¶ Jedan dio povijesne memorije Pule nužno je vezan uz povijest različitih mjesta okupljanja, druženja i zabave kao što su javni otvoreni prostori poput nekadašnjeg Korza ili Lungomara, ali također zatvoreni javni ili privatni prostori poput brojnih kafića, oštarija, gostiona, restorana, terasa, diskoteka, slastičarni i svih ostalih sličnih ili manje sličnih mjesta koja su se pojavljivala i bila u *diru* duže ili kraće, a neka od njih naposljetku nestala bilo kao fizička mjesta, bilo gubljenjem popularnosti. No ipak sva su ta mjesta opstala u povijesti i osobnoj memoriji različitih pulskih generacija, ostavljajući za sobom lijepe (vrijeme briše sve ono ružno) uspomene i sjećanja na ljude i situacije u kojima smo se zabavljali, družili i raspravljali. Sociolog Ray Oldenburg piše o *trećim mjestima* kao neformalnim javnim prostorima gdje se ljudi okupljaju i komuniciraju (i naziva ih “dobra stara mjesta”). Za razliku od doma (*prvo mjesto*) i posla (*drugo mjesto*), *treće mjesto* dopušta ljudima da jednostavno uživaju u društvu i razgovoru, a iako može obuhvatiti ozbiljne teme, stav je lepršav, a konverzacija slobodna. *Treća mjesta* su otvorena cijelog

dana, a dolazak ne zahtijeva posebna pravila odijevanja ili prethodni dogovor. To su mjesta redovnih, neformalnih i sretnih druženja uz neobavezni razgovor koji pomaže izgradnji odnosa i osjećaja povjerenja, zajedništva i pripadnosti, što su obilježja koja često nedostaju u današnjim urbanim društvima karakteriziranim individualnošću i konzumerizmom. Privlačnost im daju njihovi vlasnici, a ne uređenje ili neke organizirane aktivnosti, a stalni gosti imaju ulogu socijalne regulacije jer upućuju novopridošlice kako se ponašati, a s drugim stalnim gostima ostvaruju bliska prijateljstva. ¶ Što se tiče pulskih *trećih mjesta*, njih bi mogli predstavljati brojni kvartovski kafići s više-manje redovnom klijentelom (obično horizontalno povezane generacijskom ili kulturnom pripadnošću) gdje su uspostavljeni bliski odnosi stalnih gostiju i vlasnika kafića. Ta-

33

kva mjesta su zapravo socijalni ekvivalent stare udobne odjeće u kojoj se osjećamo opušteno i ugodno, a također poznato, prepoznato i pripadajuće što sve predstavlja snažan motivator odlaska na takva mjesta i generira osjećaj zadovoljstva. Takva mjesta pomažu nam da se opustimo, omogućavaju da se okupimo kao grupa ili pojedinačno u prostoru javnosti, ali ipak na neutralnom (neosobnom) terenu. Međutim proces jačanja konzumerizma dovodi do depersonalizacije mjesta pa je tako jednostavno zamisliti situaciju gdje vas ulazeći u kvartovski kafić vlasnik srdačno pozdravlja po imenu i "gdje ti svatko zna ime", a za razliku od toga ako odemo u npr. *McDonald's* to teško možemo očekivati. ¶ U procesu društvenih kontakata te iniciranja i održavanja bliskih ili letimičnih socijalnih veza, što je osobito izraženo u *điru* odnosno na mjestima izla-

ženja stvaramo *socijalni kapital*, a (iako ne postoji jedna opće prihvaćena definicija) to je izraz kojim se mogu obuhvatiti tri dimenzije, naime osjećaj povjerenja i sigurnosti, socijalna povezanost i reciprocitet (umreženost) te socijalna participacija (suradnja i koordinacija), što su sve atributi koji se mogu povezati s mjestima izlazaka i neformalnih druženja. Navodeći samo par najpoznatijih autora može se vidjeti da ga Pierre Bourdieu definira kao skup stvarnih ili potencijalnih resursa koji su povezani s posjedovanjem postojane mreže više ili manje institucionaliziranih odnosa uzajamnih poznanstava i prepoznatljivosti, dok Robert Putnam socijalni kapital pak definira kao veze između pojedinaca, odnosno društvene mreže te norme uzajamnosti i poverenja koje iz njih nastaju. ¶ S druge strane, iz diskursa društvene angažiranosti i okupljanja sa svrhom identificiranja društvenih problema prema Jürgenu Habermasu, ideja javne sfere sadrži skup “privatnih osoba” okupljenih kako bi diskutirali o stvarima od “javnog interesa” ili “zajedničkog interesa” na mjestima otvorenog pristupa poput kafića gdje se mogu prolistati novine i prodiskutirati važnije dnevne teme. Jedan od razloga opadanja javne sfere Habermas nalazi u razvoju komercijalnih javnih medija koji su preokrenuli kritičku javnost u pasivnu potrošačku javnost. S druge strane razvoj potrošačkog društva donio je također prodor velikih trgovačkih centara, ali u Puli oni nisu utjecali na način okupljanja u tolikoj mjeri kako se to desilo u većim centrima. Ipak definitivna provjera ove tvrdnje desit će se u trenutku kada se u Puli sagradi i otvori jedan veliki trgovački centar koji će osim trgovina imati raznolike sadržaje poput multipleks kina, restorana, kafića, igraonica kao atraktore koji vode ka ovim “svjetionicima” potrošačkog raja. ¶ Povijesna odrednica pluralne kulturalne sredine kao što je grad Pula koji je bio izložen povremenim jačim migracijskim kretanjima i posljedičnim promjenama demografske strukture stanovništva uz izmjene socio-kulturnih vrijednosti i tradicija svakako mora imati odraz u načinu i odabiru mjesta za izlaske i druženje. Rezultirajuća raznolikost pojedinačnih interesa i stilova nije ipak u većoj mjeri dovodila do praktične profilacije određenih mjesta izlazaka odnosno segregacije posjetitelja sve do u recentno vrijeme koje bismo mogli paradigmatički označiti nestankom Korza kao mjesta središta urbanog identiteta svih stanovnika grada. Koncept zajedničkog dobra kojeg je tako doslovno utjelovljivao nekadašnji pulski Korzo, vrijednost je čiji nedostatak osjećaju svi koji su imali priliku dijeliti to iskustvo. Nestankom Korza nestao je i prostor javne sfere kao metafore kojom se opisuje kruženje informacija i ideja unutar veće društvene zajednice kao što je grad, kao prostora društvenog života

u kome možemo izaći izvan uobičajenog osobnog prostora (dom ili posao) i dijeliti s drugim članovima naše zajednice stavove o javnim temama, bez obzira tiče li se to politike, ekonomije, književnosti, filma, glazbe ili novog susjeda ili poznanika. ¶ U procesu osmišljavanja i prepoznavanja novih mjesta i oblika javnog prostora pojavljuje se ideja namjernog dizajniranja takvih mjesta pa se među ostalim u predlaže da bi u cilju privlačenja ljudi na javna mjesta trebalo povezati barem deset različitih atrakcija odnosno osmisлити deset razloga da ljudi budu tamo. Jer imati park kao javno mjesto jest dobro, ali je park s fontanom, dječjim igralištem i prodavačem kokica bolji, knjižnica preko puta još bolja pogotovo ako ima prostor za djecu i za izložbe, a ako još postoji obližnji kafić, stanica lokalnog prijevoza, biciklistička staza i slastičarnica, onda imamo sve što većina ljudi smatra privlačnim mjestom. A kad bismo u gradu poput Pule imali nekoliko takvih mjesta, tada bismo imali kritičnu masu punktova gdje lokalni stanovnici kao i turisti bivaju uključeni u gradski život, a svi dobivaju obnovljeni i poboljšani život visoke urbane kulture i osvještenosti. ¶ Jedna od posljedica suvremene ubrzane tehnološke transformacije jest izmijenjena socijalna uloga mjesta za druženje. Naime, današnje sveprisutno korištenje “pametnih” mobitela ili drugih *gadgets* dovodi do toga da su neka mjesta puna ljudi sa slušalicama, koji govore ili pišu preko mobitela ili laptopa i izgledaju više u doticaju sa svojim fizički udaljenim prijateljima nego sa stvarnim osobama koje se nalaze kraj njih. James Katz ta mjesta opisuje kao “fizički ispunjena, ali psihološki ispražnjena”. Osim toga, iako su se suvremena *treća mjesta* dijelom preselila u virtualnu sferu interneta (Facebook, Twitter...) te obogatila načine komuniciranja multimedijalnim pristupom (dijeljenje videa, fotografija i zvučnih zapisa) još uvijek najveći broj ljudi voli dobiti najnovije informacije iz prve ruke na način da negdje zajedno odu na piće jer prostorna neutralnost kafića je karakteristika koja je izuzetno bitna u procjeni njihove socijalne vrijednosti. Iz tog razloga uobičajeni poziv: “Idemo na kavu!” još uvijek odjekuje i danas, unatoč izmijenjenim ekonomskim i socijalnim uvjetima života. Ljudski kontakt u obliku fizičkog druženja na javnim mjestima i dalje daje magiju prostora gdje se ideje, novosti, politika, vicevi i tračevi i sve druge zamislive teme mogu razmjenjivati i na taj će način privlačnost takvih mjesta još dugo opstajati. Time *Pulski đir* gdje se isprepliću i mijenjaju mjesta i lica kao i doba dana ili noći već prema tome kako godine prolaze predstavlja kontinuitet u promjeni. ¶ U kontekstu popularnih mjesta za druženje i okupljanje u Puli od 50-ih godina 20. stoljeća do danas, putem prepoznavanja onog što se naziva javnom sferom, trećim mje-

stom ili socijalnim kapitalom, a predstavlja mjesta-poveznice različitih struktura ljudi, može se doći do podataka o svojevrsnoj društvenoj topografiji odnosno sociološkoj urbanoj mapi. Pritom se osim uvijek prisutnih sentimenata kada je riječ o "dobrim starim vremenima" pojavljuju i mnoga druga pitanja u pogledu sadašnje situacije, te forme i kvalitete ponuđenih sadržaja kao i budućeg razvoja. Koliko su u tome prisutne kreativnost i inovativnost kao riječi koje se prezentiraju kao ključni pojmovi ekonomije novog društva? Je li moguće osmisliti, oblikovati i realizirati svojevrsni urbani kulturni itinerer kao nadopunu ili alternativu uobičajenom obilasku kulturno-povijesnih spomenika? Budućnost i smjer razvoja Pulskog đira je kao i uvijek teško predvidjeti, ali sigurno je da ga dijelom oblikujemo svojim današnjim odlukama u vezi odgovora na obično pitanje poput: "Kamo ću danas?"

Politika đira

Boris Koroman

Najteže je istraživati obične, svakodnevne stvari. Ako su kulturalni studiji, suvremena etnologija, antropologija i nova historiografija uspjeli poslati jednu jasnu epistemološku poruku, ona glasi ovako: ako želite pisati o svakodnevici, morate se naći oči u oči s teorijom, ups, Teorijom. I njezinom *zastrašujućom beskonačnošću*, da parafraziram Jonathana Cullera. Upravo zato je osoban, intiman, autobiografski diskurz praćen idejom muzealizacije dobro utočište za demokratski, višeglasno predstavljanje svakodnevice naizgled bez izravnog uplitanja te zastrašujuće Teorije. Tako se i u pisanju popratnih tekstova o svakodnevici može krenuti od autoetnografizma ili se pak zakačiti na Teoriju, a slobodan stil eseja koji su nam ponudili autori ove izložbe, iako, dakle, slobodan, ipak postavlja problem pred bilo kojeg istraživača kulture; poriv za apstrahiranjem iskustava teško je zauzdati, čak i kada se radi o osobnoj povijesti. ¶ Izlasci predstavljaju i društveni, ali i intiman čin, često u posebnim stanjima kada na tijelo djeluju noć i umor, ali i kemijska *maneštra* raznih stimulansa koja još pritom u pubertetsko doba uključuje nekontrolirane napade hormona. Zato je teško izvještavati o njima objektivno, a gotovo je nemoguće govoriti bez emocija. Također, modus prošlosti, s pripadajućom nostalgijom koja svaki put zašamara sjećanje dok se ne izvitoperi i proglasi sve ono što je bilo prije čarobnim i neponovljivim, tom sjećanju upisuje uvijek dozu (auto)fiktionalnosti. ¶ Kako bih odolio zamkama sjećanja kojem ni sam previše ne vjerujem, pisao bih radije nešto o značenju govora o javnim prostorima semantiziranim osobnim iskustvima, i to iz pozicije kulturalnih studija. Drugi razlog zbog kojeg se ne bih odlučio na autobiografizam proizlazi upravo iz autobiografske činjenice da, iako sam pohodio jako velik broj javnih prostora za izlaske, nikada to nisam činio sustavno, dakle, nisam imao stalno mjesto za izlazak. Nisam u devedesetima bio stalni posjetitelj Hotela Pula, mjesta koje je najsnažnije obilježilo moju generaciju. Bio sam tamo u nekoliko navrata, i to na koncertima na kojima su na-

stupali moji prijatelji. Budući da nemam potrebu *frizirati* osobnu povijest i naknadno u nju upisivati subkulturne čežnje, mogu pokušati relativno pošteno reći da sebe želim u prošlosti vidjeti kao kreativca i izvođača, i mislim da to za pravo odgovara istini. Zaista, kada zbrojim, i Uljanik i Sax i Bourgignon, Piramidu, pa onda sva mjesta s pravim (INK, DHB) i privremenim (Forum, Giardini, bivši HAK) pozornicama, uglavnom sam gledao iz *backstagea* i s pozornice, kao pripadnik jedne duge neinstitucionalne povijesne linije neprofесиjskog, alternativnog, kabaretskog pa i *underground* teatra, kakve u gradu Puli postoje od njenog ulaska u modernitet, a aktualne su i danas, baš među pulskim studentima. Intimno mi je najznačajniji prostor jedan javni prostor koji više ne postoji, bivši ured Herculanee koji se nalazio baš negdje tamo gdje je danas onaj plavi niz prozora na novoj zgradi Odjela za ekonomiju i turizam. Tamo je bilo mjesto gdje sam se svakodnevno nalazio s prijateljima iz Kreativno-istraživačkog tima GRM i gdje smo od '92 do '94 smišljali brojne predstave i druge nepodopštine. ¶ Eto, teško je ipak izbjeći neku vrstu autolegitimacije. ¶ Govor o kulturnoj praksi zabave, *izlazaka*, s pripadajućom urbanom geografijom, ne može biti lišen afektivnog i emocionalnog uloga. Analitički kompleksan pojam zabave sadrži već u sebi taj emocionalan ulog, a praksa izlazaka također počiva na njemu jer se odvija u složenoj mreži autoidentifikacije (sub)kulturnih identiteta. Izlasci, kao društveni i javni čin funkcioniraju upravo kao potvrda odabira vlastitoga koda, njegova reprodukcija, ali i ponovna proizvodnja te stalna reinterpretacija. Drugim riječima, izlazimo negdje i nekako jer nam se tamo nešto *svidi*, jer se u tome na neki način prepoznajemo, a upravo izlaženjem i sudjelovanjem mi za pravo ne samo potvrđujemo set ideja u kojima se prepoznajemo, već i sudjelujemo u stvaranju onoga što znamo nazvati *scenom* (ili Bourdieovskim *poljem*), a što bez publike ne bi imalo smisla. Svaka reakcija, posebno iskoraci, inovacije ili promjene ponašanja publike znače ujedno i reinterpretaciju. Odnos je uvijek usmjeren komunikaciji, i barem dvosmjernan. ¶ Kulturni studiji, primjerice John Fiske ili Angela Mc Robbie, prepoznaju kulturnu praksu zabave i izlazaka kao jednu od analitički najintrigantnijih tema. To i ne čudi, jer na prvoj razini može izgledati kao da se radi o jednostavnom odnosu kulturnog proizvoda (mjesta za izlazak) kojem možemo pristupiti kao konzumenti pa se odlučiti na jednostavan izbor – nešto *potrošiti* ili ne; no svaki dalji pogled, svaki uvid pri istraživanjima *načina* toga *trošenja* otkriva velik prostor slobode upravo na *polu potrošnje*, različite mogućnosti upisivanja značenja i reinterpretacije, Stuart Hall bi rekao – artikulacije. Spomenuto izlaženje u HP ranih devedesetih tako

nije značilo samo potvrđivanje nekog identiteta (*darkera*, *noisera* ili općeg alternativca) za kojeg se pulski tinejdžer mogao zakačiti. Na tom se mjestu primjerice skupljala čitava pulska *alternativna scena*, publika koju su zanimala glazbene i subkulturne priče izvan dominantnog kulturnog modela i tzv. *mainstreama*. Sam čin puštanja muzike slijedio je upravo *i-i* model: red *noisea*, red novog vala, red *The Cure*, *B52*... Riječ bi dakle bila o tipu demokratskog okupljanja različitih artikulacija subverzije, i to, treba naglasiti, u kontekstu, u vremenu devedesetih kada je dominantna paradigma izrazito nacionalna, a društvo karakterizira autoritaran režim, kakvim ga upravo opisuju suvremeni hrvatski povjesničari poput Slavka Goldsteina. ¶ A HP je ovdje samo jedan izdvojeni primjer, gotovo metonimija jer se ovakvo demokratsko subverzivno okupljanje događalo u gradu i regiji u kojoj u devedesetima postoji određena opozicijska infrastruktura, od živućih i aktivnih aktera sa scene, javnih prostora za izvedbe, činjenice izuzeća od izravnih ratnih djelovanja, preko političke scene i medija, pa i javnih, koji implicitno podržavaju paradigmu koja je opozicijska prema onoj nacionalnoj. Svi ti elementi, kao i tada povijesni stereotip o *punkerskoj* Puli artikulirali su identitet grada upravo kao *alternativan*. ¶ Kulturni studiji upravo na polju recepcije, u prostoru slobode publike prepoznaju potencijal subverzije. Pritom, gotovo da nema veze radi li se o privatnom ili "društvenom" javnom prostoru, epistemološka paradigma je slična. Primjerice *punk* koncerti u osamdesetima u prostorima Saveza socijalističke omladine bili su i vješta subverzivna podvala, a zapravo i jedna od mogućih (ma koliko nevjerojatnih) interpretacija političkog pojma *omladinske kulture*. Taj se potencijal subverzije prema dominantnom ponuđenom modelu može iščitati (upravo vjerujem da bi to tako iščitao diskutabilni John Fiske) u jednom recentnom pulskom primjeru u kojem uređeno dnevno šetalište uz more noću postaje mjesto za automobilizirane zabave s različitom glazbenom pozadinom. Lungomare se preobražava u prizorište iz filma *American graffiti*. Ma koliko glazbeni i tehnološki sadržaj tih okupljanja mojoj modernističkoj elitističkoj, nešto starijoj generaciji bio odbojan, radi se o tome da je jedan javni prostor nekontrolirano masovno subverzivno dekodiran i interpretiran. ¶ Kulturni studiji i njihova metodološka praksa zapravo imaju jedan drugi problem, a to je prepoznavanje potencijala subverzije upravo na polu potrošnje i recepcije, pritom zanemarujući pitanje kulturne proizvodnje, a ono iznimno ovisi o društveno-ekonomskoj dominantnoj paradigmi. No, za ovu je priču to možda sporedna tema, iako, smatram, treba je uvijek naglasiti. ¶ Ako je, dakle, izlazak, praksa koja nosi snažan emocionalni ulog, ako je, nadalje,

riječ o djelovanju koje u sebi uvijek nosi potencijal subverzivnog iščitavanja i nemogućnosti autoritarne kontrole, ako, konačno okupljanja i kulturna infrastruktura utječu na proizvodnju identiteta nekog prostora, mjesta, kvarta, grada, regije, države, tada je zaključak koji se nameće i sam od sebe, ali i iz spomenute Teorije, da je kulturološka tema izlazaka, ali i sam govor o prostorima za izlazak, dakle, i onaj o javnim prostorima - političan. ¶ Upravo je posljednjih godina pitanje javnih prostora postalo poprištem pravih kulturalnih borbi i problemom oko kojeg se artikuliraju različite razine ideologizacije. Humanističke znanosti nas o ovom ideološkom bojnopolju mogu poučiti bitnoj stvari, onoj s početka - istraživati i govoriti o svakodnevici, a javni prostori poprišta su te svakodnevici, može se događati jedino u polilološkom okruženju, u razumijevanju i uvažavanju višeglasja. Svaka monopolizacija diskurza, bila ona s pozicija politike, ekonomije, ili neke druge privilegirane pozicije elita, ideologizirana je, vodi u totalitarno razmišljanje i, konačno, promašuje priču. ¶ Ne čudi što je kulturalna borba oko javnih prostora, koja je prerasla u političku, toliko žestoka. Dovoljno je sjetiti se za ilustraciju raznih građanskih inicijativa po Hrvatskoj, od Prava na grad, Srđ je naš do Volim Pulu. Odgovor na pitanje urednika prošlogodišnjeg zbornika o interdisciplinarnim promišljanjima prostora i kulture, *Mjesto, nemjesto*, Jasne Čapo i Valentine Gulin Zrnić, iz uvoda tog zbornika, stvara li suvremenost značenjski ispunjena mjesta bio bi: prostori grada u suvremenosti doista jesu "kulturno značenjski prostor[i], [koji] sadržava[ju] iskustvenu, emocionalnu, vrijednosnu, interakcijsku i relacijsku, kognitivnu i senzornu, povijesnu i memorijsku dimenziju", jer je reakcija na ideološku monopolizaciju diskurza o njima burna, afektivna i mobilizirajuća. ¶ Čak i na izgled bezazlena i od dominantne paradigme prihvaćena i legitimirana forma muzealizacije povijesti javnih prostora, ili muzealizacije sjećanja sadrži u sebi političnost. I sjećanje je politična kategorija, a kao primjer dovoljno je sjetiti se devedesetih i pojava kolektivnog samozaborava, preispisivanja povijesti i onoga što Dubravka Ugrešić u *Kulturi laži* naziva *konfiskacijom pamćenja*. I činovi ispisivanja kolektivne memorije, posebno onda kada uvažavaju polilogičnost i kada se odnose na svakodnevicu, uvijek imaju za posljedicu osnaživanje subjekata. Kada je riječ o kolektivnoj memoriji grada, treba li uopće podsjećati da ispisivanje kolektivne memorije građane potiče na novo samovrednovanje i čini ih, da tako kažem, *više građanima*. ¶ Kako bi se od polilogičnosti mogla stvoriti djelotvorna kulturna politika, tema je upravo za one koji preuzimaju taj oblik odgovornosti, i ona je ipak izvan okvira humanističkih znanosti. No, ako

bi polilogičnost bila posljedica humanističkog epistemološkog okvira, politički pandan mogao bi joj biti - inzistiranje na demokratičnosti. ¶ Problem nastaje i kada je kultura sjećanja jedina, ili još-jedina-preostala forma govora o javnim prostorima. Za njegov pokušaj razrješenja treba se malo naizgled vrtiti u krug. Bogata društva, kao i ona čije su kulture, iz raznih imperijalističkih ili kolonijalističkih okolnosti dovoljno *sigurne u sebe*, mogu si *priuštiti* i nešto drugo osim sjećanja - kreativan, stvaralački odnos prema tradiciji. Međutim, društva poput našega, s u konstantnim povijesnim previranjima i serijskim tranzicijama, s krhkom predodžbom o vlastitim kulturnim vrijednostima, posebno o kulturi svakodnevice, nužno moraju te kulturne prakse najprije zabilježiti, a potom i interpretirati. I u tome je, uz ostalo, značaj i smisao ovakvih izložbi; zna- njem "osvojiti" pol proizvodnje. ¶ I za kraj, čak i ako se u raznim okolnostima "kriza" i "šokova" grad i bude mijenjao u okvirima suzdržane ili ograničene demokratičnosti, subverzivna priroda kulture izlazaka sigurno neće izostati. Neki će se drugi klinci prošetavati Giardinima oboružani nekim svojim vlasitim kodovima, neki novi će naslijediti noćno "brijanje kod Arheološkog", možda se u antiutopijskom scenariju noću budu održavali ilegalni koncerti po privatiziranim plažama ili golf terenima. Ljepota je u tome da niti jedan režim ne može uspjeti onemogućiti subverzivni potencijal zajedničkoga okupljanja. Svakodnevica ipak uvijek uzvraća udarac, samo što i za nju treba imati dovoljno snage.

Sažetak

Ova edicija obuhvaća tekstove u okviru glavne teme popularnih mjesta za druženje i okupljanje u Puli od 50-ih godina 20. stoljeća do danas i to u obliku zbirnog teksta nastalog na temelju provedenih intervjua, pregleda novinskih članaka te više autorskih tekstova koji su se slobodno asocirali na osnovnu temu. Sve zajedno predstavlja tek početne korake prema zahtjevnijem, detaljnijem i dugotrajnijem istraživanju nego što je to moguće u materijalno-vremenskom okviru studentskog projekta, bez obzira na veliku motivaciju. U tom smislu potrebno je shvatiti i prihvatiti eventualni izostanak navođenja pojedinih mjesta te mnogih aspekata i detalja, mjesta i osoba koje sadrži neispričana povijest “Pulskog đira”, a koje na ovom mjestu nije bilo moguće obuhvatiti i predstaviti. Iz tog razloga rezultate ne bi trebalo prosuđivati prema kriterijima uobičajenog znanstvenog poduhvata koji bi zahtijevao daleko veće ljudske i materijalne resurse. Napokon, zacijelo najveća vrijednost ovog istraživanja i rezultirajućih radova sastoji se u činjenici sudjelovanja i povezivanja većeg broja studenata, profesora, kazivača, autora tekstova i svih drugih ljudi punih dobre volje, motivacije i entuzijazma sa spremnošću da se uključe i doprinesu realizaciji ovog projekta. ¶ **Uvodni tekst** mentorice projekta, mr.sc. Tanje Kocković Zaborski uvodi nas u problematiku i povijest nastanka projekta. ¶ **“Pulski đir kroz vrijeme”** – je tekst nastao na temelju podataka dobivenih iz intervjua koje je više studenata vodilo s kazivačima, a rezultate istraživanja objedinili su u jedinstveni tekst: Nataša Piljan, Sandra Svitich i Boris Bogunović. ¶ Tekst je strukturiran tako da prikazuje glavne značajke pojedinih razdoblja javnog života u Puli po dekadama počevši s 50-im godinama pa do 2000-ih. Na taj način, osim taksativnog navođenja popularnih mjesta za izlasku, zabavu i kulturne sadržaje, došle su do izražaja osobne vrijednosti, običaji, navike te glazbeni i modni trendovi koji su dominirali tijekom zadnjih šezdesetak godina u Puli i time u većoj ili manjoj mjeri utjecali na identitet grada kakvog poznajemo. U tom kontekstu iz svjedočenja kazivača se može zaključiti da postoje određena generacijski konvergentna mjesta i specifični trendovi u pojedinim vremenskim razdobljima te da su glavni i uobičajeni motivi izlaska druženje, zabava, ples, glazba te susreti

djevojaka i mladića. ¶ Ipak, ukoliko želimo istaknuti pojedine značajke određenih razdoblja moglo bi se reći da 50-e odlikuje stroži konzervativni moral u pogledu vremena izlaženja i načina ponašanja, a izlasci mladih svode se na šetnje Korzom, odlaske u kina te na plesnjake (Circolo), ali popularne su i predstave u kazalištu. U 60-ima se stvari mijenjaju, naime otvaraju se klubovi kao što je Uljanik, a prema kraju razdoblja kulturna scena počinje bujati u književnom, filmskom, likovnom i glazbenom stvaralaštvu i događanjima. Tijekom 70-ih javna scena se u potpunosti otvara, a popularna mjesta okupljanja osim kontinuiteta Korza i Uljanika postaju još neki disko klubovi (kao Disko 33 ili hotel Brioni). U 80-ima, pored navedenog, počinju se profilirati i programi u prvim privatnim kafićima poput Mimoz i Arta, a krajem decenija to doživljava potpuni procvat i pojavljuje se veći broj kafića kao popularnih mjesta okupljanja, a pojavljuje se i začetak nezavisne scene u obliku umjetničkih i glazbenih događanja u Bourgignonu. Također potrebno je spomenuti nestanak kulturnih mjesta kao što su Marelica (koja se opetovano pojavljuje i nestaje sa scene) i Disko 33, ali i pojava novih, kao Piramida i disko klub u hotelu Pula. Početak 90-ih odlikuje ratna atmosfera nakon osamostaljenja Hrvatske i svojevrsna pritajenost, što će kulminirati nestankom Korza kao tradicionalnog okupljališta (ali ipak opstankom Giardina) i nastankom mnogih individualiziranih mjesta od kojih treba spomenuti ponovno aktiviranje tvrđave Bourgignon, ali ovaj put kao mjesta *techno* i *rave* partija, dok je klub Uljanik, kao i uvijek, aktivan i posjećen. Za tekuće razdoblje od 2000-ih do danas možda je najbolja odrednica heterogenost ponude i potražnje uz konstantu disko kluba Uljanik koji, i pored skorašnje obljetnice u obliku 50 godina djelovanja, još uvijek odiše životom i atraktivnošću. Međutim, ovo razdoblje specifično određuje pojava revitaliziranog prostora Centra gradskih udruga Roj kao središta današnje vaninstitucionalne scene te okupljanja mladih na otvorenim prostorima kao što je Lungomare. ¶ **“Pulski đir kroz *Peticu*”** – tekst je nastao na temelju istraživačkog rada studenata Ive Peteh, Simone Prpić i Adriana Vranića, koji su, istražujući tekstove objavljene u pulskom omladinskom listu *Pet* u periodu 1979. – 1989, dali sintezu i pregled članaka koji se tiču mjesta izlaženja i koncertne scene. ¶ **“Osobni pogled”** – autorski tekstovi dolaze od osoba različitih provenijencija: od sveučilišnih profesora, književnika, novinara, studenata pa do samih sudionika institucionalne kao i nezavisne kulturne scene. Pristup koji su mogli slobodno odabrati odražava njihovu specifičnu poetiku, mentalitet, estetiku i stilski odabir. Pa tako omiljeni profesor svih studenata naklonjenih povijesti

Miroslav Bertosa opisuje na duhovit i ležeran način svoje mladenaštvo 50-ih godina u Puli, iza čega slijedi osobno kazivanje u obliku pisma anonimne autorice o razdoblju 60-ih. Iz teksta Rifata Mahmutovića može se naslutiti posebna atmosfera pulske kulturne scene krajem 60-ih i početkom 70-ih godina. Boris Domagoj Biletić pruža intimno sjećanje na jednog od posebnih Puljanina - Puležana - Verudeža, Miroslava Mandića - Mandu. Valter Smoković opisuje umjetničku akciju održanu na Korzu 1979. dok Robert Pauletta referirajući se na istu akciju šire opisuje supkulturnu scenu kasnih 70-ih i ranih 80-ih. Anita Pamić kazuje priču o postanku i aktivnostima u Mimozi tijekom 30 godina djelovanja. Mirko Mocko svjedoči o pokretanju i djelovanju jednog od klubskih koncertnih mjesta Rock Caffeu. Osobni diskurs o počecima Bourgignona daje Branko Bratković. U tekstovima Edgara Buršića i Igora Šaponje obrađuje se nastanak i razvoj pulske nezavisne kulturne scene dok Marino Jurcan daje pregled skupa u organizaciji Kulturnog punkta koji je održan 2011. s namjerom mapiranja pulske nezavisne kulturne scene. Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen intimno opisuju u obliku dijalektalne proze kako izgleda izlazak u grad kada se odrasta u prigradskom naselju. S druge strane Amir Alagić opisuje u najboljoj pripovjednoj maniri kako doživljava grad netko tko nije rođen u njemu. Zoran Angeleski pruža uvid u intimnu "knjigu sjećanja" kroz priču o pulskim kinima. Emil Jurcan daje kritički pregled događanja u bivšoj vojnoj zoni Katarina - Monumenti s aspekta urbanizma i revitalizacije prostora te problemima u tom procesu, a Boris Bogunović piše o kulturnim i sociološkim elementima povezanim s mjestima susreta kao prostorima zajedničkog dobra. Naposljetku Boris Koroman iz pozicije kulturalnih studija u vidu eseja izvodi elemente političnosti u temi izlazaka.

Summary

This publication comprises of texts revolving the subject of popular gathering and socialization places in Pula dating from the 1950's up until the present day in a form of a summary text based on conducted interviews, analyzed newspaper articles, interviews and several texts written by selected individuals which freely associated with the subject. Everything here is just a stepping stone towards a more demanding, detailed and long-termed research, which exceeds the material and time boundness of a student project despite a great deal of motivation. Therefore it is necessary to understand and accept a possible absence in listing certain locations as well as many aspects and details places and persons that the untold history of the "Pula's hangouts" contains which couldn't be covered and presented here. Because of that, the results should not be judged by the criteria of a standard scientific undertaking which would enquire far greater human and material resources. Ultimately, by far the greatest value of this research and the resulting documents is consisted in the cooperation and communication of a vast number of students, professors, informants, individual authors of the texts presented and all other people who were full good will, motivation, enthusiasm and readiness to become involved in this project and contribute to its realization. ¶ The Introductory was written by the project mentor, mr.sc. Tanja Kocković Zaborski and introduces us to the problems and the story behind the project. ¶ **"Pula's hangouts throughout time"** is a text that has emerged based on information that was gathered through interviews which many students conducted with various individuals, and the results of those texts were summarized into one general text by the students Nataša Piljan, Sandra Svitich and Boris Bogunović. ¶ The structure of the text is designed to present the main characteristics of each covered period in the public life of Pula by decades, starting from the 50's up until the 2000's. In that way, apart from the indications about popular hang-out places, entertainment and cultural contents, what emerged were personal values, customs, habits as well as music and fashion trends which were dominant for the past sixty years in Pula, and in that way more-or-less influenced the identity of the city as we know it. According to the previous statement, a conclusion can be made which is sup-

ported by the testimonies of our informants and which states that there were, and still are, specific places and trends defined by generations throughout the decades and that the most common reasons for hanging-out were socialization, entertainment, dance, music and forming relations between boys and girls. ¶ Nevertheless, if we are to emphasize specific characteristics of each period, one could say that the 50's were defined by a harsh conservative moral regarding the time frame spent hanging out and behavior, where the socialization of young people was narrowed down to strolls along the Korzo, going to the movies and dance evenings (Circolo), but also attending plays at the local theater. In the 60's things change; new clubs such as Uljanik open their doors and towards the end of the decade the cultural scene is blooming in the form of literal, film, artistic and musical creativity and events. During the 70's the public life scene opens up completely and apart from Korzo and Uljanik new disco clubs (such as Disco 33 or the hotel Brioni) were introduced to the population and became popular places to hang out. Apart from that, new programs were emerging in small private cafés like Mimoza or Art in the 80's period and by the end of that decade the cafés grew by numbers and became popular hang-out places in town, along with the beginning of an independent cultural scene in the form of artistic and musical events inside the fort Bourgignon. Also, it is important to mention the disappearance of representative places such as Marelica (which keeps appearing and disappearing from the scene repeatedly) or the Disco 33, but also to mention the rise of new ones such as Piramida and the disco club in the hotel Pula. The beginning of the 90's was marked by a war-shrouded atmosphere after Croatia proclaimed independence which eventually caused a somewhat low-laying behavior and resulted in the relinquishment of the Korzo as a popular hang-out location (with a subsistence of the Giardini) but it also made possible for a large individual locations for hanging out to form out of which the reinstatement of the fort Bourgignon is important, because this time it served for *techno* and *rave* parties, while Uljanik remained as always, popular and attractive. For the present period dating from the 2000's to the present day, the most representative characteristic is the diversity of supply and demand regarding places and locations for hanging out, with the always present club Uljanik which despite its upcoming 50th anniversary of dedicated work still exudes with life and attractiveness. However, this period was specifically marked with the appearance of a new location, namely the Rojc NGO center (Centar gradskih udruga Rojc) that acts today as a center for non-

institutional scenes as well as formations of open-air locations where people gather such as Lungomare. ¶ **“Pula’s hangouts through the articles of *Petica*”** – the text is based on the research conducted by the students Iva Peteh, Simona Prpić and Adriano Vranić, who, by analyzing the articles written in the local youth magazine *Pet* which was published from 1979 until 1989, gave a synthesis and summary that deals with hang-out locations and concert events. ¶ **“A Personal point of view”** – personal texts written by individuals from different provenances: university professors, writers, journalists, students as well as persons belonging to institutional and independent cultural scenes. Taking on an approach which they could freely define reflects their specific poetic skills, mentality, aesthetics and writing style. Miroslav Bertoša, a professor favored the most among history inclined students, described in a witty and easygoing way the years of his adolescence in Pula during 50’s, after which comes the letter from an anonymous female author about the 60’s period. Reading the text of Rifat Mahmutović one can sense the specific atmosphere of the cultural scene in Pula at the end of the 60’s and the beginning of the 70’s. Boris Domagoj Biletić gives us an intimate memory about one of the special people in Pula from the Veruda neighborhood, Miroslav Mandić – Manda. Valter Smoković describes the art performance held at Korzo in 1979 while Robert Pauletta referring to the same action depicts in broad terms subcultural scene in the late 70’s and early 80’s. Anita Pamić tells the story about the uprising and activities of the Mimoza café for the past 30 years. Mirko Mocko witnesses the foundation and activities of one of Pula’s concert locations - Rock Caffè. A personal discourse about the beginnings of the fort Bourgignon gives us Branko Bratković. Edgar Buršić and Igor Šaponja review in their texts the foundation and development of Pula’s independent culture scene while Marino Jurcan writes about the conference held by the organization *Kulturpunkt* in 2011 with the aim of mapping the independent culture scene in Pula. An intimate description in a form of a dialect prose about what it was like to go out in a city when you’re growing up in the suburbs is presented by Natalija Grgorinić and Ognjen Rađen. On the other hand, Amir Alagić describes in the best narrative manner how he experiences the city as a person who didn’t grow up in it. Zoran Angeleski gives insight in his “memory book” and tells a story about cinemas in Pula. Emil Jurcan presents a critical overview of events in the ex-military zone Katarina-Monumenti from the aspect of urbanization and revitalization of that location along with the problems in the process of doing so, while Boris

Bogunović writes about cultural and sociological elements connected with various meeting places and locations as a sort of common good. Finally, Boris Koroman brings out elements of politicality connected with the subject of hanging out in a form of an essay from the position of cultural studies.

Riassunto

Questa pubblicazione abbraccia testi che riguardano il tema principale, i più famosi luoghi di incontro e divertimento a Pola dagli anni cinquanta del xx. secolo fino ad oggi, in varie forme: la sintesi generale ottenuta dei risultati delle interviste, la sintesi della ricerca degli articoli giornalistici e infine i testi originali scritti da autori che hanno voluto dare il proprio contributo al tema generale. ¶ Il progetto però rappresenta soltanto i primi passi per una più ampia, profonda e dettagliata ricerca futura che richiede più tempo, nonostante tutta la motivazione e l'entusiasmo creato nel gruppo. In questo contesto è necessario esaltare la possibilità di esclusione di alcuni luoghi, molti aspetti, dettagli dei posti e persone che rappresentano il "giro", ma che non era possibile presentare. Perciò i risultati non si dovrebbero trattare come abituali risultati scientifici poichè richiedono maggior inclusione di risorse umane e materiali disponibili. Il massimo valore di questa ricerca dunque rappresenta l'impegno, la partecipazione e la collaborazione di studenti, professori, informatori, autori di testi e tutti gli altri partecipanti entusiasti che hanno dato il proprio contributo alla realizzazione di questo progetto. ¶ Il testo di introduzione è scritto dalla mentore, mr.sc. Tanja Kocković Zaborski e presenta la problematica e la storia dall'idea alla realizzazione del progetto ¶ **"In giro per Pola - nel tempo"**

– Il testo generale si basa sulle interviste fatte dagli studenti con gli informatori, ma i risultati sono stati processati e incorporati in un unico testo da: Nataša Piljan, Sandra Svitich i Boris Bogunović. È strutturato nel modo da mostrare le caratteristiche principali dei singoli periodi della vita sociale di Pola, raggruppati in decenni con l'inizio negli anni Cinquanta, fino agli anni del Duemila. In tal modo, tranne l'elenco tassativo dei famosi luoghi di incontro, divertimento e attività culturali sono messi in luce i valori personali, le usanze, le abitudini, le tendenze musicali ed i modi di vestirsi che dominavano nell'ultima sessantina di anni a Pola, e che hanno più o meno influenzato l'identità della città come la conosciamo. ¶ In quel contesto dalle testimonianze degli intervistati si può concludere che esistono alcuni luoghi convergenti generazionali con specifiche tendenze nei determinati periodi e che i motivi principali della formazione delle compagnie erano divertimento, ballo, musica e incontri di ragazze e ragazzi.

¶ Inoltre, se si vogliono esaltare particolari caratteristiche dei singoli periodi, gli anni Cinquanta caratterizza il morale rigoroso e conservativo riguardante il termine delle uscite e dei modi di comportamento, quindi le uscite dei giovani comprendevano prevalentemente passeggiate lungo il Corso, andate al cinema e al ballo (in Circolo) ed eventualmente gli spettacoli al teatro. Negli anni Sessanta le cose iniziano a cambiare, si aprono i primi club (come ad esempio l'Uljanik), mentre verso la fine del periodo, le attività culturali approfondiscono la creatività con la produzione di eventi ed opere letterarie, cinematografiche, artistiche e musicali. Durante gli anni Settanta la scena pubblica si apre completamente, i luoghi più famosi tranne l'abituale Corso diventano le discoteche (disco-club Marelica, Disko 33, hotel Briioni). Negli anni Ottanta, si inizia ad organizzare i programmi nei primi bar privati come Mimosa e Art che verso la fine del decennio raggiunsero il loro massimo splendore. Sorgono anche altri bar che diventano poi importanti luoghi di incontro, ma anche la scena nonistituzionale sottoforma di eventi artistici e musicali in Bourguignon. È necessario nominare pure la sparita dei luoghi di culto come la Marelica e il Disko 33 e la comparsa di nuovi come la Piramida ed il disco del Hotel Pula. All'inizio degli anni Novanta si risente l'atmosfera della guerra, segue il processo dell'indipendenza della Croazia e il dovuto ritiro della gente. Culmina con la sparita del Corso, come luogo di incontro tradizionale (però sopravvissuto come Giardini) e la nascita di molti luoghi individualizzati dei quali bisogna sottolineare l'attivazione della fortezza Bourguignon, però questa volta come luogo principale dei party *tecno* e *rave*, mentre l'Uljanik è continuamente presente e visitato. Il periodo recente, dagli anni Duemila in poi, presenta il massimo della eterogeneità dell'offerta e della domanda con una costante, l'Uljanik che celebrando il suo 50 anniversario, ancora riesce ad attirare i suoi visitatori. Inoltre, questo periodo specialmente caratterizza la rivitalizzazione degli spazi del CGU Rojc e la sua trasformazione in centro di cultura non-istituzionale. Le uscite e gli incontri invece si trasferiscono all'aperto, sul Lungomare. ¶ **In giro seguendo la "Petica"** – Il testo è stato creato in base alla ricerca fatta dagli studenti Iva Peteh, Simona Prpić e Adriano Vranić che analizzando i testi pubblicati nella rivista giovanile polese "Petica" del 1979, 1982 e 1983 hanno fatto una sintesi e una revisione degli articoli riguardanti i luoghi di incontro e dei concerti. ¶ **"Riflessione personali"** – L'ultimo gruppo di testi provengono da persone di differenti professioni: professori universitari, scrittori, giornalisti, studenti, dai soli partecipanti del settore culturale come quello della subcultura. Le riflessioni ri-

specchiano la libertà di espressione degli autori stessi sul tema quindi esaltano le diversità della loro specifica poetica, della mentalità, dell'estetica e dello stile personale. ¶ Il professore preferito di tutti gli studenti dediti alla storia, il dr. sc. Miroslav Bertoša descrive in un modo spiritoso e leggero gli anni della sua gioventù a Pola arricchita dalla confessione personale di una anonima autrice riguardante gli anni Sessanta. Dal testo di Rifat Muhmatović si può percepire la specifica atmosfera della scena culturale di Pola alla fine degli Sessanta e inizio Settanta. Boris Domagoj Biletić ha dedicato le sue intime memorie ad uno speciale Polesano – Verudese, Miroslav Mandić – Manda. Anita Pamić racconta la storia della Mimosa e delle sue attività durante i 30 anni di esistenza. Mirko Mocko ricorda gli inizi di uno dei più famosi club e luoghi per concerti, Rock caffè. La riflessione personale degli inizi della storia di Bourgignon ha espresso Branko Bratković. Nel testo formato dalle interviste di Edgar Buršić e Igor Šaponja è trattato il tema dell'apparizione e dello sviluppo della subcultura polese, mentre Marino Jurcan ha fatto una revisione dell'incontro organizzato da *Kulturpunkt* nel 2011, ottenuto per mappare la scena culturale indipendente a Pola. Natalija Grgorinić e Ognjen Rađen descrivono intimamente in forma di prosa dialettale l'aspetto delle uscite in città vissute crescendo in periferia. Amir Alagić descrive nella miglior maniera narrativa possibile l'aspetto di Pola negli occhi di qualcuno che non è nato qui. Zoran Angeleski introduce l'intimo „libro dei ricordi" con la storia dei cinema di Pola. Emil Jurcan ha posto una revisione critica sugli avvenimenti accaduti nell'ex zona militare Katarina – Monumenti dall'aspetto della urbanistica e rivitalizzazione dello spazio e della problematica del processo, mentre Boris Bogunović si è dedicato agli elementi sociali e culturali collegati ai luoghi di incontro come bene comune nel contesto della commercializzazione. Infine, Boris Koroman nel contesto degli studi culturali esalta gli elementi politici nel tema delle uscite.

Popis predmeta

Glazbeni uređaji	Radio prijemnik	“zaboravljeni slučaj” (vl. obitelj Flego)
	Magnetofon	GELOSO GS7 iz 1969. godine (vl. S. Blašković –Janko)
	Prijenosni Gramofon	“Mangiadischi” – TRL SPRING iz 1969. (vl. S. Blašković –Janko)
	Ultrasound uređaj	RADIO/CASSETTE/TV MODELL FCR-6000 iz 80-ih (vl. Ina Kihli)
	Cassette walkman	SANWA kupljen 1986. (vl. S. Blašković –Janko)
	CD walkman	poklon za 18. rođendan iz 2008. (vl. Zvezdana Ahmedi)
	MP3 walkman	rođendanski poklon od ekipe iz Skandala sredinom 2000-ih (vl. Ana Kihli)
	Multi cassette adaptor	“pretvarač zvuka na kaziću Golfa 2” (vl. Ina Kihli)
	“Miniploče 45”	(vl. S. Blašković –Janko)
	Glazbene “kazete”	(razni vlasnici)
	LP Ploče	od 50-ih do 2000.-ih (razni vlasnici)
	Promomaterijal “party scene”	iz kasnih 90-ih i ranih 2000-ih (vl. Ana Kihli)
	Kolekcija šećera	koji su “sladili kave” početkom 2000-ih (vl. Ina Kihli)
	Odjevni predmeti	od 70-ih do 90-ih godina (razni vlasnici)
	Fotografije iz caffe bara Mimoza	(vl. Anita Pamić)

Popis fotografija:

6 **Pula, početkom 50-ih**
ustupljeno iz priv. arhive
Slavenke Blašković Janko

5 **Pula, Valkane, 1954.**
ustupljeno iz priv. arhive
Slavenke Blašković Janko

Pula,
Zlatne stijene
iz: Ujčić, V. Pula, Zagreb,
1964. snimio Alojz Orel

1 **Pula, Korzo**
iz: Ujčić, V. Pula, Zagreb,
1964. snimio Alojz Orel

Pula, ispred Kina Beograd
početkom 60-ih
ustupljeno iz priv. arhive
Slavenke Blašković Janko

Dom Uljanika, 60-e
ustupljeno iz priv. arhive
Andreasa Kancelara

Dom Uljanika, 60-e
ustupljeno iz priv. arhive
Andreasa Kancelara

7 **Maturalna zabava medicinske**
škole, Dom JNA, 1967.
ustupljeno iz priv. arhive
Slavenke Blašković Janko

9 **Pozivnica za**
maturalnu zabavu 1994.
ustupljeno iz priv. arhive Paolo Batel

Patinaggio, grupa Hush, 1972.
ustupljeno iz priv. arhive
Andreasa Kancelara

8 **Ispred Doma Uljanika,**
grupa Beatstones, 1966.
ustupljeno iz priv. arhive
Andreasa Kancelara

Circolo, prostor kafića, 70-e
ustupljeno iz arhive Zajednice Talijana
– Comunità degli Italiani di Pola

Circolo,
dvorana, 70-e
ustupljeno iz arhive Zajednice Talijana
– Comunità degli Italiani di Pola

11 **Pula, ples, 1977.**
ustupljeno iz priv.
arhive Kristine Nefat

Pula, nepoznati plesnjak, 1974.
ustupljeno iz priv.
arhive Kristina Nefat

Lungomare 71-72.
Pulski bajkeri
ustupljeno iz priv.
arhive Bojane i Zorka Žužić

- Stoja, 1974.**
ustupljeno iz priv.
arhive Kristine Nefat
- 27 "Izložba mladih umjetnika Pule",**
Gradska čitaonica Pula, 1975.
ustupljeno iz priv.
arhive Valtera Smokovića
- "Puljski likovni usponi", akcija**
"Nešto drugo", Forum, 1979.
ustupljeno iz priv.
arhive Valtera Smokovića
- 33 Fort Bourignon, kraj 80-ih**
snimio Robert Koljđeraj
- 21 Korzo, Gitarijada, 1981.**
snimio Goran Šebelić
- 3 Korzo, početak 80-ih**
snimio Igor Dražić
- 10 Propusnica za Marelicu, 1983.**
ustupljeno iz priv. arhive
Zvezdane Ahmedi
- 2 Uljanik, početak 80-ih**
snimio Igor Dražić
- 26 Psiho-prostorno**
-vremenske skulpture
preneseno iz Poleta
- 4 Disko Hotel Pula, kraj 80-ih**
snimio Igor Dražić
- Disko Piramida, 1995.**
snimio Josip Brakus
- 13 Kafić "Augustov hram",**
kraj 80-ih
snimio Igor Dražić
- 12 Kafić D.O.C. kraj 80-ih**
snimio Igor Dražić
- Rock caffe, 90-e**
ustupljeno iz priv. arhive
Mirko Mocko
- Caffe Foška, program**
"Pisac u Foški" 2000-ih
ustupljeno iz priv.
arhive Branka Vunduka
- 15 Pulski đir do**
Amsterdama, ljeto '91.
ustupljeno iz priv.
arhive Kristine Nefat
- 14 Talijanski đir do Pule,**
Festival Monte Paradiso 2010.,
unutarnje dvorište Rojca
snimio Dejan Štifanić
– foto Studio KaPula

MMC Luka, 2011.

iz arhive MMC Luka

19 Ispred galerije Makina, 2011.
snimio Dean Štifanić

22 Ispred galerije Makina, 2011.
snimio Dean Štifanić

28 Unutrašnje dvorište Rojca, Monteparadiso, 2010.
snimio Dean Štifanić

18 Vanjsko dvorište Rojca, Akcija Rojc, 2012
snimio Andreas Kancelar

25 Miroslav Mandić – Manda i Boško Obradović - Bole, "Jesen u DOC-u", Pula, koncem 80-ih
Preuzeto iz: Biletić, B. Moja Pula, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, 2008

24 Naslovnica publikacije, bulletin, AK pol 5, broj 1
ustupljeno iz priv.
arhive Antonija Jelića

20 Naslovnica Omladinskog lista Pet, broj 17. godina 4. veljača 1983. Pula
iz Sveučilišne knjižnice Pula

23 Pismo - Laura
ustupljeno iz priv.
arhive Laure Jurcan

29 Plakat za film iz 1977. "Shizo, u vrtlogu svesti"
iz priv. arhive Z.A.

30 Vinka Rovis ispred Cezarovog spomenika
iz priv. arhive Z.A.

31 Autor teksta Zoran Angeleski
iz priv. arhive Z.A.

32 "Produktivna obala - Monumenti"
iz arhive Pulske grupe

16 Cocktail bar Pietas Julia, 2012.
snimio Richard Peršić

17 Caffè bar Zen, 2012.
snimio Richard Peršić

